

12—16 maj

Debatter m. m.

	Sid.
Fredagen den 12 maj	
Om enhetliga nordiska regler rörande viss införsel av sprit, vin och tobaksvaror	3
Anslag under åttonde huvudtiteln:	
Omvandling av befattningen som folkhögskolinspektör från arvodestjänst till extra ordinarie tjänst	4
Inspektions- och rådgivningsverksamhet vid inbyggda skolor och företagsskolor	6
Läroboksnämnden	7
Om sänkning av elevantalet i skolklasser, m. m.	8
Biträdeshjälp vid de allmänna läroverkens rektorsexpeditioner, m. m.	16
Om statsbidrag till Mariannelundsskolan	20
Fortbildningskurser vid högre tekniska läroverk	23
Bidrag till bergsskolan i Filipstad	24
Främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare	25
Vidareutbildning av folkskollärare	30
Studiebidrag och stipendier	31
Bidrag till anordnande av skolmåltider	32
Ny organisation av krigsmaktens högsta ledning	39
Särskilt stöd åt det mindre jordbruket	46
Interpellationer:	
av herr Larsson, Anton, ang. arealtilläggs anknäytning till fastighetstaxeringens uppgifter om åkerareal	65
av herr Osvald ang. farledsdjupet i den allmänna farleden genom Liljeholmsviken	66

Tisdagen den 16 maj		Sid.
Svar på interpellationer:		
av herr Bengtson ang. tobaksreklamen		67
av herr Bengtson ang. svenskt bidrag till internationell samverkan för tillgodoseende av världens livsmedelsförsörjning, m. m.		70
av herr Pettersson, Harald, ang. allergiframkallande kemisk-tekniska artiklar		74
Interpellation av herr Sjönell ang. säkerhetsbestämmelser för fritidsbåtar		78

Samtliga avgjorda ärenden

Fredagen den 12 maj	
Utrikesutskottets utlåtande nr 5, ang. godkännande av vissa ändringar i konventionen angående upprättande av Europeiska frihandelssammanslutningen	3
— nr 6, ang. överenskommelse om en association mellan medlemsstaterna i Europeiska frihandelssammanslutningen och Republiken Finland, m. m.	3
— nr 7, ang. redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation	3
— memorial nr 8, ang. uppskov med behandling av visst ärende	4
Statsutskottets utlåtande nr 8, ang. utgifterna under åttonde huvudtiteln: ecklesiastikdepartementet	4
— nr 90, ang. ny organisation av krigsmaktens högsta ledning ..	39
Jordbruksutskottets utlåtande nr 31, ang. anslag till Särskilt stöd åt det mindre jordbruket	46

Fredagen den 12 maj

Kammaren sammanträdde kl. 11.00.

Justerades protokollet för den 5 innevarande månad.

Föredrogs ånyo utrikesutskottets utlåtanden:

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande för Sveriges del av vissa ändringar i konventionen angående upprättande av Europeiska frihandelssammanslutningen; samt

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående en överenskommelse om en association mellan medlemsstaterna i Europeiska frihandelsammanslutningen och Republiken Finland, m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om enhetliga nordiska regler rörande viss införsel av sprit, vin och tobaksvaror

Föredrogs ånyo utrikesutskottets utlåtande nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse till riksdagen med överlämnande av redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation jämte i ärendet väckta motioner.

Genom en den 7 april 1961 dagtecknad, till utrikesutskottet hänvisad skrivelse, nr 101, hade Kungl. Maj:t till riksdagen överlämnat redogörelse för Nordiska rådets nionde session i Köpenhamn den 18—24 februari 1961.

I sammanhang med skrivelsen hade utskottet behandlat två i anledning av denna inom riksdagens andra kammare väckta motioner, den ena, nr 781, av herr *Braconier* samt den andra, nr 792, av herrar *Engkvist* och *Wiklund* i Stockholm.

I motionen II: 792 hade upptagits av Nordiska rådets trafikutskott behandlad fråga om införande av enhetliga nordiska regler rörande den maximikvantitet av vin, sprit och tobaksvaror, som resande finge tull- och avgiftsfritt införa som resgodis från utlandet till ett nordiskt land. I motionen hade erinrats om att det medlemsförslag, som låge till grund för Nordiska rådets rekommendation, nr 4, i ämnet, hänvisade till vad som på sin tid hade föreslagits av Nordiska parlamentariska kommittén för friare samfärdsl m. m., nämligen en maximikvantitet för alkoholhaltiga drycker av två liter sprit och vin — därav högst en liter sprit — samt fem liter starköl samt för tobaksvaror 200 cigaretter eller 250 gram tobaksvaror i annan form och 200 blad cigarettpapper, med vissa undantag för resande på kortare rutter. Motionärerna hade påpekat, att nyssberörda Nordiska rådet-rekommendation icke angåve några kvantiteter och hade förutsett att resultatet av rekommendationens genomförande kunde bli en avsevärd höjning av de kvantiteter, som nu vore införseltillåtna för resande som anlände till Sverige och som vore hemmahörande i Sverige, Danmark, Finland eller Norge. Motionärerna hade ansett, att det icke kunde vara något samhällligt intresse att utöka nuvarande tillåtna kvantiteter, och motionen utmynnade i en hemställan till riksdagen att i sitt yttrande över Kungl. Maj:ts skrivelse nr 101 framhålla angelägenheten av att, om bestämmelserna rörande de högsta tillåtna kvantiteterna sprit, vin och tobak, som finge införas, nordiskt förenhetligades, de lägsta kvantiteter, som gällde i något nordiskt land, därvid måtte bilda utgångspunkt.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet hemställt, att riksdagen i anledning av förevarande skrivelse och av motionerna II: 781 och II: 792 måtte

Ang. omvandling av befattningen som folkhögskolinspektör från arvodestjänst till extra ordinarie tjänst

giva Kungl. Maj:t till känna vad utskottet i utlåtandet anför.

Utskottet hade vad angående yrkandet i motionen II: 792 funnit, att regeringarnas prövning av Nordiska rådets rekommendation 1961:4 borde avvaktas och att den kvantitetsfråga, som berördes i denna motion, därvid lämpligen borde tagas under övervägande.

Herr BENGTSO (cp):

Herr talman! I motion II: 792 har man tagit upp frågan om införande av enhetliga nordiska regler rörande den maximikvantitet av vin, sprit och tobaksvaror, som resande får tull- och avgiftsfritt införa från utlandet till ett nordiskt land. Motionärerna framhåller angelägenheten av, att därest bestämmelserna rörande de högsta tillåtna kvantiteterna sprit, vin och tobak som får införas skall nordiskt förenhetligas, så skall de lägsta kvantiteter som gäller i något nordiskt land därvid bilda utgångspunkt.

Det har utskottet besvarat genom att uttala, att man bör avvakta regeringarnas prövning av Nordiska rådets rekommendation härom och att kvantitetsfrågan därvid lämpligen bör tas under övervägande.

Jag står själv för detta utskottsutlåtande och har inget annat yrkande, men jag vill i detta sammanhang understryka, att det är med någon tvekan jag har biträtt utskottets yttrande. Jag och många med mig menar nämligen, att man bör vara starkt restriktiv när det gäller denna tull- och avgiftsfria införsel. Det finns ingen anledning att befria folk från att betala tullar och avgifter som gäller i andra sammanhang. Det är heller icke önskvärt ur nykterhetssynpunkt. Det finns också så stor sortering av spritsorter i vårt land, att det icke fördensskull finns något skäl för resande att ta med sig sprit från andra länder. Jag hoppas att regeringen vid sin prövning går fram så restriktivt som möjligt.

Jag har inget yrkande än om bifall till utskottets utlåtande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Vid förnyad föredragning av utrikesutskottets memorial nr 8, angående uppskov med behandling av visst ärende, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1961/62 under åttonde huvudtiteln, avseende anslagen inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner m. m.

Punkterna 1—6

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 7

Ang. omvandling av befattningen som folkhögskolinspektör från arvodestjänst till extra ordinarie tjänst

I förevarande punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag samt med avslag å motionerna I: 415, av herrar Nyström och Hedström, och II: 474, av fru Jäderberg och herr Lassinantti,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga den ändring i personalförteckningen för skolöverstyrelsen, som föranleddes av vad departementschefen förordat;

b) godkänna under punkten införd avlöningsstat för skolöverstyrelsen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1961/62;

c) till Skolöverstyrelsen: Avlöningar för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 6 254 000 kronor.

I de likalydande motionerna I: 415 och II: 474 hade hemställts, att riksdagen

Ang. omvandling av befattningen som folkhögskolinspektör från arvodestjänst till extra ordinarie tjänst

gen måste besluta, att folkhögskolinspektörens befattning skulle ändras från arvodestjänst till extra ordinarie tjänst.

Herr NYSTRÖM (s):

Herr talman! Statsutskottet har under denna punkt avslagit motionerna I: 415 och II: 474, i vilka hemställts, att fredagen måste besluta att folkhögskoleinspektörens befattning ändras från arvodestjänst till extra ordinarie tjänst.

Utskottet har visserligen funnit skäl tala för att möjligheter skapas för kontinuitet när det gäller denna inspektörsbefattning, men har dock icke varit berett att tillstyrka bifall till det i motionerna framställda yrkandet. Utskottet hänvisar till att folkhögskoleinspektören nu åtnjuter arvode motsvarande löneklass 29, varför en extraordinariesättning i närmaste motsvarande lönegrad skulle innebära placering i lönegrad Be 1.

Gentemot utskottet vill jag anföra, att den nuvarande innehavaren av denna inspektörsbefattning åtnjuter avlöning enligt löneklass 29, såsom utskottet påpekat. Grundlönen utgår visserligen enligt lönegrad 26, men vederbörande får tillgodoräkna sig tre års ålderstillägg, varför hans lön följaktligen nu utgår enligt löneklass 29.

I motionerna yrkar vi att detta förhållande skulle permanentas genom att befattningen ändras till extra ordinarie tjänst. Vi yrkar alltså inte att befattningen skall placeras i lönegrad Be 1. I så fall hade vi nämligen måst yrka på en anslagshöjning, vilket vi inte ansett lämpligt. Om utskottet velat, så hade utskottet inom nuvarande kostnadsram kunnat lösa frågan så som vi önskar.

Det kommer nu att bli ombyte på denna folkhögskoleinspektörstjänst genom att den nuvarande innehavaren av befattningen återgår till sitt folkhögskoleinspektörat. Vi anser det vara olyckligt att kontinuitet inte upprätthålles på denna viktiga inspektörsbefattning. Nu måste, efter vad jag kan förstå, en ny rektor övertalas att ta tjänstledighet från sin skola. Folkhögskolornas styrelser är dock

i regel inte intresserade av att bevilja sådan tjänstledighet.

Med det anförda har jag, herr talman, velat framhålla vikten av att kontinuitet upprätthålles på den befattning inom skolans och utbildningens område, varom här är fråga. Jag dristar mig, herr talman, att yrka bifall till motionerna nr 415 i denna kammare och 474 i medkammaren.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! I vissa delar är utskottet överens med herr Nyström. Det gäller främst den nuvarande tjänsteinnehavarens lämplighet och duglighet på förevarande område. Det är emellertid andra omständigheter som gjort att utskottet inte har kunnat bifalla motionen, inte minst de lönetekniska problem, som herr Nyström också var inne på.

Då jag vet att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet riktad på denna fråga kan jag, herr talman, nu nöja mig med att yrka bifall till utskottets förslag.

Herr NYSTRÖM (s):

Herr talman! Utskottets talesman medgav att utskottet i vissa avseenden var överens med motionärerna. Jag tycker då att utskottet kunnat sträcka sig så pass långt, att utskottet i sin skrivning hade kunnat rekommendera statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet att så snart som möjligt lösa denna fråga.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Det är kanske mänskligt från en motionärs sida, att han inte är riktigt nöjd med vad utskottet skriver, och det är väl inte så mycket att säga om det. Vill man emellertid befrämja saken i detta fall, tror jag nog att motionären kan vara överens med utskottet. Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt därunder förekom-

Ang. inspektions- och rådgivningsverksamhet vid inbyggda skolor och företagsskolor
 na yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som föranleddes av bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 8 och 9

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 10

Ang. inspektions- och rådgivningsverksamhet vid inbyggda skolor och företagsskolor

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för överstyrelsen för yrkesutbildning, som föranleddes av vad departementschefen förordat, dels godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för överstyrelsen för yrkesutbildning, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1961/62, dels ock till överstyrelsen för yrkesutbildning: Avlöningar för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 4 534 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Thorsten Larsson* och *Ernst Olsson* (I: 413) samt den andra inom andra kammaren av herr *Larsson* i Hedenäset *m. fl.* (II: 478), i vilka hemställts, att riksdagen vid behandlingen av förevarande punkt måtte biträda av överstyrelsen för yrkesutbildning gjord framställning om inrättande av två konsulenttjänster i Ae 23 för inspektions- och rådgivningsverksamhet vid inbyggda skolor och företagsskolor och att anslagsposten överstyrelsen för yrkesutbildning: Avlöningar i anledning härav måtte uppföras med ett belopp av 4 590 000 kronor.

Utskottet hade i den nu ifrågakommande punkten av angivna orsaker hemställt,

I. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 413 och II: 478,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för överstyrelsen för yrkesutbildning, som föranleddes av vad departementschefen förordat;

b) godkänna under punkten införd avlöningsstat för överstyrelsen för yrkesutbildning, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1961/62;

c) till överstyrelsen för yrkesutbildning: Avlöningar för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 4 534 000 kronor;

II. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i anledning av motionerna I: 413 och II: 478 i punkten anfört rörande inspektions- och rådgivningsverksamhet vid inbyggda skolor och företagsskolor.

Herr NYMAN (fp):

Herr talman! »Det finns ingenting som kostar så mycket pengar som okunnighet», har någon sagt. Detta är förhållandet i riksdagen lika väl som i övriga sammanhang, där det gäller att skingra okunnighet. Det avser såväl teroretiska som praktiska brister i kunnandet. Det har också ett visst sammanhang med de aktuella motionerna I: 413 och II: 478, som gäller inrättandet av vissa tjänster för inspektions- och rådgivningsverksamhet vid inbyggda yrkesskolor och företagsskolor.

Statsutskottet har framhållit, att det är av vikt att dessa skolor i så stor utsträckning som möjligt får det stöd, som inspektion och rådgivning från centralt och regionalt håll kan utgöra, för att yrkesutbildningens kvalitet skall hållas på en tillfredsställande nivå.

Jag delar, herr talman, utskottets uppfattning beträffande behovet i allmänhet av inspektion och rådgivning och har av samma skäl bidragit med en motion, nr 19, i denna kammare angående statsbidrag till avlöning av vissa yrkeskonsulenter inom branschorganisationerna. Rätteligen borde den motionen ha be-

Anslag till läroboksnämnden

handlats samtidigt med de nu aktuella. Det kan enligt min uppfattning nämligen diskuteras var huvudansvaret åtminstone för den rådgivande verksamheten bör läggas. Personligen är jag övertygad om att det enda rimliga vore att lägga huvudansvaret för en sådan konsultativ verksamhet på branschorganisationerna själva. Det tycks nämligen icke genomförbart att kungl. överstyrelsen för yrkesutbildning skall kunna knyta till sin verksamhet ett tillräckligt antal konsulenter, som skall kunna ge de många och skiftande branscherna och deras medlemsföretag den service och rådgivning, som de kan behöva för framtiden. Nu beror det givetvis på vad utskottet avser med »rådgivning». Innebär det enbart rådgivning beträffande anslagsfrågor och mera formella frågor, kan jag vara med på noterna, men gäller det läroplaner, yrkesanalyser etc. är jag mycket tveksam.

Utskottet framhåller också, att »då någon institution för inspektions- och rådgivningsverksamhet på länsplanet ännu icke finnes tillskapad, synes åtminstone för närvarande denna verksamhet böra åvila det centrala ämbetsverket».

Man skulle kunna tyda detta uttalande som om en sådan central inspektions- och rådgivningsverksamhet vore önskvärd. En annan lösning har jag pekat på i motion nr 19, där jag framhåller, att man med förtroende bör kunna överlåta en sådan verksamhet på branschorganisationerna själva. En sådan verksamhet är redan i gång inom ett 15-tal branscher och bör enligt min uppfattning kunna stödjas av det allmänna, men därom mer i samband med behandlingen av motion nr 19.

Jag anser, att en viss inspektionsverksamhet bör åvila det centrala organet, eftersom så mycket av statsmedel, cirka 10 miljoner kronor, lämnas till inbyggda skolor och s. k. företagsskolor. En viss rådgivande verksamhet i formella ärenden har ju också ansetts vara lämplig.

Jag har endast vid detta tillfälle velat göra detta påpekande beträffande en rådgivande verksamhet för den praktis-

ka yrkesutbildningen, som förutsätter ett intimt samarbete mellan såväl överstyrelsen för yrkesutbildning och branschorganisationerna som olika företag, vilket motionärerna i de nu aktuella motionerna så riktigt framhållit.

Jag har, herr talman, för dagen inget eget yrkande utan biträder utskottets hemställan.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! På olika håll har man diskuterat detta problem, och det är inte tu tal om att den åtgärd som här nämns måste vidtagas så småningom. Jag vill emellertid erinra om att det från detta energiska ämbetsverk kommer många framställningar på olika punkter, och det är inte möjligt att inom ett år tillfredsställa alla önskemål. Jag vill också påpeka, att det i år på denna punkt sker en anslagshöjning med över 800 000 kronor.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt.

Punkterna 11—14

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 15**Anslag till läroboksnämnden**

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag samt med avslag å motionerna I: 124, av herr Per Jacobsson, och II: 151, av herr Ståhl, till Läroboksnämnden för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 92 000 kronor.

I de likalydande motionerna I: 124 och II: 151 hade hemställts, att riksdagen vid behandling av förevarande punkt måtte besluta, 1) att den under punkten redovisade läroboksnämnden skulle avskaffas, och 2) att det under punkten uppförda anslaget av 92 000 kronor skulle utgå.

Om sänkning av elevantalet i skolklasser, m. m.

Vid punkten hade reservation utan angivet yrkande anmälts av, utom annan, herr *Andersson, Axel Johannes*.

Herr **ANDERSSON, AXEL JOHANNES**, (fp):

Herr talman! Jag har en blank reservation på denna punkt.

Frågan om läroboksnämnden har varit före åtskilliga gånger. Det har regelbundet väckts motioner om att läroboksnämnden skulle avskaffas, och lika regelbundet har de motionerna avslagits av riksdagen. Att det skulle finnas några större möjligheter i år att vinna gehör för detta motionsyrkande vågade jag inte tro på, och jag har därför nöjt mig med att avge en blank reservation för att få tillfälle att säga, att jag fortfarande är övertygad om att läroboksnämnden mycket väl skulle kunna avskaffas. Jag tror konkurrensen mellan förlagen numera är så stark, att den här saken kan sköta sig själv, och i den mån den inte kan det, så bör granskningsverksamheten förläggas till skolöverstyrelsen.

Man har liksom på känn att det händer olyckor när det gäller läroböckerna, både sådana som har godkänts och sådana som inte har godkänts. Under våra överläggningar berättades det en historia om att en lärare fann en lärobok som han använde så utomordentligt nyttig och värdefull, att han i den rika flora som fanns hade valt ut den som en speciell raritet. Han blev något förvånad när han fann, att denna fina lärobok inte var godkänd av läroboksnämnden.

Jag har intet yrkande, herr talman, men jag hoppas att departementet tar sig en funderare på om inte läroboksgranskningen lämpligen kunde överflyttas till skolöverstyrelsen.

Herr **NÄSSTRÖM** (s):

Herr talman! Det gläder mig att min bänkkamrat inte själv tror på att läroboksnämnden kommer att avskaffas.

Jag skulle i sak bara vilja säga, att redan tillvaron av läroboksnämnden kan utöva ett gott inflytande. Varje år under de senaste fyra, fem åren har vi disku-

terat den här saken, men vi har kommit till den slutsatsen, att nämnden är nödvändig. Huruvida det på någon punkt kan finnas anledning till anmärkning vill jag inte ge mig in på. Det finns det kanske, men så är det på de flesta områden. I stort sett tror jag emellertid att läroboksnämnden har ett välgörande inflytande inom det område som det här fråga om.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkterna 16—18

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 19***Om sänkning av elevantalet i skolklasser, m. m.**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels godkänna av departementschefen förordade grunder för statsbidrag till svensk undervisning åt svenska barn i utlandet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1961/62, dels ock till Folkskolor m. m.: Bidrag till driften av folkskolor m. m. för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 833 000 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Fahlander* och *Osvald* (I: 120) samt den andra inom andra kammaren av herr *Ekström* i Björkvik *m. fl.* (II: 149);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Källqvist* (I: 314) och den andra inom andra kammaren av fru *Lewén-Eliasson m. fl.* (II: 480);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Källqvist m. fl.* (I: 316) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Larsson* i Hedenäset och *Helén* (II: 378), i

Om sänkning av elevantalet i skolklasser, m. m.

vilka hemställts, 1) att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte giva till känna, att enligt riksdagens uppfattning dels i A-klasser samt i B1-klasser, anordnade vid A-skolor, i folkskolans årskurs 3 och högre, samt försöksskolans årskurs 3—6 klassavdelningen skulle utgöra utgångspunkten för uppdelning i slöjdgrupper samt att lägsta talet för delning i två grupper skulle sänkas från 25 till 20, dels i första klassen av den treåriga realskolan samt i årskurs 7 av folkskolan och försöksskolan antalet lärartimmar — utan ändring av antalet elevtimmar — skulle ökas med en i ämnet modersmålet, om elevantalet i klassen uppginge till högst 21, dels delningstalet i realskolans högsta klass skulle utgöra 30, dels ock att länskolnämnderna (skolöverstyrelsen) måtte befullmäktigas att, då särskilda skäl därtill vore, medgiva upprättande av ny klassavdelning, samt 2) att riksdagen måtte medgiva, att i den utsträckning medel erfordrades för dessa åtgärders genomförande under budgetåret 1961/62 kostnaderna finge påföras åttonde huvudtiteln under rubrikerna Bidrag till driften av folkskolor m. m. och Allmänna läroverken: Avlöningar;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Thorsten Larsson m. fl.* (I: 317) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Larsson* i Hedenäset och *Helén* (II: 379), i vilka hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om sådan ändring av 105 § folkskolestadgan, att a) förstärkning av matematikundervisning med en veckotimme (lärartimme) för klass i folkskola av B-form medgäves om elevantalet vore lägst 17, så att uppdelning av klassen under nämnda veckotimme finge ske; b) vid inrättande av den ytterligare förstärkningsanordning varom stadgades i ovannämnda paragraf mom. c och d i folkskolestadgan skolor av B1-form erhölle rätt tillämpa ett från 35 till 30 sänkt delningstal;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av her-

rar *Ragnar Bergh* och *Sveningsson* (I: 403) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Edlund* och *Magnusson* i Borås (II:467), i vilka hemställts, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen vid behandlingen av förevarande punkt måtte a) besluta, att tillhandahållande av fri undervisningsmateriel icke skulle vara obligatoriskt för skoldistriktet, b) besluta att från och med 1961/62 vid beräkning av det i anslaget till Folkskolor m. m.: Bidrag till driften av folkskolor m. m. ingående lärarlönebidraget hänsyn icke skulle tagas till avlösta bidrag och avdragsbeloppet sålunda fastställas till i hyresgrupp 1 960 kronor, i hyresgrupp 2 1 200 kronor, i hyresgrupp 3 1 380 kronor, i hyresgrupp 4 1 620 kronor och i hyresgrupp 5 1 850 kronor per statsbidragsberättigande lärartjänst, c) till Folkskolor m. m.: Bidrag till driften av folkskolor m. m. för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 19 000 000 kronor;

dels ock en inom andra kammaren av fröken *Karlsson m. fl.* väckt motion (II: 84).

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på återopade grunder hemställt,

I. att motionerna I: 120 och II: 149 icke måtte av riksdagen bifallas;

II. att motionerna I: 314 och II: 480 icke måtte av riksdagen bifallas;

III. att motionerna I: 403 och II: 467, i vad de avsåge tillhandahållande av fri undervisningsmateriel, icke måtte av riksdagen bifallas;

IV. att motionerna I: 317 och II: 379 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

V. att motionen II: 84 icke måtte av riksdagen bifallas;

VI. att riksdagen måtte

a) medgiva, att ur förevarande anslag finge övergångsvis under budgetåret 1961/62 utgå statsbidrag till kombinerad korrespondens- och radioundervisning i tyska i försöksskolans årskurs 7 (alternativkurs 2);

Om sänkning av elevantalet i skolklasser, m. m.

b) godkänna av departementschefen förordade grunder för statsbidrag till svensk undervisning åt svenska barn i utlandet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1961/62;

c) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 403 och II: 467, såvitt de avsåge medeltilldelningen, till Folkskolor m. m.: Bidrag till driften av folkskolor m. m. för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 833 000 000 kronor;

VII. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i punkten anfört rörande frivillig musikundervisning på försöksskolans högstadium;

VIII. att motionerna I: 316 och II: 378, såvitt här vore i fråga, icke måtte till annan riksdagens åtgärd föranleda än att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte giva till känna vad utskottet i punkten anfört rörande tillämpningen av gällande bestämmelser om elevantalet i klasserna och om gruppindelning vid slöjdundervisning.

Reservationer hade avgivits

a) av fröken *Andersson* samt herrar *Ragnar Bergh*, *Staxäng* och *Nilsson* i Göingegården, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under III hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 403 och II: 467, såvitt här vore i fråga, besluta, att tillhandahållande av fri undervisningsmateriel icke skulle vara obligatoriskt för kommunerna samt att vid beräkning av det i anslaget till Folkskolor m. m.: Bidrag till driften av folkskolor m. m. ingående lärarlönebidraget hänsyn icke skulle tagas till avlösta bidrag och avdragsbeloppet sålunda fastställas till i hyresgrupp 1 960 kronor, i hyresgrupp 2 1 200 kronor, i hyresgrupp 3 1 380 kronor, i hyresgrupp 4 1 620 kronor och i hyresgrupp 5 1 850 kronor per statsbidragsberättigande lärartjänst;

b) av fröken *Andersson* samt herrar *Ragnar Bergh*, *Staxäng* och *Nilsson* i

Göingegården, vilka, under förutsättning av bifall till reservationen a, ansett, att utskottet bort under VI c hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 403 och II: 467, såvitt de avsåge medeltilldelningen, för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 814 000 000 kronor;

c) av herrar *Thorsten Larsson*, *Källqvist*, *Widén* och *Larsson* i Hedenäset, vilka likväl ej antytt sin åsikt.

Herr KÄLLQVIST (fp):

Herr talman! Vi diskuterar under denna punkt frågan om skolklassernas storlek och elevantalet i desamma, vilket ju inte är någonting nytt precis.

Vi har haft frågan uppe många gånger förr.

Det har skrivits en del om den och även enkäter har gjorts. Det ser ut som denna enkät skulle ha lett till det resultatet att de stora klasserna egentligen inte är något pedagogiskt problem. Av enkäten skulle man nästan kunna dra den slutsatsen att det är en fördel att ha stora klasser.

De som arbetar ute i skolorna känner emellertid väl till vad de stora klasserna betyder av svårigheter, och vi tror inte mycket på resultatet av denna enkät, som det nyss har hänvisats till. Jag skulle också tro att inte bara vi, som arbetar inom skolan, utan också föräldrar och elever har precis samma uppfattning.

Departementschefen har inte heller i år kunnat komma med något förslag om en generell sänkning av elevantalet på grund av de ekonomiska konsekvenser som givetvis följer med. Genom förra årets riksdagsbeslut åstadkoms dock ett visst resultat. Genom uttalanden där hade länsskolnämnderna och skolmyndigheterna möjlighet att »kapa topparna», som man säger, att ta bort de alltför stora klasserna och alltså undanröja de värsta olägenheterna. Det är mycket tacknämligt att vi har fått denna möjlighet och den har också på vissa punkter givit rätt avsevärda resultat.

Statsutskottets andra avdelning, som

Om sänkning av elevantalet i skolklasser, m. m.

har behandlat detta ärende, har ställt sig mycket förstående till de motioner som lämnats i ärendet. Vi motionärer har också fått utskottet med på en skrivelse till Kungl. Maj:t. Jag antar att chefen för ecklesiastikdepartementet inte är helt främmande för tanken — han har säkert fått många skrivelser och muntliga påminnelser i ärendet. Jag tror också att skolöverstyrelsen känner mycket väl till vad som rör sig på denna front.

Överstyrelsen har i sin tidskrift Aktuellt från överstyrelsen till länskolnämnderna och skolmyndigheterna givit en anvisning, enligt vilken man alltså har möjlighet att inom vissa gränser kapa topparna. Detta understrykes i det utlåtande som statsutskottet har presterat. Men i det ursprungliga avdelningsförslaget finns detta kanske tydligare uttryckt än i det nu föreliggande utskottsutlåtandet på kammarens bord. Jag tillåter mig att citera följande, som står i det ursprungliga avdelningsförslaget till yttrande:

»Det torde enligt utskottets mening finnas anledning att gå vidare på denna väg» — d. v. s. kapa topparna — »och såsom i motionerna I: 316 och II: 378 föreslagits bereda länskolnämnderna möjligheter att, när särskilda skäl därtill föranleda, medge uppdelning av klass med över 32 elever genom inrättande av ytterligare en klassavdelning. Utskottet förordar, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t giver till känna, vad utskottet sålunda anfört.»

Jag är övertygad om att skolöverstyrelsen mycket väl känner till dessa anvisningar och jag tror också att överstyrelsen kommer att ta hänsyn till dem. Jag skulle emellertid vilja rekommendera överstyrelsen att se även på det ursprungliga förslaget till utlåtande, där det finns ett mycket gott exempel på hur det skulle kunna gå till.

Herr talman! I det läge som vi nu befinner oss i har jag inte något särskilt yrkande. Jag vill bara framhålla att vi skall hålla denna fråga aktuell, så att vi så småningom kanske kan komma till ett generellt bättre resultat när det gäller klassernas storlek och elevantalet i dessa.

Med viss tacksamhet för det positiva i utskottets skrivning, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp):

Herr talman! De frågor vi nu behandlar under åttonde huvudtiteln är ju som alla vet betydelsefulla för barnen under deras första skolår i folkskolan — för att använda ett gammalt men gott namn på våra barns första nio år av grundläggande undervisning.

Jag tror att det finns mycket i detta utskottsutlåtande, som vore värt att kommentera, men jag skall dock inskränka mig till att endast uppehålla mig vid punkt 19 samt en annan punkt. Det skulle kanske vara mycket att säga därutöver, men jag skall instämma i vad herr Källqvist sade här för en stund sedan — bl. a. beträffande punkt 10, där jag själv och centerpartiet hade en motion — att detta utskottsutlåtande på flera punkter innebär ett ganska så välvilligt tillmötesgående av motioner och framställningar.

När det gäller punkt 19 kan jag liksom föregående talare konstatera, att det ju har gjorts en del för att kapa topparna i fråga om de stora klasserna. Jag kan också konstatera, att det egentligen inte råder någon större meningsskiljaktighet när det gäller nödvändigheten av att nedbringa klassernas elevantal.

Det hela är väl bara en fråga om medelstillgången, och jag tror att det är skälet till att ecklesiastikministern så att säga vilar på hanen i detta fall. Vi har då att hoppas att skolberedningen, som behandlar dessa saker, kommer att framlägga ett så pass positivt förslag i det här ämnet att vi får möjlighet att ta upp frågan på den basen och sedan avdela medel för ändamålet.

Nu har vi, som sagt, endast att hålla oss till en förbättring av förstärkningsanordningarna.

En av dessa förstärkningsanordningar har blivit så pass välvilligt behandlad av utskottet, att jag måhända inte skulle behöva närmare kommentera den, nämligen minskningen av delningstalet för

Om sänkning av elevantalet i skolklasser, m. m.

folkskolans slöjddavdelningar. Utskottet förutsätter att Kungl. Maj:t, så snart ske kan, framlägger förslag om lägre delningstal vid gruppindelningen i slöjd.

Det kan synas vara starkt skrivet, men när man i praktiken får höra exempel på hur eleverna i textilslöjd kan få stå hela lektionstimmen och vänta i kön för att komma fram och få vägledning eller handräckning av läraren, så förstår man kanhända, att det rätta faktiskt hade varit att riksdagen här helt enkelt hade beslutat, att nu skall det bli ett mindre elevantal i dessa slöjdklasser i folkskolan. Jag vill endast med hänvisning till vad jag inledningsvis sade livligt understryka, att jag hoppas att eklestiastikministern nästa år ger oss möjlighet till ett lägre delningstal.

Under samma punkt i utskottets utlåtande har behandlats en motion som syftar till att ge en förstärkning åt skolor av B-form i jämförelse med A-skolor. En sådan förstärkning har visat sig speciellt nödvändig i fråga om klasser på försöksskolornas mellanstadium. Nu gäller samma delningstal i t. ex. matematikundervisningen vid en B1-skola, där läraren undervisar både femmans och sexans årskurs på en gång, som i en A-skola, där läraren som bekant har hela tiden till övers för enbart t. ex. sjätte årskursen. När sedan barnen från de olika skolorna i ett sådant försöksdistrikt strålar samman i sjunde klassen, har en del av dem haft förstärkt matematikundervisning, medan somliga andra inte har haft det. Vi motionärer anser att en viss orättvisa därmed har begåtts mot de barn, som kommer från en B-skola till det gemensamma högstadiet.

Samma motion väcktes i följd också. Nu har jag lärt mig under min relativt korta tid som ledamot av denna kammare, att en motionär skall vara mycket tacksam, om han får en välvillig skrivning. Jag kan också konstatera, att jag här har fått litet medhåll. Utskottet säger att tanken är riktig men att utskottet tyvärr inte vågar ge detta önskemål förtursrätt framför många andra. Om man jämför detta med vad utskottet skrev förra året, så finner man att jag uppenbarligen mås-

te vara mycket tacksam nu. Då sade nämligen utskottet, att ett bifall till motionen inte skulle innebära likvärdighet utan att det tvärtom innebar risk för att olikheterna förstörades.

Utskottet uttalar sig alltså betydligt mera välvilligt i år, och jag föreställer mig att det är i situationer som denna som man säger att »frågan har fallit framåt».

Med detta, herr talman, vill jag instämma i herr Källqvists yrkande och avstå från att yrka bifall till motionerna.

Herr WIDÉN (fp):

Herr talman! Punkten 19 i utskottets utlåtande behandlar ju en rad för vårt obligatoriska skolväsende mycket väsentliga frågor. Jag vill i likhet med herr Larsson beröra en gammal fråga, nämligen frågan om delningstalet i slöjd- undervisningen.

Det är väl i alla fall av vikt att denna fråga inte glöms bort. Skolöverstyrelsen har framhärdat år efter år i att föra fram den. Överstyrelsen betraktar denna fråga som mycket viktig — den använder t. o. m. ordet allvarlig — och den vill ha en ändring till stånd.

Man må väl också säga att bestämmelserna är relativt hårda. Stadgan föreskriver som bekant 15 elever med minst 10 som rest, innan ny grupp få inrättas; i praktiken gäller det kanske här till övervägande del de mindre skolenheterna på landsbygden. Detta innebär att vi kan få grupper i slöjd på 24 elever, vilket antal av många skäl är för stort. Förutom att slöjdsalarna i de flesta fall inte är stora nog att rymma så många elever i vad man kan kalla meningsfyllt arbete, har de inte heller den uppsättning av bord och bänkar, material, verktyg o. s. v. som fordras för en så stor grupp.

Det är kanske också värt att notera att de senaste undersökningar, som har verkställts av och inom skolberedningen, tyder på att slöjd av olika arter är ett ämne som i hög grad intresserar elever i olika åldrar. Det är kanske ett utslag av alltför starkt sparsamhetsnit att slöjden inte ges tillräckliga möjligheter att

Om sänkning av elevantalet i skolklasser, m. m.

bli ett stimulerande och berikande undervisningsämne.

På högstadiet, alltså i klasserna 7—9 i försöksskolan, är ju delningstalet 17 och alltså ett bättre tal, men mellanstaadiet av folkskolan ända upp till sista klasserna 7 och 8 har den ogynnsamma gruppindelningen. Detta är egentligen ganska märkligt. Eleverna i klasserna 7 och 8 i gamla folkskolan är i alla fall ungdomar av samma slag och i samma ålder som i klasserna 7 och 8 på högstadiet. Man frestas anta att det finns något slags uppfattning om att allting blir så annorlunda, till och med eleverna, när skolan byter namn.

Nu finner utskottet frågan om ett mindre elevantal i slöjdklasserna angelägen och förutsätter att Kungl. Maj:t så snart ske kan framlägger förslag i detta ärende. Jag får väl också i likhet med herr Larsson uttrycka den förhoppningen, att detta skeende må komma ganska snart. Jag hoppas personligen, att skolberedningen skall ha möjlighet att med den mångfald av frågor om delningstal som den har skall ha möjlighet att baka in just också denna fråga.

Jag har, herr talman, intet yrkande vid denna punkt.

Herr KAIJSER (h):

Herr talman! Den principiella inställning till elevantalet i klasserna, som olika talare här gett uttryck åt, ber jag att få ansluta mig till, särskilt till den form som herr Källqvist gett dessa tankar. Det råder här ingen åsiktsdifferens mellan oss.

Till denna punkt av utlåtandet har vi från vår sida inlämnat en reservation, som är indelad i två avsnitt. Det ena gäller principfrågan, det andra medelservisningen. Reservationen innehåller samma yrkande som framförts under de två senaste åren; jag har vid dessa tillfällen utförligt diskuterat saken och jag har intet särskilt att tillägga nu. Det gäller frågan om de fria läroböckerna och det därutöver liggande högst obetydliga kompensationsbeloppet till kommunerna. Man kan kanske tillägga, att det yt-

terligare stigande välståndet gör generella subventioner ännu mindre nödvändiga än tidigare.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna 1 a och b på denna punkt.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Jag kanske får börja med att säga att i de flesta fall brukar vi i utskottets skolavdelning — om jag får uttrycka mig så — vara överens i sak. Sedan kan det yppa sig små skiljaktigheter om vägarna fram till det mål, som vi alla åsyftar.

Det var en sak här, som jag gärna skulle vilja fästa kammarens uppmärksamhet på. Herr Källqvist påpekade att det skett en undersökning angående klassernas storlek, men han framhöll också samtidigt, att han inte trodde på denna undersökning.

Ja, herr talman, detta är ett mycket svårt problem. Tidens lösen är ju forskning, undersökningar på olika områden. Så tillsätter Kungl. Maj:t en utredningsman på detta i och för sig mycket intressanta och viktiga område. Jag känner mannen personligen och vet att det är en duglig ämbetsman, som inte lämnar från sig något halvphant arbete. Han kommer fram till det resultat, som herr Källqvist nämnde här, nämligen att klassernas storlek *inte* är avgörande för resultatet i vad det gäller undervisningen i dessa klasser.

Jag måste erkänna att även jag blev litet förvånad, när jag tog del av detta utredningsresultat. Här har vi kanske alla gått och trott att klassernas storlek varit en av de främsta orsakerna till ett mindre gott resultat ibland av undervisningen i ifrågavarande klasser. Så kommer denna undersökning, som visar, att så inte är fallet. Ja, jag måste personligen erkänna att jag fortfarande har kvar något av den källqvistska misstänksamheten. Men jag tänkte också samtidigt: Kan det möjligen vara på det sättet på många andra områden, att man tror på det resultat en forskare kommer till, om man vill tro på det. Vill man inte tro på

Om sänkning av elevantalet i skolklasser, m. m.

det, bryr man sig inte om det. Kan det möjligen vara på det sättet?

Jag skall inte längre syssla med den detaljen. Vi kanske allesamman är glada om de stora klasserna verkligen inte skulle vara så utslagsgivande som många av oss trott.

Sedan yttrade herr Thorsten Larsson att han ansåg att hans motion »hade fallit framåt», och jag är mycket glad över det. Herr Thorsten Larsson nämnde också, att utvecklingen har gått i rätt riktning under de få år han hade varit med här i riksdagen — han nämnde att det fanns vissa ljuspunkter, och vi är väl alla glada över att så är fallet. Jag tror alldeles säkert, att om herr Thorsten Larsson kommer att få sitta i »skolavdelningen» ett antal år, så kommer han att bli överens med oss andra på de allra flesta punkter.

Herr Widén var också inne på frågan om klassindelningen, kanske närmast när det gäller slöjden. Jag måste säga att därvidlag råder inga större meningsskiljaktigheter. Men det är så, herr talman, att »det ena du vill och det andra du skall». Varje år genomför vi stora reformer på dessa områden. De kostar mycket pengar. Vi har ett mål i sikte, men vi är tämligen överens om att vi inte kan få igenom alla reformerna samma år. Det måste förflyta en viss tid innan vi kommer fram till det som vi anser vara ett verkligt gott slutmål på dessa områden.

Med anledning av vad herr Widén sedan nämnde om sjunde och åttonde klasserna i den gamla folkskolan vill jag bara erinra om att det inte heller på det området finns så stora meningsskiljaktigheter. Det är bara det, att vi här har talat om den obligatoriska skolan, och åttonde klassen i den gamla skolan är inte obligatorisk.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr KÄLLQVIST (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte på något sätt ifrågasatt vederbörande vetenskapsmans kapacitet på området. Däremot har jag ifrågasatt, om utredningen var av

den art och den bredd att man vågar dra de slutsatser det är fråga om. Jag skall inte gå in på den saken här, men jag skulle kunna föra fram en hel del kritiska anmärkningar mot utredningen. Framför allt kan det sägas, att man måste ha ett mycket större material, innan man kan dra några säkra slutsatser.

Herr Näsström talade om tro. Jag tror, att om man skall tro på detta, går det nog som för den som försökte gå på vatten: Hon trodde och trodde tills hon sjönk.

Herr WIDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det var ett yttrande av herr Näsström som föranleder mig att göra en del kommentarer.

Det gäller den gamla frågan om den lämpligaste storleken av en klassavdelning. Nu har skolöverstyrelsen, ecklesiastikdepartementet och riksdagen under flera år haft denna fråga under överbäggande. Här har yttrats att någonting måste göras. I statsverkspropositionen föregående år framhöll ecklesiastikdepartementet — och samma sak har nu nämnts i alla möjliga sammanhang — att detta är en väsentlig fråga för vårt skolväsen.

Här åberopar nu herr Näsström en viss undersökning som har gjorts och som tycks ha kommit till det resultatet, att klassavdelningens storlek spelar ofantligt liten roll. Man skulle alltså kunna ha ett obegränsat antal elever, utan att det gjorde så förfärligt mycket. Det är givetvis omöjligt att vetenskapligt objektivt deducera fram, var optimum ligger, men det måste finnas ett optimum. Jag tror inte heller att det är bra med för små klasser, om vi skall ta hänsyn till skolans allmänna målsättning. Men därav kan man inte dra den slutsatsen, att det är ganska likgiltigt hur högt upp i antal man skall gå. Det måste finnas ett optimum. Detta optimum är väl rätt mycket beroende på skolan och på den utrustning som läraren har.

Det är kanske väsentligt att föra in också ett annat resonemang här, när vi i alla fall kommit in på frågan. Det resonemanget gäller, vilka arbetsmetoder en

Om sänkning av elevantalet i skolklasser, m. m.

lärare bör tillämpa. Om han så att säga använder skolsalen som föreläsningssal, då är det väl likgiltigt, om det är 40 eller 50 eller rent av 60 elever som på ett eller annat sätt högaktningfullt »avsitter» föreläsningen. Men nu har skolöverstyrelsen och flera andra rekommenderat mera tidsenliga metoder, varigenom man skulle föra in något som kanske hittills saknats. Av 1946 års skolkommission fick den gamla skolan det vitsordet, att den var en pluggskola, någonting som måste försvinna. Nu skulle det blåsa andra vindar! Men skall lärarkåren verkligen söka förverkliga de nya intentionerna, då tror jag att klasstorleken betyder en hel del.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte gå in på något vidlyftigt resonemang om nödvändigheten att sänka elevantalet i klasserna. Därvidlag kan jag hänvisa till vad jag sagt förut. Jag har med tidigare exempel tillräckligt kraftigt framhållit de praktiska erfarenheterna av dessa förhållanden.

Vad som nu uppkallade mig var herr Näsströms ironi över vad jag hade sagt om att »frågan föll framåt». Det är tydligen farligt att vara tillfredsställd! Nu uppfattade herr Näsström mitt uttalande så att det gällde alla frågor, som jag hade tagit upp, men uttalandet avsåg endast den motion som gällde förstärkning av matematikundervisningen. I den delen anför utskottet i år följande: »Visserligen kan det i och för sig anses vara av värde, att uppdelning enligt 105 § a) folkskolestadgan finge ske, om elevantalet är högst 17», men utskottet hänvisar sedan till att det av ekonomiska skäl icke är övertygat om att ett sådant önskemål »bör givas en prioritetsställning».

Nu har jag här i min hand utskottsutlåtandet från förra året, där utskottet om samma sak säger så här: »Ett bifall till motionärernas förslag skulle alltså icke skapa de av motionärerna själva åsyftade förutsättningarna för en i möjligaste mån likvärdig undervisning i ma-

tematik för alla elever på mellanstadiet utan i stället innebära risk för att olikheterna förstoras.»

Jag tyckte mig ändå kunna konstatera, herr Näsström, att det fanns en ganska väsentlig skillnad mellan dessa utskottsutlåtanden, och jag förmodade om man här kunde konstatera, att frågan hade vad man kallar »fallit framåt».

Nu vill jag till herr Näsström säga, att herr Näsström tydligen har en stark tro på att gällande förhållanden är bra och en stark tro på deras ofelbarhet. Men på den punkten, herr Näsström, har jag inte samma starka tro.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Jag beklagar att min vän herr Thorsten Larsson inte hörde på vad jag nyss sade från denna talarstol. Hade han gjort det hade han i varje fall inte uttryckt den sista meningen på det sätt han gjorde, ty jag erkände ju här, att jag själv var ganska skeptisk när jag läste utredningsresultatet, men sedan tillade jag att vi kanske får vara skeptiska på andra områden också när vi ser resultatet.

Sedan vill jag till herr Thorsten Larsson säga att jag inte avsåg att vara ironisk i mitt uttalande, utan jag är glad om utskottet och motionärerna kan vara överens och eniga i så mycket som möjligt.

Med anledning av herr Widéns uttalande om ett obegränsat antal elever i en klass vill jag säga, att detta väl ändå är, herr Widén, att skjuta över målet. Vi har inte varit inne på sådana siffror, utan vi har hållit oss till nu gällande bestämmelser och det är om dem vi nu resonerar. Jag tror inte att man vinner någonting med att driva över från den ena ytterligheten till den andra — det är väl inte så vi brukar göra heller.

Då herr Källqvist talade om att det fanns en människa, som trodde att han kunde gå på vattnet men drunknade i alla fall, behöver jag väl inte säga till läraren herr Källqvist, att det enligt vår gamla hederliga bibliska historia fanns en som trodde och inte drunknade.

Ang. biträdes hjälp vid de allmänna läroverkens rektorsexpeditioner, m. m.

Herr ANDERSSON, AXEL JOHANNES, (fp):

Herr talman! Herr Näsström sade att det här i stor utsträckning var en fråga om att tro — att tro på det resultat som vederbörande utredning har kommit till. När jag lyssnade på hans anförande, tänkte jag att jag också måste tro att samhället gick miste om en stor lärare då jag inte ägnade mig åt läraryrket i stället för det yrke, som jag kom att ägna mig åt. Strax efter det jag slutade skolan hade jag under några år hand om ett par pojkar, som regelbundet kom hem med varningar och som hade underbetyg till julen. Jag lyckades faktiskt vartenda år läsa upp dem så att de klarade sig genom klasserna — vilket deras lärare inte hade lyckats med.

Nu menar jag att jag ändå inte vågar tro, att det berodde på att mina kunskaper skulle ha varit så mycket större och rikhaltigare än lärarnas och att min pedagogiska erfarenhet skulle ha varit så mycket större än deras, utan anledningen till att jag lyckades var helt enkelt den, att jag hade två elever som jag satt bredvid och pluggade med, under det att de arma lärarna hade trettio eller fyrtio elever som de måste syssla med, och de kunde därför icke klara detta.

Med detta, herr talman, vill jag ha sagt, att jag inte tror på denna utredning.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att med anledning av vad därunder yrkats, propositioner komme att framställas först särskilt beträffande mom. III av utskottets i den nu förevarande punkten gjorda hemställan, därefter särskilt angående mom. VI c samt slutligen särskilt rörande utskottets hemställan i övrigt.

Därefter gjordes i enlighet med de avseende mom. III framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av fröken Andersson m. fl. vid punkten avgivna, med a betecknade reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

I fråga om mom. VI c, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innehölls i den av fröken Andersson m. fl. vid punkten avgivna reservationen b. Emellertid, anförde vidare herr talmannen, torde sistnämnda yrkande hava förfallit genom kammarens vid mom. III fattade beslut, varför nu endast kvarstode yrkandet om bifall till utskottets hemställan.

På gjord proposition bifölls utskottets hemställan i mom. VI c.

Sedermera bifölls på gjord proposition vad utskottet i övrigt hemställt.

Punkterna 20—29

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 30***Ang. biträdes hjälp vid de allmänna läroverkens rektorsexpeditioner, m. m.**

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag hade utskottet i förevarande punkt hemställt,

I. att riksdagen måtte

1. besluta, att samrealskolorna i Mora och Älmhult från och med budgetåret 1961/62, eller den senare tidpunkt Kungl. Maj:t bestämde, skulle ombildas till högre allmänna läroverk med den linjeorganisation Kungl. Maj:t bestämde; och skulle ombildningen tillgå sålunda, att första ringen vid ombildningen omedelbart upprättades och sedan ytterligare en ring per år, till dess gymnasierna vore i sin helhet färdigbildade;

2. besluta, att ett treårigt, för manlig och kvinnlig ungdom öppet försöksgymnasium från och med budgetåret 1961/62, eller den senare tidpunkt Kungl. Maj:t bestämde, skulle successivt upprättas i Huskvarna samt — efter Kungl. Maj:ts närmare bestämmande — inom kommun i Sundsvallsregionen, under villkor att respektive kommun åtog sig dels de skyldigheter, som enligt läroverksstadgan ankomme på läroverkskommun, dels ock att för anskaffande av undervisningsmateriel och bibliotek be-

Ang. biträdes hjälp vid de allmänna läroverkens rektorsexpeditioner, m. m.

vilja ett engångsbidrag av 10 000 kronor;

3. bemyndiga Kungl. Maj:t att fastställa linjeorganisationen vid de under föregående punkt avsedda försöksgymnasierna;

4. bemyndiga Kungl. Maj:t att medgiva, att linje av tekniskt gymnasium försöksvis finge inordnas i allmänt gymnasium;

5. bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för de allmänna läroverken, som föranleddes av vad departementschefen förordat;

II. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 214, av herr Nestrup, och II: 303, av herr Hammar, samt I: 324, av herr Eric Peterson, och II: 471, av herr Hamrin i Kalmar m. fl.;

1. godkänna under punkten införd avlöningsstat för de allmänna läroverken, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1961/62;

2. till Allmänna läroverken: Avlöningar för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 239 275 000 kronor;

III. att motionerna I: 316, av herr Källqvist m. fl., och II: 378, av herrar Larsson i Hedenåset och Helén, såvitt här vore i fråga, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

I de likalydande motionerna I: 214 och II: 303 hade hemställts, att riksdagen måtte för biträdes hjälp vid de allmänna läroverkens rektorsexpeditioner uppräknade läroverkens avlöningsanslag med 517 000 kronor.

I de likalydande motionerna I: 324 och II: 471 hade föreslagits, att riksdagen skulle besluta i enlighet med skolöverstyrelsens äskanden under åttonde huvudtiteln och således för budgetåret 1961/62 bevilja ett anslag av 378 300 kronor för kuratorsverksamhet.

Herr PETERSON, ERIC, (fp):

Herr talman! Jag har på denna punkt en motion om förstärkning av den skol-

kurativa verksamheten, då jag anser att denna fråga tangerar en av de viktigaste frågor vi har att handlägga, nämligen uppfostringsfrågorna och skolans roll härvidlag. Vi är överens om att skolans uppgift är att ge kunskap och fostran. Men föreligger inte den faran att den fostrande uppgift, som skolan har, kommer i kläm beroende på att skolans kursplaner är så bemängda med kunskapsberikande teoretiska och praktiska ämnen, att tid och kraft för mental fostran måste bli mycket knapp.

Med stor tillfredsställelse konstaterar jag, att utskottet menar att en ytterligare utbyggd skolkurativ verksamhet synes angelägen, inte minst mot bakgrunden av att samhället härigenom torde få ett effektivt medel i den viktiga förebyggande ungdomsvården. Utskottet förutsätter att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet riktad på detta spörsmål.

Under 25 år har jag från en mindre vanlig synvinkel studerat skolans insats på detta område. Jag har den uppfattningen, att skolan torde kunna göra mera för elevernas fostran, om resurser och krafter räckte till. Här har skolkuratorn en oerhörd betydelse. Han eller hon kan hjälpa en lärare och biträda rektor i direkta uppfostringsfrågor. Kuratorn kan också ta sig an eleverna, lyssna på deras problem, reda upp deras sociala svårigheter, konflikter med lärare eller föräldrar, skaffa läxhjälp osv. Han kan också bistå hemmen i uppfostringsfrågor, där han i sitt arbete kommer till att respektive hem behöver råd eller hör bibringas en annan uppfattning om vad som är uppfostran.

Jag har, herr talman, intet yrkande, men jag har ändå velat understryka den oerhörda betydelse skolan har och kan ha som uppfostrare och som förebyggande ungdomsvårdare.

Herr NESTRUP (fp):

Herr talman! Jag har i denna kammarväckt en motion, nr 214, och däri yrkat bifall till det förslag, som skolöverstyrelsen har framlagt beträffande medelstillelningen till läroverken för

Ang. biträdes hjälp vid de allmänna läroverkens rektorsexpeditioner, m. m.

biträdes hjälp åt rektorer. Jag kan nu med glädje konstatera, att det är meningen att ta ett krafttag på området, sedan ecklesiastikministern för några veckor sedan har tillsatt en utredning på just detta område.

I de direktiv, som har getts denna utredning — om nu det referat jag läst är riktigt — uttalar ecklesiastikministern, att han önskar att utredningen skall gå »radikalt» till väga. Nu vet jag inte vad som kan ligga bakom ordet »radikalt», men vi får väl hoppas att det, som sagt, skall tas ett krafttag på området — jag har i varje fall tytt direktiven på detta sätt.

Jag vill emellertid något beröra ett par frågor, som gäller rektorernas arbetsbörda. Denna har ökat undan för undan, och det har blivit allt mindre tid för rektor att utöva den verksamhet, som förvisso är hans viktigaste, nämligen att hålla samman hela läroverket eller — när det gäller annan rektor — sin skola *rent pedagogiskt*. Nu har emellertid administrationen, i och med att skolorna har vuxit ut i fråga om elevantal, klassantal och lärarantal, blivit det för honom absolut mest tidskrävande arbetet. Det måste för rektor vara absolut nödvändigt att hålla skolan i gång, och det gör han genom sin administration, men de övriga skoluppgifterna får väl lärarna försöka taga hand om, när rektor blir mer och mer avkopplad från dem.

Det kan inte vara lyckligt med dessa mammutskolor som vi sett växa upp på olika håll. Genom denna utveckling har de administrativa och sedermera de sociala uppgifterna ökat rent automatiskt. Resultatet är att det har blivit svårt att få rektoraten besatta. När ingen eller bara en enda sökande finns till ett rektorat, måste man säga att tillståndet är mindre tillfredsställande. För min del tror jag inte på lämpligheten av dessa väldiga skolor. De blir för svåra att administrera, och kontakten mellan elever och rektor har i det stora hela upphört utom för ett ytterst litet fåtal.

Kontakten mellan lärare och elever blir också mindre. En elev kan ju passera genom ett läroverk under åtta år

samtidigt som många lärare inte någonsin får en aning om vem han är och vice versa. Det blir dålig sammanhållning på det sättet och det blir en försvagning av den pedagogiska och även av den rent fostrande verksamheten.

Jag hoppas att utredningen inom sina direktiv också skall få möjlighet att i någon mån ta upp frågan om de alltför stora skolorna. Den frågan bör väl ändå hänga intimt samman med den uppgift utredningen har fått.

Jag tror också att de stora klasserna betytt en del i sammanhanget. De har gjort att rektorernas arbetsbörda ökat. Vi har nyss här i kammaren diskuterat om mindre klasser närmast inom den obligatoriska skolan, men problemet finns också i de icke obligatoriska skolorna. Jag tror att de stora klasserna medför en hel del besvär ur disciplin-synpunkt. Krånglar det till sig i en klass, måste till sist rektor ingripa, och kan bli tvungen att ingripa vid fler tillfällen än vad som varit nödvändigt om det hade varit mindre klasser, som varit lättare för läraren att sköta.

Herr talman, jag vill endast understryka, att rektorerna behöver hjälp. Det vet vi allihop förut, och rektorerna har redan viss hjälp, men jag vill understryka att de behöver ytterligare hjälp och väl kvalificerad sådan. De blir inte tillgodosedda med vilken hjälp som helst. Det måste vara en kvalificerad hjälp, som de kan ge vissa uppgifter utan att själva efteråt behöva granska allting. Det brister mycket på den punkten nu, och följden har blivit att alltför många rektorer inte velat få sitt förordnande förnyat. Det hände väl nästan aldrig förr i tiden. Vi har också fått alldeles för många överansträngda rektorer. Det kunde väl hända också tidigare att en rektor blev överansträngd, men nu är det alldeles för ofta förekommande. Men det kanske allra värsta är att vi har alltför få verkligt kvalificerade sökande till skolledarbefattningar. Ecklesiastikministern har också understrukit i anvisningarna, att här är verklig fara å färde, och den faran måste vi nu absolut göra någonting åt.

Ang. biträdeshjälp vid de allmänna läroverkens rektorsexpeditioner, m. m.

Jag har med min motion velat bereda litet mera hjälp till skolledarna under nästa budgetår. Utskottet har inte varit med på detta. Utskottet har, liksom statsrevisorerna, tidigare talat om det, men nu menar man att när utredningen tillsatts och skall vara färdig i så god tid att det kan föreligga ett förslag för riksdagen till nästa budgetår, vill utskottet inte tillstyrka motionens krav. Det kan jag mycket väl förstå. Det skulle sett mycket egendomligt ut; sådant händer ju inte här i riksdagen.

Jag har, herr talman, velat säga de här orden för att i någon mån belysa de problem som rektorerna har och understryka kraven på den hjälp som rektorerna måste ha för att kunna sköta sitt arbete på ett hyggligt sätt. Eftersom det naturligtvis inte lönar sig att yrka bifall till motionen, skall jag inte göra detta.

Herr NÄSTRÖM (s):

Herr talman! I anledning av herr Nestrups anförande vill jag endast erinra om att när skolstyrelseutredningen på sin tid behandlade dessa frågor, hade man mycket ingående överläggningar just på den här punkten om rektorernas arbetsbörda. Utredningen kom med vissa förslag, och riksdagen godtog också dessa sedan proposition hade framlagts i ärendet. Jag vill emellertid erinra om att frågan om rektorernas hjälpedor på expeditionerna i högsta grad är en lokal skolstyrelseangelägenhet.

I skolstyrelseutredningen fanns det två mycket sakkunniga rektorer som framlade sina synpunkter på dessa problem, och de övriga i utredningen hade intet att invända däremot. När riksdagen fattade beslut i dessa ärenden var man inställd på att det här skulle bli en prövotid, man ville se hur den nya anordningen fungerade, och den har ännu inte fungerat så många år att man kan säga att man fått ett slutgiltigt intryck av dessa problem.

Herr Nestrup förde också på tal de stora klasserna vid läroverken, och ingen vill bestrida den saken, men, herr talman, kan vi resonera som om vi inte

hade några problem på detta område? Kan vi i dagens situation resonera som om vi hade tillräckligt många lärare? Kan vi resonera som om vi hade tillräckligt många skollokaler o. s. v.? Varje klyvning av en klass förorsakar ju behov av nya lärosalar, nya lärare o. s. v. Vi måste ändå se den bistra verkligheten i ögonen, men framtidsmålet bör vara att ändra på alla punkter, där vi anser förhållandena inte vara så bra som vi önskar. Det kommer att ta tid, jag är övertygad om den saken, och det vet vi allesammans, men det sker ett stort arbete i rätt riktning.

Jag vill också säga att det inte är riktigt att ta alla skolor över en kam. Det finns vissa skolor, där man har kommit rätt långt på detta område, och för det är vi väl glada allesammans.

När skolstyrelseutredningen kom med sitt förslag, mötte det motstånd från vissa rektorers sida, men det gällde inte denna punkt utan en helt annan punkt, nämligen det demokratiska styrelsesätt som man även vid dessa skolor ville införa. Det var man inte nöjd med utan ansåg att det gamla systemet hade fungerat så bra att man inte önskade någon förändring på detta område. Skolstyrelseutredningen förklarade då att vi inte kunde ha ett styrelsesätt vid den ena skolan och ett annat vid den andra, utan att det måste bli en samordning. När vi sedan fick skolstyrelser i städer och kommuner, som hade ansvaret för såväl läroverken som folkskolorna och yrkesskolorna, var det dubbelt nödvändigt att få en likartad utformning vad gäller beslutanderätten på de olika punkterna.

Jag är alldeles övertygad om att vi är överens i denna kammare att i den mån vi har möjligheter bör man rätta till alla felaktigheter som kan finnas på detta område, men tyvärr har vi inte hunnit så långt ännu.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr NESTRUP (fp):

Herr talman! Jag instämmer varmt i vad utskottets talesman herr Näsström

Om statsbidrag till Mariannelundsskolan

här sade om framtidsperspektivet. Jag hoppas att detta framtidsperspektiv skall kunna förverkligas i en någorlunda hygglig takt. Det kan väl åtminstone bli bättre än hittills när det gäller rektoraten vid läroverken. Utvecklingen har ju faktiskt lett till en brist på rektorer. De kan inte orka med uppgiften, de vill inte åta sig den, ty de måste ibland också leva som människor litet grand.

Den reform som vi genomförde efter skolstyrelseutredningens förslag har jag intet emot, men man förbisåg där en hel del när det gällde kontakterna mellan rektorerna och styrelserna. Det blev betydligt mera betungande för rektorerna än man trodde och det har, som jag tidigare påpekat, resulterat i att vi nu har brist på sökande till rektoraten, en verkligt besvärande brist. Om man vid ett läroverk inte får någon ny rektor, måste ändå rektorsbefattningen upprätthållas på något sätt. En eller annan människa tvingas mer eller mindre att utföra ett arbete som hon egentligen inte vill ha och inte har något intresse för. För att hålla organisationen i gång måste någon göra det. Detta är en dålig personalpolitik, och det är, som jag tidigare påpekat, viktigt att någonting snart blir gjort. Det är det vi väntar på nu efter ecklesiastikministerns ingripande. Det ingripandet kom till slut. På läroverks håll är vi mycket glada över att det kommit, och vi hoppas att det skall resultera i en verklig förbättring på detta område. Vi har nu också herr Näsströms får jag säga halva sanktion på att det skall bli något riktigt gjort på detta område.

Herr NÄSTRÖM (s):

Herr talman! Det är kanske inte lönt för oss att fortsätta denna diskussion mycket längre.

Jag bestrider inte att det finns påtagliga besvärligheter på olika områden inom vårt skolväsen, men jag skulle vara glad om detta endast gällde rektorsexpeditionerna. Faktum är att det råder brist på arbetskraft inom stora delar av vårt samhällsliv. Visserligen kanske någon

invänder, att detta inte gör läget bättre på rektorsexpeditionerna, men vi måste försöka se denna sak i sitt stora sammanhang.

Herr NESTRUP (fp):

Herr talman! Vi har inte brist på arbetskraft när det gäller rektorer, men vi har brist på folk som vill åtaga sig detta arbete sådant det nu är. Det finns säkerligen tillräckligt många som skulle kunna administrera ett läroverk, men de vill inte åtaga sig uppgiften därför att arbetsbördan är för stor. Att det sedan råder brist på arbetskraft på olika håll är jag den förste att medge, men bristen på denna punkt beror på att arbetet är alltför hårt. Folk vill helt enkelt inte åtaga sig detta arbete.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt.

Punkterna 31—35

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 36

Om statsbidrag till Mariannelundsskolan

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Privatläroverk: Bidrag till vissa internatläroverk för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 770 000 kronor, innebärande en anslagshöjning med 85 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Eskilsson m. fl.* (I: 119) och den andra inom andra kammaren av herr *Almgren m. fl.* (II: 156), i vilka hemställts, att riksdagen måtte bevilja för läsåret 1961/62 av skolöverstyrelsen äskat bidrag av 80 000 kronor till Mariannelundsskolan;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Axel Johannes Andersson* (I: 195) och den andra inom andra kammaren av herr *Sundelin* (II: 320).

Utskottet hade i den nu förevarande punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 119 och II: 156 samt I: 195 och II: 320, till Privatläroverk: Bidrag till vissa internatläroverk för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 770 000 kronor.

Reservation hade anförts av herr *Boman*, fröken *Andersson*, herrar *Källqvist*, *Eric Carlsson*, *Staxäng*, *Almgren* och *Nilsson* i Göingegården, fröken *Elmén* samt herr *Nelander*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 119 och II: 156 ävensom med avslag å motionerna I: 195 och II: 320, till Privatläroverk: Bidrag till vissa internatläroverk för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 850 000 kronor.

Herr **BOMAN** (fp):

Herr talman! På denna punkt föreligger en reservation, vari hemställes att riksdagen måtte bifalla motionerna I: 119 och II: 156, vilka går ut på en tillstyrkan av skolöverstyrelsens förslag om att inordna inom detta anslag ett bidrag till Mariannelundsskolan av 80 000 kronor.

Mariannelundsskolan, som grundades 1904, har inom det svenska skolväsendet gjort en pionjärinsats av dubbelt slag. Skolan har alltsedan sin tillkomst fungerat som ett läroverk för vuxna, alltså långt innan staten organiserade sådana läroverk. Att skolan fortfarande i detta avseende fyller en viktig uppgift framgår därav att under läsåret 1960/61 152 elever, av vilka 83 elever på läroverksavdelningen och 69 elever på yrkesavdelningen, är i åldern 18 år och däröver. Sammanlagda antalet elever är 266, 177 på läroverksavdelningen och 89 på yrkesavdelningen.

Skolan har emellertid också under det senaste decenniet också under det senaste decenniet kommit att göra en pionjärinsats av socialt slag. På grund av de ändrade samhällsförhållandena och den nya situationen på familjelivets

Om statsbidrag till Mariannelundsskolan och ungdomslivets områden har skolan fått en växande social betydelse. Detta framgår därav att under läsåret 1960/61 kan särskiljas bl. a. följande kategorier bland eleverna:

Fosterbarn, skilsmässobarn, barnavårdsfall, barn med endast en av föräldrarna i livet, därav på läroverksavdelningen 28 st. och på yrkesavdelningen 10 st.

För sin yrkesavdelning, som omfattar handels- och husmodersskola, har skolan sedan länge åtnjutit fullt statsbidrag efter samma grunder som kommunala skolor. För den mest omfattande och viktigaste sektorn av skolans verksamhet — realskolan — utgår emellertid icke statsbidrag. Sådant bidrag söktes första gången år 1949, varvid skolöverstyrelsen uttalade önskemål om att skolan skulle erhålla bättre utrustning för att överstyrelsen skulle kunna tillstyrka statsbidrag. Sedan dess har stiftelsen förbättrat skolans lokaler för 315 000 kronor och utrustat skolan med inventarier och stadigvarande undervisningsmateriel för 280 000 kronor. Detta har medfört att skolan sedan år 1956 har examensrätt för realskolan samt att skolöverstyrelsen de fem senaste åren tillstyrkt statsbidrag till denna avdelning.

Att skolan fyller ett stort och viktigt ändamål har också socialstyrelsen understrukit. Socialstyrelsen har särskilt pekat på att internatets elever i stor utsträckning kommer från problematiska hemförhållanden eller har personliga problem av olika slag. Enligt socialstyrelsens uppfattning fyller en skola av Mariannelundsskolans typ ett verkligt behov för denna kategori av barn och ungdomar, något som, anser socialstyrelsen, kommer att bli fallet även efter en utbyggnad av skolväsendet.

Utskottet uttalade i sin skrivning på denna punkt förra året, att enligt utskottets mening utgjorde vad socialstyrelsen sålunda anförde ett starkt motiv för att statsbidrag i någon form tilldelades Mariannelundsskolan. Utskottet förutsatte att Kungl. Maj:t — så snart möjlighet härtil bedömdes föreligga — för riksdagen skulle framlägga förslag i ämnet.

Om statsbidrag till Mariannelundsskolan

Inom styrelsen för skolan emotsåg vi med stor förväntan att departementschefen efter denna skrivelse från riksdagen skulle lägga fram förslag till årets riksdag. Detta blev tyvärr inte fallet, varför vi har kommit igen med motionen. Utskottet skriver i år: »Utskottet, som icke anser sig böra biträda yrkandet i motionerna I: 119 och II: 156, vidhåller emellertid den uppfattning, varåt utskottet i fjol gav uttryck.»

Jag vill såsom ledamot av styrelsen uttala ett beklagande av att departementschefen icke ansett sig ha haft möjlighet att biträda denna framställning om ett anslag till Mariannelundsskolan. Skall skolan i fortsättningen kunna fullfölja den linjen av sin verksamhet, som socialstyrelsen så varmt förordad, så är skolan beroende av bidrag från staten. Att behov av en sådan verksamhet föreligger råder det väl inget tvivel om. Det är min övertygelse att behovet av internatskolor av sociala skäl blir större för varje år och att det icke är försvarligt att med nuvarande läge i ungdomsvärlden lämna denna ansökan utan bifall.

Detta ärende bringas nu för femte gången under riksdagens prövning, och då riksdagen för varje gång intagit en alltmer positiv inställning och uttalat sig alltmer välvilligt, vädjar jag till kammaren att i år bevilja det sökta anslaget. Skulle riksdagen mot förmodan inte bifalla reservationen, så vädjar jag till statsrådet att försöka till kommande år medverka till att Mariannelundsskolan får ett statsbidrag för sin verksamhet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Eskilsson* (h), *Göran Karlsson* (s), *Svanström* (cp), *Edström* (fp), *Anders Johansson* (fp), *Källqvist* (fp), *Kaijser* (h) och *Nestrup* (fp) samt fröken *Nordström* (fp).

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Utskottet har både i år och tidigare skrivit positivt på denna punkt. Vi är nog överens om att skolan fyller en stor uppgift, men vi är också

medvetna om att det inte är någon lätt sak för Kungl. Maj:t att gallra bland de skolor som här kan komma i fråga. Vi har en rad av skolor som kan komma med ungefär samma anspråk som Mariannelundsskolan, och det torde vara detta som har medfört svårigheter vid ställningstagandet. Inom utskottet hoppas vi dock att det skall bli möjligt för Kungl. Maj:t att inom rimlig tid komma med förslag i dessa ärenden.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Jag anser mig på denna punkt böra lämna en liten upplysning till kammarens ledamöter. Jag vill då först säga till herr Boman, att jag i och för sig inte vill bestrida det positiva omdöme som från olika håll har givits om Mariannelundsskolan. Inte minst den sociala aspekten på skolan bör man ha i åtanke. Men det är förvisso riktigt som utskottets talesman nyss framförde, att Mariannelundsskolan ingalunda är den enda privatskola som vill ha statsbidrag, och den är heller inte den enda internatskola som är aktuell i det här sammanhanget.

Helt avgörande för mig vid höstens behandling av privatläroverken var emellertid att riksdagen nästa år med anledning av propositionen om den nya grundskolan kommer att få ta ställning till hela det ytterligt komplicerade komplex som våra privatskolor utgör. Det finns privata skolor av alla de slag, herr talman, och det är nödvändigt att komma fram till fasta principer i fortsättningen. Skolberedningen har redan tagit upp denna fråga, och riksdagen kan vänta att nästa år få hela problemet om privatläroverken aktualiserat i ett förslag från regeringen. Det har varit anledningen till att jag inte ansett det möjligt att nu göra en speciell behandling av Mariannelundsskolan. Vi får vänta ännu ett år även i det här fallet.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden

Anslag till fortbildningskurser vid högre tekniska läroverk

propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Boman* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten 36, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nej-propositionen.

Då emellertid herr *Näsström* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 66;

Nej — 64.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkterna 37—43

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 44

Anslag till fortbildningskurser vid högre tekniska läroverk

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte, med bifall

till Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag samt med avslag å motionerna I: 228, av herr *Åman* m. fl., och II: 308, av herr von *Sydow* m. fl., till Högre tekniska läroverk: Föreläsningar och fortbildningskurser för budgetåret 1961/62 anvisa ett reservationsanslag av 60 000 kronor.

I de likalydande motionerna I: 228 och II: 308 hade hemställts, att riksdagen måtte till nu ifrågakvarande ändamål för budgetåret 1961/62 anvisa ett reservationsanslag av 340 000 kronor.

Herr *NYMAN* (fp):

Herr talman! »Teknisk fortbildning i stryckklass» — man kan läsa den rubriken i *Industritjänstemannen*, Svenska industritjänstemannaförbundets tidning, nr 2 för år 1961. Jag frågade mig när jag läste rubriken, om detta var överord. När jag ser hur de här motionerna har behandlats, där man begär 340 000 kronor och får 60 000 för fortbildningskurser för tekniker, tycker jag för min del att det inte är någon överdrift att tala om teknisk fortbildning i stryckklass.

När detta yrkande avstyrks, tänker man kanske i första hand på att det görs så mycket för våra tekniker. Det är sant att verkliga krafttag har tagits då det gäller den tekniska grundutbildningen, men när det gäller fortbildning av de ingenjörer, som efter några års yrkesverksamhet funnit det nödvändigt att komplettera sin utbildning, är man mycket njugg. Jag skall inte gå närmare in på motiveringarna för att det anordnas kompletterande utbildning, men det är givet att en ingenjörsexamen som avlagts för t. ex. tio år sedan inte kan vara likvärdig med en examen som avläggs i dag. Kraven på aktualitet i ingenjörernas kunskaper är stora — det gäller inte bara de nyexaminerade, utan det gäller kanske framför allt dem som varit med i arbetet några år.

Vad blir nu konsekvensen av att någon utökning av dessa fortbildningskurser inte kan ske? Av det 15-tal fortbildningskurser, som har planerats till 1961/62, kan endast ett ringa fåtal genomfö-

Bidrag till bergsskolan i Filipstad

ras. Mot bakgrunden av sådana allvarliga konsekvenser ter sig avslagsyrkandet — det är alltså fråga om 280 000 kronor — oförståeligt. Det är inget tvivel om att en avgörande insats för teknikernas fortbildning är nödvändig; den behövs för att åstadkomma den produktivitetsökning på vilken vår ekonomi bygger i så många olika avseenden.

Herr talman! Utskottet har skrivit ganska positivt i den här frågan och framhållit, att det finns starka skäl för staten att öka sina insatser för teknikernas fortbildning, och hoppas på att medel redan nästa år skall anslås för sådan utbildning. Jag vill bara understryka dessa önskemål och har inget speciellt yrkande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt.

Punkterna 45—50

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 51

Bidrag till bergsskolan i Filipstad

I förevarande punkt hade utskottet hemställt,

a) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag samt med avslag å motionerna I: 211, av herr Källqvist m. fl., och II: 83, av herr Andersson i Storfors m. fl., till Bidrag till bergsskolan i Filipstad m. m. för budgetåret 1961/62 anvisa ett anslag av 100 000 kronor;

b) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i anledning av motionerna I: 211 och II: 83 i punkten anfört rörande ökat statsbidrag till bergsskolan i Filipstad.

I motionen I: 211 hade hemställts, såvitt här vore i fråga, att riksdagen måtte besluta, att statsbidraget för upprätthållande av bergsskolan i Filipstad skulle för nästa budgetår utgå med sammanlagt 286 040 kronor.

Herr KÄLLQVIST (fp):

»Jag noterar med tacksamhet välviljan från herr Näsströms sida, och jag är övertygad att ärendet snart kommer att behandlas ännu välvilligare än denna gång.» Detta är, herr talman, ett ordagrant citat ur slutrepliken, när herr Näsström och jag förra året diskuterade anslaget till bergsskolan i Filipstad.

Herr talman! Jag vill med erkänsla för den välvilja som herr Näsström då utlovade tacka för behandlingen i avdelningen och utskottet detta år. Det är en väsentlig skillnad. Jag skall tillåta mig citera ett par rader ur utskottets utlåtande förra året och i år. Förra året hette det: »Utskottet har likväl i överensstämmelse med sitt ställningstagande vid 1959 års riksdag till ett motionsvis gjort yrkande av samma innebörd som det i motionerna I: 264 och II: 210 framställda i nuvarande statsfinansiella läge funnit sig böra biträda Kungl. Maj:ts förslag och avstyra bifall till de föreliggande motionerna.»

I år heter det: »Utskottet förutsätter emellertid att Kungl. Maj:t i samband med fortsatta allmänna överväganden om ytterligare statliga insatser på yrkesutbildningens område upptager frågan om ökat statsbidrag till bergsskolan till förnyad prövning och för 1962 års riksdag framlägger det förslag, vartill detta övervägande må föranleda.»

Jag är synnerligen tacksam för att vi har chefen för ecklesiastikdepartementet närvarande här i dag. Jag är övertygad om att ecklesiastikministern läser detta uttalande av utskottet, men det finns all anledning för honom att begrunda det närmare.

Alltså är jag mycket tacksam för det sätt på vilket detta ärende behandlats. Det är klart att det ur motionärernas synpunkt hade varit angenämare att få tacka för ett större belopp — jag vet också att ungdomen i denna skola liksom skolans ledning skulle ha varit tacksam för en sådan sak — men om man ser på denna skrivning kan det väl sägas, att en starkare beställning sällan gjorts.

Jag hoppas således på en välvillig

Ang. främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare
prövning av denna fråga och yrkar med tacksamhet även denna gång bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt.

Punkterna 52—56

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 57

Ang. främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare m. m. för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 1 552 000 kronor eller 228 000 kronor mindre än för innevarande budgetår.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehäft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Stefanson m. fl.* (I: 93) och den andra inom andra kammaren av herr *Nordgren m. fl.* (II: 115), i vilka hemstälts, att riksdagen måtte fastställa antalet bidragsrum till hantverksmästare m. m. till 1 900 för budgetåret 1961/62 och i anledning härav till Främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare m. m. för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 1 823 000 kronor;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Stefanson* (I: 421) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Nordgren* och *Magnusson* i Borås (II: 485), i vilka anhållits, att riksdagen måtte uppdraga åt Kungl. Maj:t att bemyndiga överstyrelsen för yrkesutbildning att undersöka ombudsinstitutionen för lärlingsutbildning och i samband därmed pröva administrationen av granskningskostnader för gesällproven samt förelägga Kungl. Maj:t de förslag, som kunde anses ägnade att effektivisera lär-

Utskottet hade i den nu föredragna punkten av angivna orsaker hemställt,

a) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag på motionerna I: 93 och II: 115, till Främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare m. m. för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 1 552 000 kronor;

b) att motionerna I: 421 och II: 485 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av fröken *Andersson*, herrar *Axel Johannes Andersson*, *Ragnar Bergh*, *Thorsten Larsson*, *Källqvist*, *Eric Carlsson*, *Widén*, *Staxäng*, *Malmborg*, *Svensson* i Stenkyrka och *Nilsson* i Göingegården, fröken *Elmén* samt herrar *Larsson* i Hedenaäset och *Nelander*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse reservationen visade, samt att utskottet bort under a hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 93 och II: 115, till Främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare m. m. för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 1 823 000 kronor.

Herr ANDERSSON, AXEL JOHANNES, (fp):

Herr talman! Frågan om antalet bidragsrum till främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare är inte någon för kammaren obekant fråga. Den har varit uppe vid flera olika tillfällen och har en egendomlig förmåga att förbli aktuell. Man kan väl påstå att den i år är mera aktuell än någonsin.

Riksdagen beslöt häromåret att öka själva ersättningen till hantverksmästarna för att de handlar denna utbildning, och man hoppades att det skulle stimulera dem att ta emot flera lärlingar. Det har också visat sig bli fallet. Tillströmningen har till och med blivit betydligt större än man vågade vänta. I den situa-

Ang. främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare

tionen tycker man att det hade varit ganska naturligt att antalet bidragsrum också hade ökats för att kunna klara den ökade efterfrågan. Kungl. Maj:t har emellertid nöjt sig med att öka antalet med 100. Det kommer naturligtvis inte på långa vägar att räcka till. Jag tycker att när man, som riksdagen har gjort, vidtagit en åtgärd för att stimulera till någonting, skall man inte sedan stanna upp. När man finner att man blir bönhörd, skall man inte försöka hejda vad man ville främja. Det förefaller mig vara lika illa handlat som om vi tänker oss att en person, som trimmat motorn till sin bil för att den skulle bli kraftigare och för att han skulle ha möjlighet att komma fortare fram, när han sedan prövat motorn och funnit att trimningen gett ett lyckat resultat, skulle köra med bromsarna på för att förhindra att kraftutvecklingen ledde till det resultat som är avsett vid bilkörning. Jaå tycker att man här handlar på samma sätt. Man följer inte upp frågan; man säger inte B fast man tidigare har sagt A.

Redan vid årsskiftet hade antalet bidragsrum förbrukats, om jag så får uttrycka mig. De bidragsrum, som riksdagen i fjol beslutade om hade gått åt redan vid årsskiftet. Det hade då beviljats 700 ansökningar, och dessutom förelåg 600 ansökningar, varav beräknades att 550 skulle godkännas. Då var vi alltså uppe i en siffra på 1 250. Under januari och februari har emellertid cirka 300 ansökningar inkommit, och av dem beräknas att 250 skall godkännas. Under detta budgetår kommer alltså allra minst 1 500 ansökningar att godkännas. Vi har alltså redan nu en brist på 300 bidragsrum, och fortsätter det i samma takt under kommande år, måste det bli en väsentligt större ökning än den som Kungl. Maj:t har föreslagit.

I två likalydande motioner har yrkats att antalet bidragsrum måtte fastställas till 1 900. Det skulle motsvara samma intresse som under detta år jämte det man har att ta igen, alltså 1 600 plus 300. Då skulle vi behöva 1 900 bidragsrum. Detta är ju också en sak som är synner-

ligen nödvändig, eftersom vi vet att vi inte har möjlighet att bereda yrkesutbildning åt alla ungdomar som vill ha en sådan utbildning. Våra yrkesskolor räcker inte till på långa vägar. Det torde väl röra sig om tiotusentals ungdomar, som bankar på portarna där men inte har någon möjlighet att komma in. Det måste väl då vara mycket tacknämligt att vi kan utnyttja denna möjlighet till lärlingsutbildning.

När det gäller yrkesskolorna måste vi bygga dyrbara lokaler och utbilda lärare, men när det gäller lärlingsutbildningen hos hantverksmästare behöver vi inte göra det, ty då finns redan lokalerna och maskinerna och även lärarna. Lärlingsutbildningen är ju ett mycket smidigt sätt att klara denna undervisning. Skulle det så småningom visa sig att vi hinner i kapp utvecklingen när det gäller yrkesskolorna, är det inte någon större konst att banta ned lärlingsutbildningen, utan det kan ske utan några som helst svårigheter.

Nu vet jag att man säger att vissa brister vidlåder lärlingsutbildningen. En del av ungdomarna får inte den teoretiska utbildning som de kan behöva. Detta är naturligtvis alldeles riktigt, även om organisationerna verkligen anstränger sig för att skapa allt större möjligheter att samtidigt ge lärlingarna teoretisk utbildning. Men lärlingsutbildningen har dock i jämförelse med utbildningen i yrkesskolorna också vissa fördelar. Lärlingarna kommer i kontakt med arbetslivet och arbetsmiljön på ett helt annat sätt än vad som går att åstadkomma i en yrkesskola, och yrkesmännen står dagligen och stundligen i kontakt med utvecklingen inom näringslivet och kan därför omedelbart överföra sina lärdomar till eleverna. Jag tycker att vi har all anledning att vara utomordentligt tacksamma för de möjligheter som lärlingsutbildningen öppnar för våra ungdomar, och så länge vi inte har klarat av yrkesundervisningen i stort borde vi också utnyttja lärlingsutbildningen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen vid punkten 57.

Ang. främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare

Herr KAIJSER (h):

Herr talman! Även jag vill yrka bifall till reservationen vid punkten 57. Jag vill i allt väsentligt understryka vad herr Axel Johannes Andersson här har sagt. Jag vill också påpeka att de förhöjda grundbidragen har gjort, att intresset för denna utbildning från hantverkarnas sida har blivit mycket större än tidigare. Jag vill även understryka att denna form av utbildning har en viss fördel genom att eleverna får vara i den miljö där arbetet äger rum. Tidigare har man ju med visst fog kunnat göra samma anmärkning som herr Axel Johannes Andersson gjorde, att den teoretiska utbildningen i samband med dessa kurser inte har varit tillräcklig. Den teoretiska utbildningen skulle egentligen ske vid yrkesskolorna, men det har varit mycket svårt att få den till stånd.

Med de förändrade principer som departementschefen har kommit med i år, enligt vilka även korrespondensundervisning och kurser anordnade av hantverkets organisationer skulle vara anslagsberättigade, tycker jag emellertid att den kritiken har fallit bort. Jag är också på det klara med att lärlingsutbildningen är en i förhållande till yrkesskolorna för statsverket mycket billig form av yrkesundervisning.

Jag ber, herr talman, som jag tidigare sagt, att få yrka bifall till reservationen.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp):

Herr talman! Jag vill instämma med de föregående talarna om nödvändigheten av att lärlingsutbildningen utökas. Med den rådande bristen på platser hos yrkesskolorna borde lärlingsutbildningen vara ett gott komplement i yrkesundervisningen. Vill staten vara generösare här, tror jag man skulle kunna åstadkomma en god effektiv utbildning utan så särskilt stor kostnad för staten. Det gäller närmast att öka antalet bidragsrum, vilket föreslås i reservationen. Vi är inom centerpartiet övertygade om att detta är en riktig och framkomlig väg. Jag vill även betona att eleverna samti-

digt med en god utbildning ju får en god och direkt kontakt med näringslivet. Det ger dem väl favörer, som kanske inte är direkt mätbara och som kanske inte direkt kan sättas på prant, men jag tror dock att de har ett mycket stort värde för den enskilde eleven.

Med detta, herr talman, vill jag helt kort yrka bifall till den föreliggande reservationen.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! I statsutskottet tillät jag mig erinra om att dessa motioner i år kan fira tioårsjubileum. Vi har haft dem varje år, och motionärerna har alltid legat ett hundratal bidragsrum före departementschefen. 1950 var bidragsrummen 300, nu är de uppe i 1 300, och nu gör motionärerna ett stort hopp. Nu nöjer de sig inte med 100 ytterligare, utan nu vill de ha 600 ytterligare.

Utskottet har fått del av ett papper, som min bankkamrat herr Andersson också erinrade om. Där finns siffror som i och för sig är glädjande. Att ansökningarnas antal har ökat undan för undan tror jag vi är överens om är ett glädjande tecken.

Herr talman! Får jag ändå säga att det knappast finns någon punkt under åttonde huvudtiteln som har ökat så mycket under de senaste åren som just denna punkt. Vi kanske kan vara överens om att det också är ett glädjande tecken.

Jag skulle vilja säga ytterligare en sak. Det händer ofta att vi här i riksdagen får stora nyheter inte genom meddelande till riksdagen utan via tidningarna. Så är det också i det här fallet. Jag råkade få en notis i min hand häromdagen som rör denna detalj. Det nämns där att en hög ämbetsman i kungl. överstyrelsen för yrkesutbildning har gjort en utredning på denna punkt. Hittills har vi saknat siffror och tabeller över hur utfallet av den här verksamheten egentligen har varit, men nu har vi fått det, och jag måste säga att jag blev ganska förvånad. Jag utgår ifrån att de siffror som redovisats är riktiga, och då har jag funnit flera anmärkningsvärda saker.

Ang. främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare

När man summerar ihop det hela, kommer man inte alls till de siffror som förekommer i motionerna och inte ens till de siffror som vi på annat sätt har blivit delaktiga av. Utredningsmannen behandlar »Den med statsbidrag understödda lärlingsutbildningen. I kraft varande lärlingsbidrag per den 15/2 1961». Han räknar samman antalet bidrag från och med år 1955/56 t. o. m. 1960/61 och kommer till en totalsumma av 2 277. För att komma fram till den siffran har han alltså slagit ihop flera statsbidragsår.

Men det är också annat som är anmärkningsvärt. Denne tydligen mycket sakkunnige man framhåller beträffande den avbrutna utbildningen att under den senaste tiden har över 25 procent av eleverna avbrutit sin utbildning. Tidigare har man inte haft någon tabell över den saken, utan det var först den 15 februari i år som denna utredning blev klar.

Det är ganska anmärkningsvärt att bland dem som avbrutit utbildningen har 50 procent — fortfarande enligt den nämnda utredningen — gjort det på grund av misshälligheter mellan mästaren och lärlingen. Jag tycker att detta är mycket beklämmande.

Herr Andersson framhöll nyss att man kan anmärka på denna utbildning på den grunden att många av lärjungarna inte får någon teoretisk undervisning, och det är riktigt som herr Andersson sade på den punkten. Nu skall man i framtiden försöka avhjälpa bristen genom korrespondensundervisning. Men, herr talman, sedan jag har läst den här utredningen, måste jag säga att den entusiasm som jag kände förut för den här saken har svalnat betydligt. Nåja, detta om detta.

Undan för undan har Kungl. Maj:t ökat såväl anslagsrum som nu härom året också medelsanvisningen per anslagsrum. Naturligtvis kan man säga att eftersom riksdagen har ökat medelsanvisningen per anslagsrum, så bör man också öka antalet anslagsrum ytterligare. Ja, visserligen kan man göra en sådan anmärkning, men den haltar väl i någon mån. Skulle man inte lika gärna kunna säga, att här har i alla fall skett en så

stor förbättring, att vi får försöka hålla denna takt ytterligare ett antal år och på det sättet hjälpa till på detta avsnitt av yrkesutbildningen lika väl som vi hjälper till på andra avsnitt, lokala yrkesskolor, centrala verkstadsskolor o. s. v.

Jag tror att den utveckling som skett på detta område har varit av utomordentligt stor betydelse och kommer att få betydelse också i framtiden. Det är beklagligt att så många av dessa elever inte kan få teoretisk utbildning, ty numera krävs det av våra yrkesutbildade ungdomar, att de skall behärska såväl den praktiska som den teoretiska delen av utbildningen.

Herr talman! Om vi bifaller utskottets och därmed Kungl. Maj:ts förslag, kommer vi enligt min uppfattning att få den säkra och lugna utveckling på detta område som skett under de senare åren och som ger full paritet med antalet bidragsrum vid våra centrala verkstadsskolor och lokala yrkesskolor o. s. v. Man kan inte gärna frikoppla detta från den samlade yrkesutbildningsverksamheten.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr ANDERSSON, AXEL JOHANNES, (fp):

Herr talman! När herr Näsström nyss sade, att det här haltade, måste jag nog konstatera, att om ett haltande innebär en så jämn marsch som det faktiskt är fråga om här, då förstår jag inte vad haltande är för någonting.

Det är alldeles klart, att de här bidragsrummen inte var så eftertraktade tidigare, när ersättningarna var så låga att hantverksmästarna inte hade någon större lust att ta emot lärlingarna. Men så beslutar riksdagen att man skall göra slut på detta haltande, bidragsrummen och ersättningarna skall gå jämsides. Man bestämmer sig för att öka ersättningarna. Då visar det sig genast, att tillströmningen blir en helt annan, men det blir ett haltande på det sättet att det är bidragsrummen som släpar efter. Vad vi vill åstadkomma är en jämvikt. Det

Ang. främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare

skall inte vara något haltande mellan ersättningens storlek och antalet bidragsrum. Skall vi utnyttja det som vi vunnit genom den höjda ersättningen, måste vi ju också öka antalet bidragsrum.

Herr Näsström sade för en stund sedan i en replik till herr Nestrup, att det var brist på arbetskraft i stora delar av vårt samhälle, och det är ju alldeles riktigt. Men om man då upptäcker att det finns en dold reserv av arbetskraft, då tycker man att man skall begagna denna. Hos hantverkarna och företagen inom småindustrin har vi en dold reserv när det gäller att få till stånd den yrkesutbildning som ungdomen vill ha, och då bör vi utnyttja den.

Det är alldeles riktigt att vi satsar hårt på yrkesskolorna o. s. v., men i årets kompletteringsproposition — proposition nr 150 — kan man utläsa, att besparingen på anslaget till driften av lokala yrkesskolor uppgår till 16 miljoner kronor, som man alltså inte kunnat utnyttja. Det beror väl på att man inte fått fram tillräckligt med lärare och skolor. Här rör det sig inte alls om sådana be- lopp, utan här är det fråga om betydligt blygsammare siffror, och då tycker jag att vi borde kunna orka med dessa kostnader.

Herr Näsström citerade en tidningsartikel av vilken det framgick att avgångarna tydligen till större delen skulle bereda på misshälligheter mellan mästaren och lärlingen. Det är möjligt att det förhåller sig så. Men, herr Näsström, om eleverna skulle få lämna skolan på grund av att de inte är nöjda med läraren, hur många elever skulle vi då ha kvar i skolorna? Det är betydligt lättare för en lärling att lämna sin utbildning hos en hantverksmästare än för en elev att lämna en skola.

Herr KAIJSER (h):

Herr talman! Jag vill erinra om att just nu har vi att ta hand om de stora årskullarna, och de yrkesskolor som finns räcker inte till. Här finns det en möjlighet att ordna ytterligare platser utan att det behövs nya investeringar.

Det går lätt att komma åtminstone en bit längre ifatt behovet.

Beträffande sättet för denna undervisning och förhållandet mellan mästaren och lärlingen eller lärlingen vill jag också erinra om att det finns ett motionspar i år, där man begär en utredning om ombudsinstitutionen för lärlingsutbildningen. Man har konstaterat att den inte är tillfredsställande och att den ersättning som ges åt ombuden också är otillräcklig. Man har begärt att överstyrelsen för yrkesutbildning skulle få i uppdrag att utreda denna fråga närmare. Utskottet har inte ansett det nödvändigt att skriva detta utan har ansett att det är ett led i överstyrelsens normala verksamhet. Det må vara hänt. Ett faktum är dock att man på den vägen borde kunna komma fram till bättre förhållanden.

Dessutom vill jag ånyo erinra om de förbättrade möjligheterna till teoretisk utbildning i samband med dessa kurser som framgår av departementschefens skrivning i propositionen.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Till min bänkkamrat, herr Andersson, vill jag säga ett par ord med anledning av hans yttrande att om eleverna i våra skolor finge lämna skolan, hur många skulle då stanna kvar? Herr Andersson glömmar att detta inte är någon obligatorisk skola. Det är en frivillig skola. Eleverna kan lämna den när som helst, och det är en viktig sak i detta sammanhang.

Herr ANDERSSON, AXEL JOHANNES, (fp):

Herr talman! Det var just det jag menade. Hade dessa elever varit lika frivilliga i skolan som de är hos hantverksmästarna, då är jag rädd att väldigt många skulle ha saknats i skolbänkarna. Vi har ju mött detta problem, både herr Näsström och jag, i andra sammanhang. Det gäller ju även våra universitet och högskolor. Det är många som skriver in sig där, men långt ifrån

Anslag till vidareutbildning av folkskollärare

alla genomför sina studier och når fram till något slags examen, emedan de är där frivilligt. Vore de fast bundna där, då vore de kanske kvar i större utsträckning där också.

Jag menade precis vad jag sade, att det var just för att det ena var frivilligt och det andra obligatoriskt som denna skillnad uppstår.

Herr NÄSTRÖM (s):

Herr talman! Skall man göra jämförelser på detta område, måste man väl göra jämförelser med yrkesskolorna! Jag framhöll att det är beklagligt att så stor del av dem som anmäler sig till dessa kurser hos hantverksmästare lämnar platsen. Dessutom skriver denne man från KÖY att vad det gäller förstaåringarna har man ingen statistik, och han framhåller att det är rätt många som lämnar redan då.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr förste vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, yttrade, att med anledning av vad under överläggningen yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vardera momentet av utskottets i den nu förevarande punkten gjorda hemställan.

I fråga om mom. a, fortsatte herr förste vice talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels och att det förslag skulle antagas, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedermera gjorde herr förste vice talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Kaijser* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter givna varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten 57 mom. a, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstade för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Kaijser* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 70;

Nej — 65.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

På gjord proposition bifölls därefter vad utskottet i mom. b hemställt.

Punkterna 58—72

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 73

Anslag till vidareutbildning av folkskollärare

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag ävensom med avslag å motionerna I: 69, av herr Thorsten Larsson m. fl., och II: 81, av herrar Gomér och Larsson i Borrby, samt II: 319, av herr Hamrin i Jönköping m. fl., till Vidareutbildning av folkskollärare för budgetåret 1961/62 anvisa ett reservationsanslag av 910 000 kronor.

I de likalydande motionerna I: 69 och II: 81 hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t an hålla, 1) att terminskurs i ämnet kristendoms-kunskap måtte kunna ingå i egentlig vidareutbildning för folkskollärare samt att två terminskurser i kristendoms-kunskap måtte anordnas under

budgetåret 1961/62, 2) att till Vidareutbildning av folkskollärare för budgetåret 1961/62 måtte anvisas ett reservationsanslag av 945 000 kronor.

Reservation utan angiven mening hade anmälts av, utom andra, herr *Larsson, Thorsten*.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp):

Herr talman! Vid denna punkt har avgivits en blank reservation. Frågan gäller här vidareutbildning av folkskollärare. Den lärarbrist som är tillfinnandes tenderar att öka ganska kraftigt. Främst kommer detta att ge sig till känna när enhetsskolan mer och mer genomföres. De ämnesområden som är värst utsatta är kristendom och de naturvetenskapliga ämnena.

För en vecka sedan gick ett meddelande genom stockholmspressen, att bristen på lärare var så stor i nämnda ämnesgrupper att till 156 lediga tjänster här i staden endast anmält sig sökande till 41 tjänster. En inspektör vid skoldirektionen underströk även i samma artikel att bristen på adjunkter och folkskollärare med vidareutbildning var mycket stor.

År 1959 gjordes en framställning av lärarorganisationerna i denna sak till skolöverstyrelsen, i vilken anhölls att en terminskurs i ämnet kristendom skulle kunna ingå i egentlig vidareutbildningskurs för folkskollärare. Skolöverstyrelsen begärde detta hos departementet, men man fick ett bleklagt nej utan motivering. Kostnaden för en terminskurs torde kunna beräknas till 17 500 kronor, varför man ur ekonomisk synpunkt torde våga säga att en ökning av tillgången på behöriga lärare genom denna relativt snabba väg inte ter sig alltför oroväckande. I år har frågan inte ens nämnts i åttonde huvudtiteln.

Jag skall inte gå in på den debattkänsliga frågan om kristendomsundervisningens ställning i skolan utan vill därvid endast säga att dess livsorienterande roll är betydelsefull, och därför bör en orienterande undervisning här vara minst lika god som i andra ämnen. För övrigt

Anslag till studiebidrag och stipendier

avvaktar vi med intresse vad skolberedningen här har att säga i ämnesfrågan.

Kvar står det faktum att hälften av ämneslärarplatserna höstterminen 1960 blev besatta med reservkrafter. Det var endast tjänster med ämneskombinationen matematik, fysik och kemi som blev tillsatta med ännu fler reservkrafter.

Nu har utskottet också här skrivit litet välvilligt, varför jag, herr talman, även om det är med mycket stor tvekan, denna gång avstår från att yrka bifall till motionen. Men jag vill faktiskt i stället vädja till ecklesiastikministern och ecklesiastikdepartementet att verkligen göra något i denna fråga. Kostnaden är inte så särskilt avskräckande, och alla underinstanser har verifierat att ett starkt behov föreligger.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölles vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt.

Punkterna 74—82

Vad utskottet hemställt bifölles.

Punkten 83

Anslag till studiebidrag och stipendier

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Studiebidrag och stipendier för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 105 000 000 kronor, innebärande en anslagshöjning med 22 930 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Ragnar Bergh* och *Sveningsson* (I: 403) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Edlund* och *Magnusson* i Borås (II: 467), i vilka, såvitt nu vore i fråga, i motiveringen uttalats, att det allmänna studiebidraget borde upphöra den 1 juli 1961 och att det särskilda studiebidrag, som utginge med det belopp varmed resekostnaden för månad överstege 10 kronor, dock först när den uppginge till minst 12 kronor, borde ändras till 13 kronor respektive 15 kronor per må-

Ang. bidrag till anordnande av skolmältider

nad, varvid anslaget borde uppföras med ett 25 000 000 kronor lägre belopp än vad departementschefen äskat. Något yrkande i förevarande avseenden inginge dock icke i motionernas s. k. kläm.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte till Studiebidrag och stipendier för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 105 000 000 kronor.

Vid punkten hade reservation utan angivet yrkande anmälts av, utom annan, herr *Bergh, Ragnar*.

Herr BERGH, RAGNAR, (h):

Herr talman! Jag har vid denna punkt avgivit en blank reservation i syfte att få tillfälle att göra följande yrkande, nämligen att riksdagen må, i anledning av motionerna I: 403 och II: 467 samt med avslag å Kungl. Maj:ts förslag vad angår allmänna studiebidrag, till Studiebidrag och stipendier för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 82 000 000 kronor.

Herr PERSSON, EINAR, (s):

Herr talman! Jag ber kort och gott att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr förste vice talman, att därunder yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock, av herr *Bergh, Ragnar*, att riksdagen skulle, i anledning av motionerna I: 403 och II: 467 samt med avslag å Kungl. Maj:ts förslag vad anginge allmänna studiebidrag, till Studiebidrag och stipendier för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 82 000 000 kronor.

Därefter gjordes propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 84 och 85

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 86**Ang. bidrag till anordnande av skolmältider**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Bidrag till anordnande av skolmältider för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 19 700 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Ragnar Bergh* och *Sveningsson* (I: 403) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Edlund* och *Magnusson* i Borås (II: 467), i vilka hemställts, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen vid behandlingen av förevarande punkt måtte 1) besluta, att statsbidrag till skolmältidsverksamhet, som anordnades efter den 1 juli 1961, skulle utgå, 2) till Bidrag till anordnande av skolmältider anvisa ett förslagsanslag av 14 800 000 kronor;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Eric Carlsson m. fl.* (I: 406) och den andra inom andra kammaren av herr *Svensson* i Stenkyrka *m. fl.* (II: 490), i vilka hemställts, att riksdagen vid sin behandling av förevarande punkt måtte besluta, att till Bidrag till anordnande av skolmältider för budgetåret 1961/62 anvisa 60 000 000 kronor samt att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till höjning av Bidrag till anordnande av skolmältider för budgetåret 1962/63 i enlighet med riksdagens tidigare gjorda uttalanden i denna fråga.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på anförda skäl hemställt,

I. att motionerna I: 403 och II: 467, såvitt de avsåge avskaffande av statsbidrag till skolmältider och medgivande för kommunerna att uttaga avgift för skolmältid, icke måtte av riksdagen bifallas;

II. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med av-

Ang. bidrag till anordnande av skolmältider

slag å motionerna I: 403 och II: 467 samt I: 406 och II: 490, samtliga motioner i vad de avsåge medelstilldelningen, till Bidrag till anordnande av skolmältider för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 19 700 000 kronor;

III. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 406 och II: 490, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i punkten anfört rörande statsbidragsgivningen.

Reservationer hade anförts

a) av fröken *Andersson* samt herrar *Ragnar Bergh*, *Staxäng* och *Nilsson* i Göingegården, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under I hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 403 och II: 467, såvitt här vore i fråga, besluta, att statsbidrag till skolmältidsverksamhet, som anordnades efter den 1 juli 1961, ej längre skulle utgå;

b) av fröken *Andersson* samt herrar *Ragnar Bergh*, *Staxäng* och *Nilsson* i Göingegården, vilka, under förutsättning av bifall till den med a betecknade reservationen, ansett, att utskottet bort under II hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom med bifall till motionerna I: 403 och II: 467 samt med avslag å motionerna I: 406 och II: 490, samtliga motioner i vad de avsåge medelstilldelningen, till Bidrag till anordnande av skolmältider för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 14 800 000 kronor;

c) av herrar *Thorsten Larsson*, *Eric Carlsson*, *Svensson* i Stenkyrka och *Larsson* i Hedenäset, vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under II hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom med bifall till motionerna I: 406 och II: 490 samt med avslag å motionerna I: 403 och II: 467, samtliga motioner i vad de avsåge medelstilldelningen, till Bidrag till anordnande av skolmältider för budgetåret

1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 60 000 000 kronor;

d) av fröken *Andersson* samt herrar *Ragnar Bergh*, *Staxäng* och *Nilsson* i Göingegården, vilka, under hänvisning till vad som anförts i reservationen a, ansett, att utskottet bort under III hemställa, att motionerna I: 406 och II: 490, i vad de avsåge skrivelse till Kungl. Maj:t, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

e) av herrar *Thorsten Larsson*, *Eric Carlsson*, *Svensson* i Stenkyrka och *Larsson* i Hedenäset, vilka, under hänvisning till vad som anförts i reservationen c, ansett, att utskottet bort under III hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 406 och II: 490, bemyndiga Kungl. Maj:t att för budgetåret 1961/62 utlämna statsbidrag till skolmältider i överensstämmelse med de grunder, som föreslagits av de sakkunniga för översyn av vissa statsbidrag på skolväsendets område.

Herr KAIJSER (h):

Herr talman! Det gäller här en fråga som diskuterats under flera år, och jag torde i år inte kunna tillföra diskussionen något väsentligt nytt.

Jag vill alltså bara påminna om att det inte råder någon som helst meningskiljaktighet rörande behovet av skolmältider. I reservationen säges till och med: »Den centraliserade skolverksamhet, som förekommer särskilt på landsbygden, utgör ett starkt skäl för skolmältidernas fortsatta verksamhet.» Jag vill gärna understryka detta, eftersom man som regel vill tro att vi inte skulle ha någon önskan att skolmältiderna måtte bibehållas. Men vi tycker att föräldrarna skulle kunna bidra till kostnaderna. Det är inte heller alla elever som får skolmältider, men föräldrarna till dessa utanförstående elever får vara med att betala kostnaderna för de andra elevernas skolmältider.

Det ökade välstånd som det alltmer förbättrade ekonomiska läget — med lönestegringar etc. — fört med sig mås-

Ang. bidrag till anordnande av skolmältider

te innebära att föräldrarna lättare än tidigare bör kunna ta på sig den utgift som en avgiftsbeläggning av skolmältiderna skulle utgöra. Att de elever som av särskilda skäl är i behov av fria skolmältider också skall få sådana är enligt vår mening också klart. Det framgår även av reservationen. Jag vill påminna om att det föregående år gavs ett konkret exempel på hur prövningen i sådana fall skulle kunna verkställas.

De två senaste åren har jag inte begärt votering på denna punkt, då kort före behandlingen av ärendet en annan votering av principiellt likartad natur företogs. Så är ju inte förhållandet i år. Men även om så vore skulle jag nu begära votering. De två föregående åren har nämligen herr Eric Carlsson begärt votering, och det ämnar han väl göra i år också, helst som han har en egen reservation på denna punkt. I år skall jag emellertid också själv begära votering när jag yrkat bifall till reservationen.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till dels reservationen a, dels reservationen b, som är en följdreservation av a, dels också reservationen d, som gäller punkten III i utskottets hemställan.

Herr CARLSSON, ERIC, (cp):

Herr talman! Frågan om statsbidragen till skolmältiderna är inte ny. Den har diskuterats här i riksdagen både 1959 och 1960. Redan i debattens början i dag har herr Kaijser behagat harangera mig för de tidigare diskussioner vi haft. Det ger mig anledning att redan från början ägna högerns reservation och herr Kaijser's synpunkter några ord. När högern gått emot statsbidraget till skolmältiderna finner man, då man läser reservationerna, att motiveringarna blivit alltmer underliga.

Innan jag går in på detta skulle jag dock starkt vilja betona skolmältidernas sociala sida. Eleverna får ju ett mål lagad mat om dagen i skolan. Det ger bättre kondition när det gäller att följa skolans arbete. Det är också ett av skälen till att statsbidrag till skolmältider infördes. När detta skedde förelåg även

familjepolitiska motiv, men jag har en bestämd känsla av att allt eftersom man har vunnit erfarenhet har man också tillmätt skolmältiderna allt större betydelse för skolarbetet.

Statsbidraget till skolmältiderna tillkom också från början för att stimulera skolmältidsverksamheten. Detta var nödvändigt när det gällde en ny verksamhet. Nu är skolmältiderna en naturlig och självklar del av den verksamhet som skolan ägnar eleverna.

När man läser högerreservationen blir man dock förvånad över det betraktelsesätt som där anlagts och över att högern inte ser skolmältiderna i deras rätta sammanhang i skolans verksamhet. Jag skall be att få citera ett litet avsnitt ur reservationen a: »Den centraliserade skolverksamhet, som förekommer särskilt på landsbygden, utgör ett starkt skäl för skolmältidernas fortsatta verksamhet. Genom utformningen av statsbidragsbestämmelserna kommer emellertid många av landets kommuner icke i åtnjutande av bidrag, medan det för åtskilliga andra kommuner har en mycket ringa betydelse. För kommunerna själva vore det därför av väsentligt värde om de i stället för statsbidrag uttoge en avgift av de elever som deltagit i skolmältiderna. Denna avgift borde i regel beräknas så, att den motsvarade kommunens självkostnad för måltid.» Med det resonemang som högern här för skulle jag vilja ställa frågan om det inte vore anledning att se över statsbidragsbestämmelserna och försöka ändra dessa så att kommunerna får bidrag i samma proportion som tidigare. Nu har statsbidragsbestämmelserna och statsbidragen till kommunerna urholkats på denna punkt, och många kommunalmän frågar sig i dag om det finns möjlighet att — om denna utveckling skall fortsätta — fortsätta med skolmältidsverksamheten, som vi behöver från så många synpunkter.

Högern tar i sin reservation denna urholkning som ett motiv för att definitivt avskaffa statsbidraget till skolmältidsverksamheten — en underlig slutledning måste man säga.

Ang. bidrag till anordnande av skolmåltider

Vidare säger man i högerreservationen: »Utskottet förutsätter dock att kommunerna, därest de inför en avgift, i förekommande fall medger nedsättning eller befrielse från avgift.» Det nämnde också herr Kaijser. Jag har haft anledning att tidigare fråga i riksdagen hur denna behovsprövning skall ske och om det kan vara rimligt att slå in på den vägen när man vet vad skolmåltidsverksamheten betyder ur skolans synpunkt.

Alla vi som är intresserade av familjerna och deras bekymmer vet också att det framför allt är barnfamiljerna som för närvarande har den största ekonomiska belastningen. Kan det då vara rimligt att lägga ökade kostnader på dessa människor som i dag har den svagaste bärkraften? Från vår synpunkt finns inga som helst möjligheter att vara med om detta.

Får jag också säga att en ordning som innebär att kommunerna tar ut avgifter av eleverna också innebär en administrativ belastning som är diskutabel från många synpunkter.

Jag har en gång tidigare här i kammaren relaterat från min egen skoltid hur detta med behovsprövning verkar. Jag skall, herr talman, be att få relatera den historien igen, jag kan inte låta bli det då jag finner att vi anno 1961 skall få uppleva att man vill ha det som i början på 1920-talet.

När jag gick i skolan en gång i världen fick var och en betala läroböckerna själv — liksom högern föreslagit här i dag. Jag minns att vid ett tillfälle läraren sade till en flicka, att nu hade far inte betalt på så länge, att far nog borde betala den här räkningen, och jag minns hur flickan med gråt i rösten sade till läraren: »Ja, magistern, men vi har så svårt hemma, att far har bett att kommunen skall betala.» Anno 1961 står svensk höger och lägger fram förslag i riksdagen som leder tillbaka till den gamla ordningen! Jag måste säga, herr talman, att jag inte vill vara med om det. Jag kan icke förstå hur man kan framlägga ett sådant förslag.

Man säger att vi har bättre ekonomi i dag, vilket skulle göra det lättare för

den enskilde att betala. Får jag fråga: Finns det inte då möjlighet och är det icke rimligt att vi solidariskt bär dessa kostnader för barnen och det uppväxande släktet?

Om vi skulle slå in på den väg som högern anvisar, kan man fråga sig hur långt det skulle gå. Folkskolan kostar nu per elev och läsår mellan 1 800 och 2 000 kronor. Vad skulle vi kräva ut nästa gång från barnfamiljerna? Skulle vi sätta stopp först när barnfamiljerna får betala hela skolkostnaden, eller hur långt vill man driva det från högerhåll? Vi har anledning att uppmärksamma hur man här diskuterar.

Nu sade herr Kaijser att han skulle begära votering själv. Vi har begärt votering i kammaren tidigare och kunnat konstatera att det inte fanns resonans för högerns förslag på den här punkten. Jag hoppas att det inte skall finnas sådan i dag heller.

Vid utskottsutlåtandet finns också en reservation från vårt håll som jag skall be att få motivera något. Den reservationen går i en helt annan riktning än högerns. Den innebär en höjning av statsbidraget till skolmåltiderna med drygt 40 miljoner kronor.

Låt mig först säga eftersom detta förslag diskuterats på något håll, att det bygger på de sakkunnigas förslag angående vissa statsbidrag på skolväsendets område (SOU 1958: 37). Statsutskottet har både 1959 och 1960 begärt av regeringen att utredningens förslag skulle effektueras, och i år har statsutskottet mycket starkt strukit under med rödpenna att här måste en förbättring ske. Budgetutfallet, sådant som det redovisats, är sådant i år att det finns möjlighet att göra en förändring redan nu i förhållandet mellan stat och kommun när det gäller kostnaderna, så att den kommunala ekonomien kan förbättras.

De sakkunnigas förslag innebär en förbättring av kommunernas ekonomi med drygt 40,3 miljoner kronor. Skulle man komma tillbaka till den relation i kostnadsfördelningen som fanns mellan stat och kommun 1948, skulle det innebära att staten i dag skulle tillföra kommu-

Ang. bidrag till anordnande av skolmåltider

nerna ungefär 60 miljoner kronor. Statsutskottet föreslår i sin skrivning att den beställningen skall effektueras till nästa år, men vi menar att den skall göras i år. Därför vill vi lägga 40,3 miljoner, enligt utredningens förslag, till de 19,7 miljoner kronor, som statsutskottet stannat vid.

Att kommunernas ekonomi behöver förbättras står klart för allesammans, och det ströks under här i riksdagen när vi för några veckor sedan diskuterade frågan om åtgärder till skattelindring för de skattetyngda kommunerna. Det är ett belägg för att den kommunala ekonomien är sådan att den behöver förbättras i dag. Den av oss föreslagna höjningen innebär inte på något sätt att nya pengar tas ut av skattebetalarna. Det är bara fråga om fördelningen mellan stat och kommun. Frågan är om kommunerna skall stå för kostnader som både utredningen och riksdagen har förklarat vara statens sak att betala. Statsutskottet har här gjort en beställning till regeringen, och vi finner det angeläget att den sedan två år gjorda beställningen effektueras redan nu.

Av den anledningen, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen c och följdreservationen e.

I detta yttrande instämde herr *Nils-son, Ferdinand*, (cp) och fru *Svenson* (cp).

Herr **PERSSON, EINAR**, (s):

Herr talman! När det gäller skolmåltiderna och deras sociala betydelse ute i kommunerna tror jag nog inte att det existerar någon större oenighet utom just vad gäller högerens förslag som vill knappa in åtskilligt. Jag tror knappast att det finns någonting ute i kommunerna som är så uppskattat som just skolmåltiderna, så i den delen kan jag helt och hållet instämma i vad herr Eric Carlsson sade här i första delen av sitt anförande. Jag tror att högeren fortfarande är tämligen ensam på denna punkt. Skulle den ta sig för att göra en omröstning ute i kommunerna, tror jag inte att

den skulle få många röster för ett förslag som skulle gå ut på att slopa skolmåltiderna.

När det vidare gäller herr Eric Carlssons förslag att höja det statliga anslaget till skolmåltiderna kan jag nog säga att vi in princip är ense om att kostnadsrelationerna mellan stat och kommun har undergått en försämring för de senare från den stund vi införde skolmåltiderna här i vårt land. Såsom också framgår av utskottets skrivning tror jag att vi knappast någon gång har skrivit så starkt i något utskottsutlåtande just på denna punkt. Jag behöver inte upprepa vad som står på sidan 74 i utlåtandet, ty det kan vem som helst ta del av. Men att gå härifrån till en höjning på drygt 40 miljoner kronor, såsom föreslagits i en enskild motion, tycker vi nog är att gå väl långt. Man får hoppas att denna sak kommer att ordna sig i alla fall med hänsyn till den starka skrivning utskottet har gjort på denna punkt. Den summa av 40 miljoner kronor, som herr Eric Carlsson föreslår, är ett ganska stort belopp att besluta om på ett bräde, och jag anser att frågan bör prövas av Kungl. Maj:t ännu ett år för att se om det då finns möjligheter att genomföra en höjning av bidraget till kommunerna.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag i samtliga moment.

Herr **KAIJSER** (h):

Herr talman! Jag vill säga några ord i anledning av herr Eric Carlssons inlägg i debatten. Han började också i år att tala som om det funnes någon meningsskiljaktighet i fråga om behovet eller önskemålet av skolmåltiderna. Jag påpekade från början för att undvika varje missförstånd att detta önskemål är mycket starkt. Vi har alldeles klart för oss hur bra det är för elever, som kommer i åtnjutande av skolmåltider, att de får dem. För vissa barn som bor nära skolan kan det kanske vara fördelaktigt att komma hem till familjen under rasten i skolan, men i princip hyser jag helt

Ang. bidrag till anordnande av skolmåltider

och hållet den övertygelsen att skolmåltiderna är till stor nytta.

Herr Eric Carlsson frågade hur man skulle göra med provningen för dem som ändå skulle få fria skolmåltider. Jag vill erinra om att herr Eskilsson förra året talade om hur man gjorde i Vadstena, där man alltså inte har fria skolmåltider men där man ger fria måltider åt den del av eleverna som är i behov därav. Jag kan inte i detalj redogöra för hur provningen göres, men det står att läsa i protokollet över kammardebatten föregående år.

När herr Eric Carlsson talar om hur kolossalt viktigt det är från familjesynpunkt att barnfamiljerna får dessa måltider, vill jag erinra om att det förut var sex skolmåltider i veckan. Nu har undervisningen på lördagarna ofta rationaliserats, så att den endast äger rum på förmiddagarna. Det är i 44 stats- och 166 landskommuner som sammanlagt 157 000 elever inte får någon skolmåltid på lördagar. Det måste vara ett väldigt ingrepp för dessa familjer. Detta borttagande motsvarar ju inte allt det som vi begär, men det är ett steg i samma riktning och gäller i alla fall en sjätte-del av det som familjerna får.

Det kan inte bestridas att denna fråga fått en politisk anstrykning, vilket man kanske tycker att den inte borde ha. Det är som bekant så att man fortfarande inte har fria skolmåltider i Vadstena. Det sammanhänger med att man där har en borgerlig majoritet. Men det finns ett annat samhälle, där man också har en borgerlig majoritet men där motparten enligt vad jag hört sägas velat gå emot fria skolmåltider därför att den tycker att det är onödigt att kommunen skall behöva betala skolmåltiderna för de rikas barn. Det är en ganska intressant sak att höra.

Herr Eric Carlsson gav en melodramatisk berättelse från början av 1920-talet. Det var då en dålig och mycket besvärlig tid här i landet. Sedan dess har vi ekonomiskt gjort mycket stora framsteg. Alldeles särskilt får vi höra talas om det från regeringsbänken i samband

med remissdebatten, men vi märker det ju också ute i livet. Vi måste säga oss allesammans att det har gått framåt ekonomiskt.

Herr talman! Jag har endast velat göra dessa kommentarer till vad herr Eric Carlsson anförde, och jag vidhåller mitt yrkande om bifall till de reservationer jag har talat om.

Herr CARLSSON, ERIC, (cp):

Herr talman! Herr Kaijser säger att skolmåltiderna har en mycket stor betydelse och att han fördenskull önskar att vi skall ha skolmåltider. Men då bör man väl också se till att kommunerna inte får försämrade ekonomiska möjligheter så att kommunalmännen tvingas att överväga om de inte måste sluta med skolmåltiderna. Har man tagit del av kommunernas bekymmer och följt den diskussion som vid olika tillfällen förts i landskommunernas tidskrift förstår man att detta är ett stort problem för kommunerna. Om herr Kaijser menar allvar med sitt tal om att han har tilltro till skolmåltidsverksamheten, bör han också vara beredd att ta de ekonomiska konsekvenserna.

Utskottets talesman ville också för sin del understryka skolmåltidernas stora betydelse men, sade han, det rör sig här om stora pengar. Här är det dock inte fråga om att ta ut några nya skattepengar. Frågan gäller i stället *var* dessa pengar skall tas ut, av kommunerna med deras sämre ekonomiska möjligheter eller av staten med dess större möjligheter att ta ut skatter. Staten har ju för övrigt nu ett budgetöverskott, medan kommunerna sitter illa till. Av den anledningen är det också angeläget att kommunernas ekonomi förbättras.

Till slut sade herr Kaijser att denna fråga fått en politisk anstrykning som den egentligen inte behövde ha. För mitt vidkommande är det en rättvisefråga och en fråga där det gäller att värna om barnfamiljerna och barnen i skolan. Jag vidhåller därför, herr talman, mitt yrkande.

Ang. bidrag till anordnande av skolmåltider

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt angående varje moment av utskottets i den nu förevarande punkten gjorda hemställan.

Beträffande mom. I, anförde vidare herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle godkänna den av fröken Andersson m. fl. vid punkten avgivna, med a betecknade reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Kaijser* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten 86 mom. I, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den av fröken Andersson m. fl. vid punkten avgivna, med a betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Kaijser* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 121;

Nej — 16.

I fråga om mom. II, fortsatte herr talmannen, hade yrkats 1:o) att utskottets hemställan skulle bifallas; 2:o) att det

förslag skulle godkännas, som innehölles i den av fröken Andersson m. fl. vid punkten anförda reservationen b; samt 3:o) att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den av herr Thorsten Larsson m. fl. vid punkten avgivna, med c betecknade reservationen. Det under 2:o) upptagna yrkandet torde dock, anförde herr talmannen, hava förfallit genom kammarens beslut vid mom. I.

Härpå gjorde herr talmannen propositioner enligt de under 1:o) och 3:o) här ovan upptagna yrkandena; och förklarade herr talmannen sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Carlsson, Eric*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten 86 mom. II, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Thorsten Larsson m. fl. vid punkten avgivna, med c betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Carlsson, Eric*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 96;

Nej — 21.

Därjämte hade 19 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Rörande mom. III, yttrade vidare herr talmannen, hade yrkats 1:o) att utskot-

Ang. ny organisation av krigsmaktens högsta ledning

tets hemställan skulle bifallas; 2:o) att kammaren skulle godkänna den av fröken Andersson m. fl. vid punkten avgivna reservationen d; samt 3:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Thorsten Larsson m. fl. vid punkten anförda, med e be-tecknade reservationen.

Slutligen gjordes propositioner enligt berörda yrkanden och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besva-rad.

Punkterna 87—90

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 91 och 92

Lades till handlingarna.

Ang. ny organisation av krigsmaktens högsta ledning

Föredrogs ånyo statsutskottets utlå-tande nr 90, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ny organisa-tion av krigsmaktens högsta ledning jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 109 hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt ut-drag av statsrådsprotokollet över för-svarsärenden för den 10 mars 1961, fö-reslagit riksdagen att besluta, att krigs-maktens högsta ledning skulle organiseras enligt de riktlinjer, som angivits i berörda statsrådsprotokoll.

I propositionen hade föreslagits en reform av krigsmaktens högsta ledning, innebärande ändringar beträffande prin-ciperna för ansvars- och uppgiftsfördel-ning mellan myndigheter och stabsorgan inom denna ledning i krig och fred samt i fråga om försvarsstabens freds-organisation och grundragen av hög-kvarterets krigsorganisation. Kungl. Maj:t hade bland annat lagt vikt vid, att de högsta militära cheferna skulle få till-räckligt inflytande på förvaltningstjän-sen, ehuru i delvis nya former; sålunda ansåges tygförvaltningarna böra få sär-skilda chefer i stället för att, som nu,

stå under chefskap av försvarsgrensche-ferna.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av her-rar *Gunnar Berg* och *Ernst Olsson* (I: 636) samt den andra inom andra kam-maren av herrar *Wedén* och *Hedin* (II: 757),

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av her-rar *Ferdinand Nilsson* och *Nils-Eric Gustafsson* (I: 637) samt den andra in-om andra kammaren av herrar *Jansson* i Benestad och *Elmwall* (II: 758),

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ollén* (I: 638) och den andra inom andra kammaren av herr *Hammar* (II: 759),

dels ock en inom andra kammaren av herr *Wachmeister* väckt motion (II: 756).

I motionerna I: 636 och II: 757 hade hemställts, att riksdagen vid behandling av proposition nr 109 måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag om principbeslut nu be-träffande ändring av försvarsgrensche-fernas chefskap över respektive för-svarsgrenars tygförvaltande verk.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

I. att riksdagen måtte

a) beträffande ändring av försvars-grenschefernas chefskap över respek-tive försvarsgrenars tygförvaltande verk, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 636 och II: 757, godkänna vad departementschefen i statsrådsprotokollet över försvarsären-den för den 10 mars 1961 anfört;

b) beträffande Kungl. Maj:ts förslag rörande krigsmaktens högsta ledning, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 637 och II: 758 samt I: 638 och II: 759, samtliga des-sa motioner såvitt nu vore i fråga, ävensom II: 756, besluta, att krigsmak-tens högsta ledning skulle organiseras

Ang. ny organisation av krigsmaktens högsta ledning

enligt de riktlinjer, som angivits i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 10 mars 1961;

II. att motionerna I: 637 och II: 758, i vad de avsåge skrivelse till Kungl. Maj:t, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

III. att motionerna I: 638 och II: 759, i vad de icke behandlats under I. b), icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Boman, Axel Johannes Andersson, Lundström, Malmborg, Ståhl* och *Wedén*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under I a hemställa, att riksdagen måtte beträffande ändring av försvarsgrenschefernas chefskap över respektive försvarsgrenars tygförvaltande verk, med avslag å Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 636 och II: 757, godkänna vad reservanterna anförde.

Herr LUNDSTRÖM (fp):

Herr talman! Låt mig först uttala tillfredsställelsen över att den viktiga frågan om krigsmaktens högsta ledning har kunnat lösas i samförstånd mellan de olika partierna. Det är ett stort steg mot en effektivisering av vårt försvar som därmed tagits och som måste hälsas med tillfredsställelse.

Den avvikelse som föreligger gäller bara en punkt, nämligen försvarsgrenschefernas chefskap över tygförvaltningarna. Detta är ingen partipolitisk fråga, fastän den kanske ser så ut när man läser reservationen som har avgivits endast av folkpartister. Det är tvärtom fråga om hur man på praktiskt bästa sätt skall lösa ett problem så att man når bästa resultat, och vi reservanter tycker att vår uppfattning därvidlag är nog så väl underbyggd som utskottets.

Försvarsgrenscheferna är för närvarande också chefer för försvarsgrensförvaltningarna. Det finns en förvaltningschef, en souschef, i varje förvaltning, men försvarsgrenschefen kan, om

han så vill, sätta sig på chefsstolen och utöva sin makt. Detta förekommer ibland, inte alltid, och inte lika ofta inom de olika försvarsgrenarna. Något enhetligt system tillämpas tydligen inte.

Denna regel vill nu departementschefen och utskottet ändra: respektive förvaltning skall få en egen och fristående chef, och denne skall inte vara underställd försvarsgrenschefen. De intressen som försvarsgrenschefen kan ha att bevaka skall tillgodoses därigenom att han skall ha direktivrätt gentemot förvaltningschefen och kunna utfärda vissa anvisningar.

Reservanterna tycker att detta kommer att innebära ett onödigt krångel, en onödig omgång. Det nuvarande systemet fungerar såvitt vi förstår bra och är inte förenat med några väsentliga nackdelar. Departementschefen erkänner ju också i propositionen att samarbetet mellan stab och förvaltning har fungerat väl.

Då försvarsgrenschefen alltjämt skall vara ansvarig för sin försvarsgrens krigsduglighet, är det väl ändå av betydelse att han får ett avgörande inflytande även när det gäller försvarsgrenens tekniska och ekonomiska verksamhet. Ett väsentligt önskemål synes vara att det nödvändiga sambandet mellan materiel, taktik, personal och utbildning även framdeles säkerställs. Av den anledningen förefaller det naturligt att försvarsgrenschefen också har vederbörande tygförvaltning i sin hand. Blir det något krångel skall han alltså inte bara kunna skriva brev till förvaltningschefen och redovisa sina synpunkter, ge direktiv och anvisningar, utan han skall även kunna delta på sätt som nu i arbetet, om han så vill.

Det är dessa två synpunkter som har motiverat reservationen: en oro för onödig byråkratisering av denna detalj och en oro för att upplösa sambandet mellan sådant som naturligt hör ihop.

Jag har tidigare sagt att man inte funnit några egentliga nackdelar hos det system som nu råder och att man därför borde kunna fortsätta med detta system även under de nya förhållandena. Det tycker också praktiskt taget alla

Ang. ny organisation av krigsmaktens högsta ledning

remissmyndigheter som har yttrat sig i denna fråga. Förslaget om ändringen är nämligen avstyrkt av samtliga remissinstanser utom en. I ett eller annat fall, där man inte alldeles klart har uttalat sig om den framtida ordningen, har man menat att en förändring i varje fall för närvarande bör anstå.

Totalt förefaller mig alltså reservanternas ståndpunkt vara väl underbyggd, då den sammanfaller med vad de flesta sakkunniga remissinstanserna anser. Jag tycker därför att det finns skäl för riksdagen att följa reservanternas förslag, som jag härmed ber att få yrka bifall till.

Herr BERG, GUNNAR, (s):

Herr talman! Jag kan också inleda mina kortfattade kommentarer med att uttala tillfredsställelse över att denna mycket viktiga fråga kan lösas i samförstånd, i vart fall relativt samförstånd, mellan de olika partierna.

Jag är emellertid inte lika övertygad som utskottets majoritet om att allting i den ordning som nu skall införas är utomordentligt lyckat eller befriar oss från låt mig säga farhågan att det kan komma ut även någonting annat än bara gott ur det nya systemet. I själva verket är det två alternativ man haft att ta ställning till. Det ena alternativet är att göra så som departementschefen och utskottet nu föreslår: lägga krigsmaktens högsta ledning helt i händerna på en enda man, överbefälhavaren. Det andra alternativet har varit att lägga bestämmanderätten hos ett kollektiv, hos vad man i utredningsmaterialet har kallat militärledningen. Det är givet att ÖB-alternativet har lockat mest när man gått att ta ställning till dessa alternativ, och det förhållandet att praktiskt taget enighet uppnåtts får väl komma även tvivlarna att lägga ned sin talan. Men i avgörandets ögonblick må det ändå vara tillåtet att säga ungefär så här: Det kan gå lyckligt och bra att samla makten hos en enda man, hos ÖB — inga tvivel på den punkten finns i vart fall hos utskottet. För min del vill jag emellertid säga att jag inte är helt övertygad

om att det inte trots allt finns tvivlare. Och om sådana finns, förstår jag dem.

Jag begärde emellertid inte ordet för att tala om den saken utan för att göra några kommentarer till den delfråga, där det föreligger en motion som även upptar mitt namn. Motionen är under-tecknad av representanter för alla de fyra demokratiska partierna. I motionen behandlas frågan om chefskapet för tygförvaltningarna.

Departementschefens förslag innebär att även chefskapet för tygförvaltningarna skall föras över till överbefälhavaren och inte såsom nu ligga i händerna på respektive försvarsgrenschefer. När man ser på motiven för detta delförslag frapperas man av att remissinstanserna, som väl får anses representera sakkunskapen, nästan undantagslöst är motståndare till förslaget. Lika anmärkningsvärt är att den expertbetonade försvarsledningsutredningen, som först tog upp spörsmålet, intar en avvisande hållning.

Om man tar del av utskottsutlåtandet och reservationen synes det i varje fall mig som om reservationens argument för ett bibehållande av den nuvarande ordningen har aktningvärd styrka. Särskilt synpunkten att omstöpningen i toppen först bör genomföras och prövas en tid är svår att avvisa.

Vad som går förlorat genom någon tids anstånd med tygförvaltningarnas infogande i ÖB-systemet är enligt mitt förmenande inte tillfredsställande redovisat i det föreliggande materialet. Anmärkningen att försvarsgrenschef skulle få friare ställning som förvaltningschef än han har i sin egenskap av försvarsgrenschef synes mig nämligen inte kunna tillmätas någon avgörande betydelse. Jag har svårt att förstå vilka nackdelar detta egentligen skulle innebära i sak. Däremot förstår jag att det kan skymta en nackdel, om man anlägger formella synpunkter på frågan. Innerst inne är det kanske rent av en fråga om prestige. Om så är fallet förstår jag mycket väl att man inte vill ha något anstånd. Det är sannolikt här skon klämmer.

Ang. ny organisation av krigsmaktens högsta ledning

För min del har jag kommit till den slutsatsen — som också framhålles i reservationen — att om man skall förlägga sammanjämkningen av skilda ståndpunkter till högsta nivå är risken för diktat större än om man försöker att sammanjämka skilda ståndpunkter i förberedande instanser. När överbefälhavaren skall ta ställning till en viktig fråga, som har med förvaltningarna att göra, och det material han skall bedöma representerar olika åsikter om hur en viss detalj skall lösas, skulle jag kunna tänka mig att han frestas att helt enkelt diktera ett beslut. Om däremot försvarsgrenscheferna får behålla det inflytande som de nu har, skulle det finnas större möjligheter att nå enighet. Jag har med andra ord litet svårt att förstå att det skulle innebära någon nackdel att försvarsgrenscheferna får behålla detta inflytande, ty de kan väl inte genom att bestämma över sina respektive förvaltningar på något sätt nagga överbefälhavarens auktoritet i kanten. Med den maktbefogenhet och det oerhörda ansvar som han får såsom allenabestämmande när det gäller krigsmaktens högsta ledning har han ju fått all den auktoritet som han behöver utan att därför ett anstånd med infogandet i ÖB-systemet även av försvarsgrenschefskapet skulle behöva ställa till något trassel för honom.

Jag har, herr talman, såsom motionär velat anföra dessa mycket kortfattade synpunkter. Jag förstår mycket väl att det inte är realistiskt att hoppas få någon majoritet för reservationen, men det hindrar mig i varje fall inte från att ansluta mig till den.

Jag yrkar således bifall till reservationen.

Herr SVÄRD (h):

Herr talman! Det är mycket sällan som man från de synpunkter som jag lika talanglöst som tankspritt företräder kan beteckna en förändring som en reform. Men den omorganisation av krigsmaktens högsta ledning som riksdagen nu kommer att besluta kan nog på myc-

ket goda grunder betecknas som en reform. Det är ju fråga om att centralisera och skapa vidgade möjligheter för den operativa planläggningen. Det är fråga om att från den utgångspunkten möjliggöra en realistisk långsiktplanering av materielanskaffningen, och det är sist men inte minst fråga om att skapa en överbefälhavarinstitution, där ansvaret — jag använder hellre den benämningen än makten — ligger på en hand och där man följaktligen har garantier för en enhetlig bedömning och för en kraft till beslut av den art som det moderna kriget oundgängligen kräver. Det är fråga om att skapa inte bara de organisatoriska utan också de psykologiska förutsättningarna för en hela försvaret gemensam strategisk grundsyn, att se till att denna gemensamma grundsyn spontant och osökt växer fram. I vilka avseenden man än kan ha delade meningar tror jag inte man kan ha det när det gäller nödvändigheten av en sådan gemensam grundsyn för ett försvar med det svenskas begränsade resurser och stora uppgifter.

Att se herr Lundström och herr Berg som fanbärare framför generalernas verserade och i sak mycket onödiga revolution är lika anslående som inspirerande. Radikala människor har en benägenhet att tappa sitt sinne för radikala reformer när dessa är förnuftiga, och det är väl — med all aktning framför allt för herr Bergs kunskap på detta område — snarast detta som ligger bakom reservationen, åtminstone som jag har fattat det.

Får jag innan jag med några ord ägnar mig åt denna reservation bara för ordningens skull korrigera något eller några missförstånd i herr Bergs anförande. Ingen människa har ju ett ögonblick drömt om att överlämna chefskapet för förvaltningarna till överbefälhavaren. Vad det är fråga om är ju att göra de reella cheferna i dessa förvaltningar också till formella chefer. Man kan ju inte i ett modernt försvar hålla sig med en diskussionsklubb i stället för en ledning. Jag betvivlar därför att herr Berg verkligen tänkt igenom följderna av den

Ang. ny organisation av krigsmaktens högsta ledning

kollegiala organisation av den högsta ledningen som han här i förbifarten och — som jag förmodar — i hastigt mod har talat för. Frågan om det formella chefskapet för tygförvaltningarna är inte någon stor fråga. Den är inte heller — åtminstone inte för oss som här har intagit en konsekvent hållning — någon fråga om prestige, vilket möjligen kan visa sig i den omständigheten att överbefälhavaren hör till de remissinstanser som har motsatt sig den lösning departementschefen och utskottet föreslår.

I reservationen framhålls att övergången till fackförvaltningar knappast torde vara aktuell inom överskådlig tid. Jag tror alldeles tvärtom. Jag är helt övertygad om att denna sakliga rationalisering av förvaltningsapparaten kommer förhållandevis snabbt och att den under alla förhållanden kommer inom överskådlig tid. Detta är naturligtvis delvis en bedömning, men det är också en förhoppning, det vill jag alldeles klart ha sagt ifrån. Det avgörande skälet till att vi har förändrat den organisationsform, som innebär att försvarsgrenscheferna också är förvaltningsgrenschefer, är att vi vill befordra framväxandet av fackförvaltningar. Vi vill underlätta det och avlägsna alla hinder för en sådan utveckling.

Det sägs också i reservationen, och det har upprepats här i dag, att den anvisningsrätt som försvarsgrenscheferna skulle få i förhållande till förvaltningarna, inte skulle vara tillräckligt auktoritativ. Ärligt talat förstår jag inte riktigt vad man menar med detta, men det händer ibland att det är svårt att förstå till och med en reservation. En försvarsgrenschef har ju till uppgift att bära ansvaret för förbandsproduktionen. Om han i den egenskapen utfärdar anvisningar till sin förvaltning, är det skäl att tro att dessa anvisningar har en hög grad av auktoritet. Det är skäl att tro att förvaltningen, endast om alldeles speciella skäl talar emot att man följer anvisningen, kommer att motsätta sig den. Skulle en kompetensvist där uppstå, finns ju möjligheten att föra upp den till högsta nivå och att få en lösning på

problemet i regeringen. En större grad av auktoritet lär väl vara svår att nå.

Jag har redan tidigare sagt att frågan om försvarsgrenschefernas ställning till förvaltningarna inte är särskilt stor, men den har psykologisk betydelse. Den har betydelse i det avseendet att ett avgörande i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag gör klart att riksdagen inte tänker för tiden framöver finna sig i ett försvarsgrenstänkande av negativt slag. Det görs då klart att riksdagen vill ha klara och entydiga lydnadslinjer, och det görs klart att riksdagen med det beslut som den i dag kommer att fatta vill underbygga en fortgående rationalisering, som ger försvaret all möjlig slagkraft och all möjlig modernitet och som gör att de dryga pengar som anvisas för försvaret blir effektivt utnyttjade.

Herr BERG, GUNNAR, (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag måste göra herr Svärd ledsen genom att undanrycka underlaget för hans inledande lustighet. Jag räknar inte bekantskap och ännu mindre vänskap med någon general i den svenska armén, så jag tar inte alls åt mig av lustigheten om att jag skulle uppträda som fanbärare för svenska generaler. Detta om detta.

Vidare vill jag säga i sakfrågan, där jag på intet sätt ändrar mitt ställningstagande trots herr Svärds sakkunniga föreläsning, att jag har svårt att inse att ett anstånd något eller några år med genomförandet av en delreform i en större sådan skulle kunna vara någon avgörande nackdel eller ens någon nackdel alls. Praktiskt taget all sakkunskap som har yttrat sig om chefskapet för förvaltningarna har avrått från ett genomförande nu av denna delreform. Den enda sakkunskap som med effektivitet och energi gått in för att få det hela genomfört i ett sammanhang är den som representeras av försvarsdepartementet. Den är förvisso ingalunda liten, och jag böjer mig i vördnad för den, men jag dristar mig ändå hålla fast vid att ett anstånd på denna speciella punkt gott kunde komma i fråga, ett uppskov som,

Ang. ny organisation av krigsmaktens högsta ledning

såvitt jag förstår, på intet sätt förändrar någonting i hela systemet.

Jag vill också säga ett par ord med anledning av att herr Svärd använder ordet »diskussionsklubb» som uttryck för den kollektivitet i avgörandena som för mig framstår som mera sympatisk än en mans ansvar. Herr Svärd kallar det ansvar. Jag kallar det dessutom för makt. Det kan vara både — och. Herr Svärds uttryck föranleder mig att göra den reflexionen att diskussion inte är någon dålig form för ledning. Ur diskussionen kommer ju ändå fram de synpunkter som representeras av olika människor och icke bara synpunkter som representeras av en enda människa. Jag kan inte förstå att detta skulle vara någon sämre lösning än den som föreslås av departementet.

Herr SVÄRD (h) kort genmäle:

Herr talman! Diskussion är en omöjlig form av ledning. Vad utskottsmajoriteten och departementschefen i nu nämnd ordning har föreslagit är en ordning som garanterar rätten till diskussion men samtidigt garanterar möjligheterna att fatta ett ansvarigt beslut utan någon möjlighet till ansvarsdiversion.

Remissinstansernas reaktion på det här förslaget låter sig lätt förklaras. Det är helt enkelt så att försvarsledningsutredningens betänkande på något sätt har kommit att framstå som en kompromiss och vad som här har föreslagits som ett avstånd från en kompromiss vid vilken vederbörande myndigheter hade bundit sig.

Till slut vill jag säga med all respekt för min vän och bekant — ehuru ännu icke till general befördrade — herr Berg, att han är ute och slår in öppna dörrar. Det är nämligen så att propositionen och utskottsutlåtandet just med avseende på förändringen i förhållanden mellan försvarsgrenscheferna och förvaltningarna ger möjlighet till det andrum herr Berg efterlyser.

Det är alltså departementschefen, som har att avgöra, när reformen i detta av-

seende skall träda i kraft. Herr Berg har partimässig anledning att känna förtroende för försvarsministern. Jag har andra anledningar att göra det.

Herr LUNDSTRÖM (fp):

Herr talman! Här har förts på tal frågan om vad som skall ske, om det uppstår komplikationer i det nya systemet. Jag vill säga, att det är känt att komplikationer och intrissemotsättningar uppstod innan det nuvarande systemet infördes. Men sedan det införts, har det fungerat relativt väl, vilket ju har varit rätt förklarligt eftersom här funnits en gemensam chef för de olika enheterna inom försvarsgrenen.

När nu herr Svärd säger att om de av honom befarade komplikationerna uppstår, kommer de att lösas på högsta nivå, så vill jag fråga: Skall det ske hos försvarsministern? Eller skall det ske hos regeringen i konseljen? Är sådana motsättningar, som kan uppstå mellan försvarsgrenscheferna och förvaltningscheferna, verkligen ärenden som skall avgöras där? Jag är ytterst tveksam om det kan vara rätta sättet att reformera.

När nu herr Svärd — och för övrigt utskottet också — säger att man genom att vidta denna åtgärd vill gynna utvecklingen mot fackförvaltningar, så vill jag liksom herr Berg erinra om att även remissmyndigheter med klar insikt i denna fråga ansett, att det nuvarande systemet bör fortbestå i avvaktan på en mera påtaglig utveckling av fackförvaltningarna. Det uttalandet kan jag inte tolka på annat sätt än att dessa myndigheter anser att ett bibehållande av nuvarande system icke innebär något hinder för eller något försvagande av en eventuell utveckling mot en mera fackbetonad förvaltning.

Om nu herr Svärd underkänner reservanterna — och jag vill gärna medge att jag inte är någon expert på detta område — så tycker jag att de myndigheter som det här är fråga om bör tillmätas ett icke obetydligt mått av förstånd på området i fråga. Det rör sig nämligen om försvarets civilförvaltning

Ang. ny organisation av krigsmaktens högsta ledning

och statens organisationsnämnd, och om jag inte läst alldeles fel vill jag minnas att de har ett visst stöd även av försvarets förvaltningsdirektion.

Jag undrar vad det är för slags fackförvaltning man vill nå i framtiden. Där om har ingenting klart utsagts, efter vad jag vet. Det är tydligt att här finns vissa närliggande reformer, som kan tänkas, t. ex. införande av något slag av robotvapenförvaltning. Men en ytterligare utveckling av fackförvaltningarna kan, så vitt jag förstår, inte vara möjlig utan att en samtidig omorganisation av försvarsgrenarna sker — med andra ord, att uppdelningen kommer att bli en helt annan än nu och anknyta till olika slag av vapensystem, alltså det sorts vapen som vederbörande försvarsgren använder.

Oavsett hur lång väg som återstår att gå innan man når en sådan omorganisation, tror jag inte att den på något sätt försvåras eller förhindras om det nuvarande systemet med chefskapet för försvarsgrensövervaltningarna får bestå i avvaktan på utvecklingen.

När herr Svärd sedan säger, att radikala människor kanske lätt tappar sitt omdöme då de skall ta ställning till reformer som är förnuftiga, så vill jag konstatera att den sakliga uppfattning som herr Svärd företräder i denna fråga avstyrks av försvarets förvaltningsdirektion, försvarets civilförvaltning, statens organisationsnämnd, överbefälhavaren och försvarsgrenscheferna — de två sista är ju militärer, ja generaler — men sedan kommer också försvarsgrensövervaltningarna, statskontoret och Saco.

Jag vet inte om dessa organ känner tillfredsställelse eller besvikelse över herr Svärds uppfattning att de tappat sitt omdöme för att det här skulle vara fråga om en förnuftig reform. Jag tycker i alla fall att jag — även om generalerna räknas bort från denna skara — befinner mig i ett nog så gott sällskap som om jag hade delat herr Svärds uppfattning.

Herr SVÄRD (h):

Herr talman! Utvecklingen mot fackförvaltningar är i full gång. Den sker

successivt, och glädjande nog söker den sig de former som i varje särskilt avseende är de kloka och de rationella. Denna utveckling skapar komplikationer, för så vitt man vidhåller organisationsformen med försvarsgrenscheferna som förvaltningschefer. Det är ett faktum som det är lätt att belysa med exempel. Ingen har ett ögonblick föreställt sig, att försvarsgrenschefernas formella chefskap skulle hindra en fortsatt utveckling mot fackförvaltning, men den formella omständigheten kan försena en sådan utveckling och kanske också skapa en alldeles onödig irritation.

Föreställningen att man skulle skapa garantier mot komplikationer mellan försvarsgrenschefen och förvaltningen genom att försvarsgrenschefen skulle kunna gå till förvaltningen och där sätta sig som chef är i hög grad orealistisk. Denna rätt har utnyttjats med skiftande frekvens, t. ex. för armén någon eller några gånger om året. Det är inte på det sättet man åstadkommer en gemensam grundsyn. Det gör man helt enkelt genom att främja framväxten av det grundläggande, nämligen den gemensamma strategiska grundsynen. I syfte att främja framväxten av en sådan gemensam strategisk grundsyn är jag beredd att vara mycket radikal.

Sedan glömde jag, herr talman, att yrka bifall till utskottets hemställan. Jag gör mitt bästa för att nu reparera min glömska.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas först särskilt beträffande punkten I a av utskottets i det nu föredragna utlåtandet gjorda hemställan samt därefter särskilt angående utskottets hemställan i övrigt.

Därefter gjorde herr talmannen i enlighet med de rörande punkten I a framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på godkännande av den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till ut-

Ang. särskilt stöd åt det mindre jordbruket

skottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lundström* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 90 punkten I a, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Lundström* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 95;

Nej — 35.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagit, att de avstode från att rösta.

Sedermera bifölls på gjord proposition vad utskottet i övrigt hemställt.

—————

Ang. särskilt stöd åt det mindre jordbruket

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande anslag för budgetåret 1961/62 till Särskilt stöd åt det mindre jordbruket jämte i ämnet väckta motioner.

I årets statsverksproposition hade Kungl. Maj:t under nionde huvudtiteln, punkten 33, föreslagit riksdagen att till Särskilt stöd åt det mindre jordbruket

för budgetåret 1961/62 anvisa ett reservationsanslag av 98 000 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat följande till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 5, av herr *Hedström* och herr *Nilsson, Hjalmar*, samt II: 9, av herr *Lundmark* och herr *Jonsson* i Strömsund, i vilka motioner hemställts, att riksdagen måtte besluta om sådana ändringar i nu gällande bestämmelser för arealtillägg, att de i motionerna angivna önskemålen tillgodosåges;

2) de likalydande motionerna I: 58, av herr *Jonasson m. fl.*, och II: 74, av herr *Jansson* i Benestad *m. fl.*, i vilka motioner anhållits, att riksdagen måtte besluta, att leveranstillägget skulle maximeras till 400 kronor per år och att maximigränsen skulle höjas till 15 000 kg årsleverans och att därefter en avtrappning skulle ske med 4 öre per kilogram;

3) de likalydande motionerna I: 59, av herr *Jonasson m. fl.*, och II: 75, av herr *Jansson* i Benestad *m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att undersöka möjligheten av att arealtilläggets utbetalning överfördes till statens jordbruksnämnd;

4) de likalydande motionerna I: 85, av herr *Lundström m. fl.*, och II: 103, av herr *Hedlund m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen vid behandlingen av anslaget till särskilt stöd åt det mindre jordbruket måtte dels godkänna de i propositionen framlagda förslagen med de ändringar och tillägg som angivits i motionerna, dels å riksstaten för budgetåret 1961/62 under nionde huvudtiteln till Särskilt stöd åt det mindre jordbruket anvisa ett reservationsanslag av 121 000 000 kronor eller det lägre belopp, som med hänsyn till reserverade medel kunde beräknas, dels ock beakta vad i motionerna i övrigt anförts;

5) de likalydande motionerna I: 378, av herr *Persson, Helmer*, och herr *Öhman*, samt II: 440 av herrar *Holmberg* och *Nilsson* i Gävle, vari föresla-

Ang. särskilt stöd åt det mindre jordbruket

gits, att riksdagen skulle besluta, att högsta arealbidrag av 400 kronor även skulle utgå för brukningsenheter upp till 10 hektar åker samt att högsta förmögenhetsgräns för erhållande av arealtillägg skulle fastställas till 80 000 kronor;

6) de likalydande motionerna I: 518, av herr *Carlsson, Georg, m. fl.*, och II: 625, av herr *Svensson i Stenkyrka m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att sådana kompletterande bestämmelser måtte utfärdas, att arealtillägg utginge även till brukare med en areal av maximalt 15 hektar odlad jord, när särskilda skäl därtill kunde anses föreligga; samt

7) motionen I: 529, av herr *Persson, Helmer*, och herr *Öhman*, vari yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla, att underhandlingar måtte inledas med jordbrukets förhandlingsdelegerade för att söka uppnå en överenskommelse innebärande att 12 000 000 kronor av importavgifterna på fodermedel kunde användas för att öka leveransbidraget på mjölk till småbrukare.

De i motionerna I: 85 och II: 103 föreslagna ändringarna i reglerna för småbruksstödet avsågo bland annat, att förmögenhetsgränsen för erhållande av arealtillägg skulle höjas från 50 000 kronor till 80 000 kronor. Vidare hade föreslagits en jämkning av den nedre arealgränsen från 2,1 hektar till 2,0. Dessutom innefattade nämnda motioner en jämkning uppåt av skalan för arealtillägget. Beträffande leveranstillägget för mjölk ville motionärerna höja övre gränsen för rätt till maximibidrag från 12 000 till 15 000 kg per år. I fråga om det extra mjölkpristillägget i norra Sverige hade också påyrkats vissa höjningar.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte

I. A. i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till motionerna I: 85 och II: 103 ävensom I: 378 och II: 440, samtliga motioner såvitt nu

vore i fråga, besluta, att förmögenhetsgränsen för erhållande av arealtillägg skulle höjas från 50 000 kronor till 80 000 kronor;

B. i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till motionerna I: 85 och II: 103 ävensom med avslag å motionerna I: 378 och II: 440 samt I: 518 och II: 625, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, besluta, att arealtillägg skulle utgå enligt under punkten angiven skala;

C. i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till motionerna I: 85 och II: 103, såvitt nu vore i fråga, besluta, att arealtillägg skulle utgå även till nytillträdande jordbrukare i enlighet med vad utskottet i utlåtandet anfört;

D. i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till motionerna I: 85 och II: 103 ävensom I: 58 och II: 74, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, liksom ock med avslag å motionen I: 529 besluta, att leveranstillägg för mjölk skulle utgå med 5 öre per kilogram för leveranskvantiteterna 1 001—9 000 kilogram per år och med 400 kronor per år för leveranskvantiteterna 9 000—15 000 kilogram, varefter för leveranser överstigande 15 000 kilogram per år en minskning skulle ske med 4 öre per kilogram;

E. i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till motionerna I: 85 och II: 103, såvitt nu vore i fråga, besluta, att det extra mjölkpristillägget i norra Sverige skulle utgå med i punkten angivna belopp i öre per kilogram mjölkfett;

F. i anledning av Kungl. Maj:ts framställning och motionerna I: 378 och II: 440 ävensom med bifall till motionerna I: 85 och II: 103 samt I: 58 och II: 74 liksom ock med avslag å motionerna I: 518 och II: 625, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, å riksstaten för budgetåret 1961/62 under nionde huvudtiteln till Särskilt stöd åt det mindre jordbruket anvisa ett reservationsanslag av 110 000 000 kronor;

Ang. särskilt stöd åt det mindre jordbruket

II. i anledning av motionerna I: 5 och II: 9, I: 59 och II: 75 samt I: 85 och II: 103, sistnämnda båda motioner såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om sådan översyn av nu gällande bestämmelser för arealtillägg i syfte att ernå administrativ förenkling som utskottet i utlåtandet förordat.

Reservation hade anförts, utom av annan, av herrar *Bertil Andersson, Hjalmar Nilsson, Gunnar Berg, Hedström, Kristiansson, Jonsson* i Strömsund, *Sköld* och *Lindström*, fru *Lindskog* samt herr *Lundmark*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under I hemställa, att riksdagen måtte

A. med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 85 och II: 103 ävensom I: 378 och II: 440, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, besluta, att förmögenhetsgränsen för erhållande av arealtillägg skulle som hittills vara 50 000 kronor;

B. med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 85 och II: 103 ävensom I: 378 och II: 440, samt I: 518 och II: 625, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, besluta, att för utbetalande av arealtillägg skulle gälla nuvarande skala;

C. med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 85 och II: 103, såvitt nu vore i fråga, besluta, att beträffande arealtillägg till nytillträdande jordbrukare skulle hittillsvarande bestämmelser gälla;

D. med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 85 och II: 103 ävensom I: 58 och II: 74 samt I: 529, förstnämnda båda motionspar såvitt nu vore i fråga, besluta, att leveranstillägget för mjölk skulle utgå efter nu gällande regler;

E. med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 85 och II: 103, såvitt nu vore i fråga, besluta, att det extra mjölkpristillägget i norra Sverige skulle utgå med nu gällande belopp;

F. med bifall till Kungl. Maj:ts framställning och med avslag å motionerna I: 85 och II: 103, I: 58 och II: 74, I: 378 och II: 440 samt I: 518 och II: 625, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, å riksstaten för budgetåret 1961/62 under nionde huvudtiteln till Särskilt stöd åt det mindre jordbruket anvisa ett reservationsanslag av 98 000 000 kronor.

Herr **NILSSON, HJALMAR**, (s):

Herr talman! I årets statsverksproposition har Kungl. Maj:t under nionde huvudtiteln, punkten 33, föreslagit riksdagen att till särskilt stöd åt det mindre jordbruket för budgetåret 1961/62 anvisa ett reservationsanslag av 98 miljoner kronor. Med anledning av detta förslag har väckts ett antal motioner med yrkanden, som går långt utöver Kungl. Maj:ts förslag, vilket även framgår av utskottets utlåtande.

Nämnda utlåtande, nr 31, har med lottens hjälp utformats i stort sett efter motionsparet I: 85 och II: 103, vari föreslås bl. a. följande:

Förmögenhetsgränsen höjes från 50 000 till 80 000 kronor.

Arealtillägget skall utgå enligt en ny skala.

Nyttillträdande jordbrukare skall erhålla arealtillägg.

Ändrade bidragsregler för leveranstillägg på mjölk.

Det extra mjölkpristillägget i norra Sverige skall utgå med betydligt högre belopp.

Innan jag närmare går in på utskottsmajoritetens förslag och motiveringarna härför, skulle jag först vilja beröra de tidigare beslut, som riksdagen fattat i denna fråga, och i någon mån även de utredningar, som legat till grund för förslagen och besluten.

Men det må kanske först tillåtas mig att konstatera, att motionen II: 103, som ligger till grund för utskottets förslag, har undertecknats av de verkliga »småbrukarna» i landet, nämligen herrar *Hedlund, Ohlin* och *Hjalmarson*! Det är således den enda fråga, som hade den storleksordning, vikt och betydelse, att de tre borgerliga partierna kunnat ena

Ang. särskilt stöd åt det mindre jordbruket

sig om en gemensam skrivning och ett gemensamt förslag. i minnet vid behandlingen av dagens fråga.

Man har kunnat ena sig om en utgiftsökning på 23 miljoner kronor — kanske beloppet blir ännu något större. Sparsamhet med statens medel gäller således inte i denna fråga. För någon vecka sedan diskuterades i denna kammarare en utgiftspost på något över 200 000 kronor. Då gällde det att spara, då måste man även ta hänsyn till den samhällsekonomiska balansen. Men nu gäller tydligen inte de ekonomiska lagarna. Nu är det tydligen andra lagar, som gäller, och andra intressen, som skall tillgodoses.

Jag tror, herr talman, att den svenska riksdagen genom sina beslut visat, att vi alla har varit och även i fortsättningen är beredda att stödja det svenska jordbruket — och framför allt småbruket — men att det däremot råder delade meningar om stödåtgärdernas storlek och utformning.

1947 års riksdag antog ett mera långsiktigt jordbrukspolitiskt handlingsprogram, som syftade till att de jordbrukspolitiska åtgärderna skulle utformas på ett sådant sätt, att den i jordbruket arbetande befolkningen skulle få samma möjligheter som andra befolkningsgrupper att uppnå en skälig inkomstnivå och bli delaktig av den allmänna välfärdstegring, som kunde inträffa i fortsättningen. Riksdagen fastslog vidare, att det var rationellt drivna gårdar med storleken 10—20 hektar, som skulle bilda underlaget vid avvägningen av det generella prisstödet.

Jag skall inte beröra de förslag till åtgärder, som antogs för att jordbruket skulle kunna ernå den likställighet i inkomstnivå, som man eftersträvade. Endast en enda punkt vill jag påminna om, nämligen beslutet om rationalisering — både den yttre och den inre. Därvid uttalades att det låg såväl i det allmännas som i jordbrukets eget intresse, att befintliga rationaliseringsmöjligheter tillvaratogs och att produktionsfaktorerna utnyttjades så effektivt som möjligt. Man bör kanske hålla detta

Redan då nämnda principbeslut fattades, stod det klart för riksdagen, att det fanns en stor grupp jordbruk, som var mindre än basjordbruken och som icke kunde ge jordbrukarna tillfredsställande bärgning. Man beslöt att ett särskilt småbrukarstöd skulle utgå, som hade till syfte att åtminstone delvis utjämna det lönsamhetsunderskott, som förelåg vid mindre jordbruk på grund av deras otillfredsställande beskaffenhet. Detta stöd skulle utgå under en övergångstid, till dess en rationalisering hunnit genomföras eller andra åtgärder vidtagits för att förstärka bärkraften hos det mindre jordbruket. De åtgärder, som borde vidtagas för att skapa bärkraftiga jordbruk, var sammanläggning av mindre jordbruk eller bättre arrondering genom tillförsel av ytterligare mark, t. ex. skogsmark. Man skulle vidare genom samhällets medverkan ställa medel till förfogande för skogsplantering på sämre jordbruksmark och skapande av samverkanområden i fråga om skogsbruket. Man rekommenderade en mer specialinriktad produktion, där arealen spelade mindre roll än den personliga insatsen.

De nu anförda riktlinjerna för att göra det mindre jordbruket delaktigt av den allmänna standardökningen torde vara de enda, som kan leda till åsyftat resultat.

Innan dessa åtgärder hunnit genomföras, kommer helt naturligt en ganska lång tid att förflyta. På grund härav har ett stöd utgått, som haft olika former under årens lopp. Men detta stöd kan inte enbart lösa jordbrukets problem utan jämsides härmed måste de tidigare nämnda rationaliseringsåtgärderna vidtagas.

Utskottsmajoriteten har i sitt utlåtande åberopat utredningen angående småbrukarstödet och vad som av denna föreslagits beträffande det ekonomiska stödet men icke vad utredningen anfört angående övriga åtgärder. När man läser motionen II: 103 och utskottets ut-

Ang. särskilt stöd åt det mindre jordbruket

låtande, får man det intrycket, att den föreslagna utökningen av stödet i det närmaste löser småbrukets inkomstproblem.

Man har då i stort sett följt utredningens olika förslag. Men beträffande stödet anför utredningen bl. a.: »Utredningen vill framhålla, att det särskilda stödet icke kan lösa inkomstproblemet vid det lägre inkomstskiktet av småbruk. Även efter en viss vidgning av särstödet kommer en betydande inkomstspänning att föreligga mellan ifrågavarande gårdar och brukningsenheter i basjordbrukens storleksgrupp, eftersom en mera påtaglig utjämning av denna inkomstklyfta skulle förutsätta en flerdubbling av anslagsbeloppen till småbrukarstödet.»

Utredningen var sålunda på det klara med att det var ett stöd under en övergångstid och att andra åtgärder — rationalisering m. m. — skulle vidtagas för att utjämna inkomstklyftan.

I utskottets utlåtande, i vilket föreslås sådana kraftiga höjningar av totalbeloppet, hade jag väntat att finna någon sorts programförklaring hur och på vad sätt man skulle vilja lösa det mindre jordbrukets problem. Men någon sådan förklaring finns inte. Man nöjer sig med att hänvisa till 1960 års jordbruksutredning och anser, att stödet bör utgå i enlighet med småbruksutredningens förslag. Jag kan inte underlåta att konstatera, att utskottsmajoriteten har tagit lätt på problemen och ställt krav på samhället — utan att samtidigt fordra motsvarande kompensation.

I den förut återopade motionen finnes några påståenden som i och för sig är ganska intressanta. Det anföres bland annat — på s. 8 — att riksdagen år 1959 blev vilseledd rörande kostnaderna för det föreslagna stödet. I motionen fortsätter man på följande sätt: »Som också 1960 års jordbruksutredning påpekar beror underskattningarna på att departementet vid beräkningen av medelsätgången dels utgått från ett bristfälligt siffermaterial rörande inkomst- och förmögenhetsförhållandena, dels icke till fullo beaktat senast kända upp-

gifter beträffande produktionsutvecklingen för mjölk.»

Detta är ett egendomligt påstående. Enligt min uppfattning har propositionen till 1959 års riksdag utformats — med vissa jämkningar — i enlighet med småbrukarutredningens förslag. De uppgifter och det siffermaterial, som finnes i utredningens betänkande, redovisas även i propositionen. Det är alltså samma betänkande som motionärerna och utskottsmajoriteten återopar som bevis för sina förslag i jordbruksutskottets betänkande nr 31.

Ja, vad skall man nu tro! Är materialet felaktigt i det ena avscendet, måste det även vara det i det andra. Och slutsatsen måste således bli att om materialet i småbrukarutredningens betänkande är felaktigt, måste även motionen bygga på ett felaktigt material och således även motionärernas slutsatser vara felaktiga.

Med dessa allmänna funderingar, herr talman, skall jag övergå till de olika förslagen i utskottets betänkande.

Utskottet föreslår under punkten I A, att riksdagen skulle besluta att förmögenhetsgränsen för erhållande av arealtillägg höjes från 50 000 kronor till 80 000 kronor. Detta förslag överensstämmer med småbrukarutredningens hemställan, som dock icke varit enhällig på denna punkt. En av experterna i utredningen, ordföranden i Svenska lantarbetareförbundet A. Johansson, förordade att inkomstgränsen skulle sättas vid 50 000 kronor, och som motiv här för anförde han att även hos personer som redovisar betydligt lägre förmögenhet än 80 000 kronor något stödbehov icke föreligger. Jag tror att hans motiv fortfarande är bärande och att ett genomförande av utskottets förslag kommer att innebära ett stöd till de jordbrukare, som har jordbruk i storleksgruppen 8—10 hektar. Men det större antal jordbrukare, som har brukningsdelar under denna siffra, kommer inte att bli hjälpta genom höjningen.

Jag hemställer om bifall till reservationen på denna punkt.

Under punkterna B och C föreslår ut-

Ang. särskilt stöd åt det mindre jordbruket

skottet dels, att arealtillägget skall jämkas uppåt enligt en ny skala, dels att arealtillägget skall utgå även till nytillträdande jordbrukare. Denna hemställan överensstämmer väl i stort sett med småbrukarutredningens förslag, som dock icke kunde godkännas av flera remissmyndigheter. Sålunda har statens jordbruksnämnd, statskontoret, lantbruksstyrelsen, LO m. fl. anfört betänkligheter mot att arealtillägget skulle följa med till en ny ägare. Enligt deras uppfattning skulle bidraget få den effekten, att bidraget delvis kommer att kapitaliseras vid överlåtelse av fastigheten. Den nye ägaren skulle således endast till en viss del kunna räkna sig bidraget till godo. Den som inköper en sådan fastighet för förstärkningsändamål — vare sig det är en enskild eller staten — kommer att betala ett högre pris, vilket i sin tur skulle försvåra den yttre rationaliseringen. Som följd härav kommer staten att få betala ökade bidrag för utjämning av köpeskillingen. På längre sikt kommer det inte att bli något verkligt stöd till jordbrukets utövarer men väntas i stället få ogynnsamma verkningar på jordbrukets strukturutveckling. Under sådana förhållanden bör man icke nu ändra ifrågasvarande grunder, och jag hemställer därför om bifall till punkterna B och C i reservationen.

Av vad jag tidigare anfört torde framgå, att jag icke heller kan biträda utskottet i hemställan under punkterna D, E och F, utan yrkar även här bifall till den vid betänkandet avgivna reservationen.

De nu gällande grunderna för stödet till småbruket beslöts vid 1959 års riksdag och har således tillämpats i två år. Eftersläpningen av det statistiska materialet gör att man inte med säkerhet vet hur detta stöd påverkat inkomstutjämningen. 1960 års jordbruksutredning har i december 1960 överlämnat en PM »rörande småbrukarstödet och inkomstutvecklingen inom det mindre jordbruket». I promemorian redovisas inkomstutvecklingen inom småbruket men endast fram till 1958. Hur det nu gällande

småbrukarstödet påverkat inkomstutjämningen under 1959 och 1960, framgår inte av betänkandet. Det är tydligt att ännu några år behövs för att vinna erfarenhet av nu gällande regler, och under sådana förhållanden är det för tidigt att ändra reglerna.

Jag har tidigare i mitt anförande påpekat att utskottsmajoriteten icke föreslagit eller antytt några andra vägar för att hjälpa det mindre jordbruket utan endast föreslagit en höjning av beloppet.

Det är väl häri som skiljelinjerna går mellan den borgerliga utskottsmajoritetens uppfattning och vår. Vi vill nämligen jämsides med det utgående stödet att samhället genom olika åtgärder skall medverka till en definitiv lösning av småbrukets problem, åtgärder som finns föreslagna i statsverkspropositionen och i av oss väckta motioner, som inriktas på att hjälpa den mindre jordbrukaren till en bättre försörjning och därmed förkorta övergångstiden.

Det tycks mig som om de borgerliga i sitt ställningstagande i denna fråga bevisat att de stelnat i formerna och inte hinner följa med i den strukturförändring som sker i samhället. Småbrukarna själva — denna grupp av duktiga och arbetsamma människor — är säkerligen bäst betjänta av positiva åtgärder för att förbättra deras försörjning, åtgärder som innebär att de genom sin egen arbetsinsats kan förbättra lönsamheten och sin egen inkomst. Med kontantbidraget kommer man inte dit och löser inte heller deras problem. Tvärtom, man försöker, enligt utskottsmajoritetens förslag, att permanenta kontantbidraget och därmed även småbrukets problem.

Med denna motivering hemställer jag, herr talman, till slut om bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr PERSSON, HELMER, (k):

Herr talman! De ekonomiska lagar som verkar inom nuvarande samhällssystem lämnar inte jordbruksnäringen oberörd, det torde väl alla vara klara

Ang. särskilt stöd åt det mindre jordbruket

över. Härav följer bl. a. smådriftens nuvarande svårigheter och härav följer att i den samhälleliga utvecklingen är smådriften inom jordbruket dömd att successivt försvinna. Att konstatera detta är att vara realistisk.

Men sedan är frågan: Skall den statliga jordbrukspolitiken utformas så, att processen hän mot stordriften görs så smårtsam som möjligt?

Jag har nog ett intryck av att så är fallet. Inte minst reservanternas kallarade attityd ger i dag vittnesbörd härom. År 1959 hävdade vi att de kostnader småbruksutredningen ansett vara nödvändiga för stöd åt det mindre jordbruket måste anses vara minimikostnader. Men likväl prutade riksdagen ned beloppet åtskilligt. Denna politik har givetvis påskyndat takten i nedläggningen av ett ännu större antal bruksdelar men ingalunda i motsvarande grad medfört tillkomsten av större brukningsdelar.

Låt mig i detta sammanhang få fastställa, att den småbruksutredning, som lade fram sitt betänkande i februari 1959, egentligen inte analyserade begreppet småjordbruk. Strängt taget begagnade den sig av en gammal mall, vilket delvis förklarar konstruktionen och reglerna för det småbruksstöd den förordade.

Ingen kan väl i dag bestrida, att vad som för 15 år sedan betraktades som tämligen stort jordbruk i dag på grund av främst den tekniska utvecklingen måste erhålla en annan beteckning. Är man klar över detta, så följer härav att den nuvarande utformningen av det s. k. småbruksstödet måste bli en annan än den som nu gäller. Kort och summariskt vill jag fastställa, att nuvarande konstruktion och regler för småbruksstödet skapar irritation bland jordbrukarna, den verkar dessutom synnerligen orättvist mot just de jordbrukare, som söker utveckla sina jordbruk så att de själva och familjen där skall ha sysselsättning och utkomst. Konstruktionen och reglerna för såväl arealtillägg som leveransbidrag för mjölk har i praktiken bekräftat riktigheten av de slutsatser jag här i korthet har anfört. Men till dess

vi får fram en annan konstruktion på småbruksstödet, en konstruktion som måste ta hänsyn till de förhållanden utvecklingen skapat inom jordbruksnäringen, måste det anses vara motiverat att söka förbättra gällande regler för småbruksstödet.

Vi för vår del har därför ansett, att flera jordbrukare måste komma i åtnjutande av arealtillägg och att arealtilläggens summa bör bli större. Utskottet är med på att höja förmögenhetsgränsen från 50 000 till 80 000 kronor, men det vill inte vara med om vårt förslag om ett högsta arealtillägg på 400 kronor. Utskottet har nöjt sig med att förordade 250 kronor, vilket dock i och för sig är en framgång, en förbättring.

Beträffande leveransbidraget på mjölk har vi uttalat den meningen, att 12 miljoner kronor av importavgifterna på fodermedel kunde användas för att öka leveransbidraget på mjölk till de mindre jordbruken. Jag erinrar om att i fjol var det en folkpartistisk motion som föreslog samma åtgärd.

Det är bevisat att sedan man använt importavgifterna för avtalsmässiga regleringsändamål, har en massa miljoner blivit över. De använder man nu för en rad andra ändamål. Under nuvarande regeringsår kommer bl. a. 10 miljoner kronor att avdelas för skördeskadeersättning, och en del ämnar man använda för att klara de svenska problemen i samband med EFTA. Snart får vi väl uppleva, att importavgifterna kommer att tas i bruk för att bygga vägar och broar!

Jag anser fortfarande, trots att utskottet avstyrkt vårt förslag, att det skulle vara rättvisast om en större del av importavgifterna på fodermedel gick tillbaka till de mindre jordbrukarna, ty just dessa drabbas mycket hårt av importavgifterna.

Naturligtvis hälsar vi med tillfredsställelse, att utskottet förordar en höjning av det extra mjölkpristillägget för övre Norrland.

Sammanlagt vill utskottsmajoriteten höja småbruksstödet med 12 miljoner kronor. Reservanterna går benhårt mot detta med hänvisning till målsättningen

Ang. särskilt stöd åt det mindre jordbruket

för den svenska jordbrukspolitiken. Jag skall inte nu gå in på denna målsättning, utan helt kort förklara: 12 miljoner kronor mera i småbruksstöd står inte alls i motsättning till den officiellt angivna målsättningen — tvärtom, skulle jag vilja hävda.

Ombyggnaden av operahuset kostar 9 miljoner kronor mer än beräknat. Regeringen har föreslagit att man på ett bräde skall subventionera SAS med inte mindre än 65 miljoner kronor. Från de synpunkterna är det inte så värst klok politik att bestämt motsätta sig att uppfylla några av de löften, som man givit landets mindre jordbrukare.

De mindre jordbrukarna ligger efter i inkomstutvecklingen, det är obestridligt. För att de skall inhämta detta skulle det vara nödvändigt med en sådan utformning av småbruksstödet, att det samma tillförde de mindre jordbrukarna åtminstone 130 miljoner kronor årligen.

Med det anförda, herr talman, ber jag att under punkten D i utskottets utlåtande få yrka bifall till motion I: 529 och i övrigt bifall till utskottets förslag.

Herr HERMANSSON (cp):

Herr talman! Jordbruksstödet, sådant som det utformats, har sedan 1917 i princip utgått från att bereda den i jordbruket sysselsatta befolkningen en med jämförbara grupper likvärdig inkomststandard. Och alla känner vi väl till hur denna jordbruksreglering under årens lopp i stort har fungerat och utvecklats.

Vårt svenska jordbruk domineras ju vad brukningsenheterna beträffar av synnerligen små sådana, och det har varit uppenbart att man genom prispolitiska åtgärder inte har kunnat lösa det mindre jordbrukets inkomstproblem. Sedan 1939 har således ett särskilt småbrukarstöd utgått för att i viss mån förbättra småbrukarnas ekonomiska läge.

För att i någon mån belysa småbrukarnas inkomstförhållanden vill jag nämna några siffror. Jordbrukarnas samtliga taxerade nettointäkter i stor-

leksgruppen 2—5 hektar åker har under åren 1956, 1957 och 1958 i genomsnitt för hela riket inte uppgått till mer än 6 707 resp. 6 903 och 6 857 kronor. Motsvarande siffror i gruppen 5—10 hektar var 8 071 resp. 8 124 och 8 021 kronor.

De anförda siffrorna visar att småbrukarna under dessa tre år inte ens nominellt kunnat uppnå någon inkomstförbättring. Realinkomsterna har utan varje tvekan sjunkit.

Om vi ser på socialstyrelsens levnads-kostnadsundersökning år 1958 ger den motsvarande bild. Den genomsnittliga konsumtionen per person vid samtliga hushåll uppgick enligt denna undersökning till 4 244 kronor. För gruppen jordbrukare med mellan 2 och 9 hektar åker var årskonsumtionen endast cirka 2 800 kronor per person. Medeltalet för samtliga jordbrukare var 3 032 kronor, medan man för gruppen arbetare redovisade siffran 3 910 kronor.

Den småbruksutredning, som tillsattes i samband med att riksdagen år 1955 fattade principbeslut om införandet av ett nytt prisregleringssystem, överlämnade sitt betänkande i början av år 1958 och avsåg ett stöd åt småbruket på årligen 133 miljoner kronor. Det bör kanske erinras om att detta utredningsbetänkande var enhälligt. De socialdemokratiska ledamöterna av kommittén biträdde således även de förslaget.

När riksdagen år 1959 tog ställning till småbruksstödet var det emellertid ett väsentligt förändrat och försämrat förslag, som Kungl. Maj:t framlade och som riksdagen också antog. Det var framför allt bidragsskalorna och bidragsreglerna som innebar väsentliga försämringar. Riksdagsbeslutet 1959 betydde en nedskärning med 19 miljoner kronor och stannade vid 114 miljoner kronor. Det faktiska utfallet med nu gällande bidragsregler har dock stannat vid cirka 98 miljoner kronor.

När vi nu i dag har att ta ställning till småbruksstödet står vi, såsom också herr Hjalmar Nilsson antydde, i den situationen att vi har en borgerlig partimotion, som bygger på småbruksutred-

Ang. särskilt stöd åt det mindre jordbruket

ningens förslag, nämligen motion nr 85 i denna kammare och 103 i andra kammaren. I denna motion föreslås bl. a. att förmögenhetsgränsen för erhållande av arealbidrag skall höjas till 80 000 kronor. Det förslaget bygger som sagt på vad som på sin tid föreslogs av en enhällig småbruksutredning. Herr Hjalmar Nilsson gjorde nyss gällande att en expert, som han sade, i småbruksutredningen hade motsatt sig denna höjning och pläderat för den nuvarande gränsen 50 000 kronor. Jag vet inte om herr Johansson i Lantarbetsförbundet betraktas som expert i denna sak, men jag konstaterar att han i varje fall inte ens kunde få med sig de socialdemokratiska ledamöterna i kommittén.

Då vi nu föreslår en förmögenhetsgräns av 80 000 kronor gör vi det för att ansluta även denna gräns till vad som gäller på flertalet andra områden. När det gäller beskattningen har vi ju denna högre gräns i fråga om taxeringen. Av rent praktiska skäl bör, anser vi, samma förmögenhetsgräns gälla för arealtilläggen.

Sedan år 1959 har det för övrigt hänt en hel del på pris- och löneområdena, som gör det kanske ännu mer naturligt än tidigare att söka anslutning till den förmögenhetsgräns som vi nu föreslår.

Utskottet anser vidare liksom småbruksutredningen, att även nyttillträdande jordbrukare bör kunna erhålla arealtillägg då det kanske framför allt är dessa jordbrukare som behöver hjälp. Man bör därför ta hänsyn till den irritation som de nuvarande bestämmelserna på denna punkt har väckt bland nyetablerade jordbrukare och medge dem rätt till arealtillägg.

Vi föreslår, likaledes i enlighet med småbruksutredningen, en ny skala för arealtilläggen. Jag skall inte uppta kammarens tid med att i detalj redogöra för den, då ju vare ledamot av kammaren har möjlighet att i utskottsutlåtandet läsa sig till det. Utskottet anser det angeläget att få till stånd den föreslagna förändringen, och den nya skalan är enligt vår uppfattning lämplig och väl avvägd.

När det gäller småbruket spelar själv-

fallet mjölkproduktionen alltjämt en stor roll. Där kommer leveranstilläggen in i bilden. Även på den punkten vill vi ha till stånd en justering i enlighet med småbruksutredningens förslag. Vi önskar få bort den toppighet som leveranstillägget tidigare haft och föreslår att man förskjuter gränsen för maximerat bidrag från nuvarande 12 000 kg till 15 000 kg mjölk per år.

Vi föreslår även ett extra mjölkpristillägg i norra Sverige. Med hänsyn till angelägenheten att stödja mjölkproduktionen i Norrland har vi velat få till stånd en förbättring av det extra mjölkpristillägget. Ifrågavarande bidrag bör således utgå med följande belopp räknat i öre per kg mjölkfett, nämligen i område I med 250 öre, område II med 230 öre, område III med 180 öre, område IV med 140 öre samt område V med 40 öre.

De stödåtgärder för småbruket, som utskottet nu föreslår, beräknas kräva ett sammanlagt belopp av 121 miljoner kronor. Med hänsyn till de reservationsmedel som finns behövs för dagen, om utskottets förslag bifalles, endast 110 miljoner kronor.

Jag ber, herr talman, att med det anförda yrka bifall till utskottets förslag.

Herr RINGABY (h):

Herr talman! Alla torde vara helt och rörande eniga om att problemet med småbrukarnas inkomster inte kan lösas med prispolitiska och inte heller — i varje fall inte omedelbart — med rationaliseringstekniska eller odlingstekniska åtgärder.

Herr Hjalmar Nilsson anmärkte på att vi inom utskottet ensidigt ser på bidragen och talar om att höja dem. Jag tror emellertid fullt och fast att man på litet sikt skulle kunna lösa småbrukens problem även på andra sätt, t. ex. med delst specialodlingar.

Den utvecklingen tycker jag bör stödjas och uppmuntras på alla sätt. Jag tänker närmast på den rådgivnings- och upplysningsverksamhet för småbrukarna som i olika sammanhang har aktualise-

Ang. särskilt stöd åt det mindre jordbruket

rats för att man skall kunna bispringa dem med råd och upplysningar i olika problem som gäller deras odlingar. Jag tycker som sagt, herr talman, att den verksamheten på allt sätt bör uppmuntras och utbyggas. Möjligheterna att göra småbruken ekonomiskt lönande genom sammanslagningar till större enheter och genom utnyttjande av en speciell odlingsteknik är enligt min uppfattning på många håll ganska stora, och vi bör söka oss fram även på den vägen. — Jag säger detta bara som en parentes till herr Hjalmar Nilsson, som tror att vi enbart talar om att höja bidragen.

Utvecklingen i vårt land går, såsom vi vet, stadigt och fort mot större enheter, och även specialodlingarna ökar i antal, medan de mindre brukningsenheterna blir allt färre. Enligt småbruksutredningen, som avgav sitt betänkande i februari 1958, minskade antalet gårdar på 2—5 hektar med inte mindre än 8 000 enheter, eller 9 procent, och antalet gårdar om 5—10 hektar med 7 000 enheter, eller 7 procent. 15 000 gårdar, eller i runt tal 16 procent av de bidragsberättigade småbruken, försvann alltså på bara fem år — det är en betydligt snabbare minskning än under tiden före 1951.

Andra utredningar pekar på en ännu snabbare minskning av antalet småbruk. Licentiat Folke Larsson har gjort en specialundersökning för samma tidsperiod, 1951—1956, och han kom till en minskning av gårdarna om 2—5 hektar med inte mindre än 14 procent och av gårdarna om 5—10 hektar med 10 procent. Sammanlagt bortföll alltså 24 procent av de bidragsberättigade småbruken på ungefär fem år. En matematisk överslagsberäkning ger vid handen, att alla småbruk i det här landet skulle vara borta inom en 20-årsperiod. Nu tror jag inte att det kommer att gå så fort — det vore ju olyckligt — men vi kan vara alldeles övertygade om att småbruken kommer att minska i sådan takt att bidragen till dem i framtiden inte kommer att bli en lika stor post som de är i dag.

Under denna tid, 1951—1956, var an-

talet basjordbruk på 10—20 hektar oförändrat, medan antalet medelstora jordbruk på 20—50 hektar ökade med 4 procent.

Denna eliminering av svenskt småbruk kommer enligt docent Odd Gulbrandsen att accentueras ytterligare. Han räknar med att antalet företagare inom jordbruket, som år 1950 var 303 000, år 1970 kommer att vara cirka 200 000, och det är då i första hand småbruken som kommer att försvinna.

Det pågår alltså en strukturomvandling och rationaliseringsprocess inom svenskt jordbruk av betydande mått. Denna utveckling drar i sin tur med sig ett migrationsproblem, vars följdverkningar är synnerligen vittomfattande och komplicerade.

De åtgärder som jordbruksutskottets majoritet föreslår i syfte att stödja det mindre jordbruket bygger, såsom här förut har nämnts, i allt väsentligt på småbruksutredningens förslag från 1958, om vilket fullständig enighet uppnåddes mellan de olika partierna. Det är bara att beklaga, att samma enighet inte har kunnat uppnås i jordbruksutskottet vid behandlingen av den här frågan.

Detta enhälliga utredningsförslag bröts emellertid sönder av jordbruksministern, och det beslut i frågan som 1959 års riksdagsmajoritet fattade innebar en avsevärd försämring för den verkliga låglönegrupp som småbrukarna utgör. Försämringen i förhållande till kommittéförslaget berodde som bekant på att bidragsskalorna och bidragsreglerna ändrades. Resultatet blev att de 133 miljoner, som en enhällig utredning föreslagit till småjordbruken, i praktiken bara blev 98 miljoner.

Bara genom att sänka förmögenhetsgränsen från 80 000 till 50 000 kronor uteslutes en tredjedel av småbrukarna från möjligheten att erhålla arealbidrag, trots att de inte blivit en enda krona rikare sedan 1958 utan bara fått fastighetsvärdena taxeringsmässigt höjda och därmed kommit över 50 000-kronorsgränsen. En uppjustering av förmögenhetsgränsen till 80 000 kronor i samband med arealbidrag borde vara en

Ang. särskilt stöd åt det mindre jordbruket

naturlig sak, då ju 80 000 kronors förmögenhet är fri från förmögenhetsskatt; systemet förenklas ju på så sätt, att när förmögenhetsskatt pålägges jordbrukarna upphör också arealbidraget. Detta är alltså en praktisk och rimlig åtgärd. Gränsen har fixerats taxeringsmässigt, och det behövs inga ytterligare utredningar för att komma fram till den gränsen. Vidare måste 80 000 kronor anses vara en naturlig gräns, då som bekant familjebostadsbidrag utbetalas intill denna förmögenhetsgräns. Och jag vill påpeka att även med en gräns vid 80 000 kronor kommer cirka 10 procent av småbrukarna att falla bort.

Vid behandlingen av detta ärende i utskottet har vi haft tillgång till ett mycket stort siffermaterial, som publicerats i ett PM av 1960 års jordbruksutredning. På s. 56 i detta PM finns en mycket intressant tabell som visar småbrukets nettointäkter åren 1953—1958. Man finner där att nettointäkten av jordbruksfastighet var 3 543 kronor år 1953 och 3 718 kronor år 1958, medan övriga inkomster, som alltså inte belöpte på jordbruket, under samma tid steg från 1 980 till 3 139 kronor. Detta styrker också att de småbrukare, som har så små jordbruk att de hinner arbeta vid sidan om, har klarat sig bättre än t. ex. brukarna av gårdar på 5—10 hektar; småbrukarna har fått litet grand med av löneutvecklingen.

Förslagen finns ju redovisade i utskottets utlåtande på sidorna 17 och 18, och jag behöver därför inte i detalj redogöra för dem. I stort sett innebär de bara litet ändrade skalor mot vad som nu gäller och i vissa fall något uppjusterade belopp, väsentligen enligt småbruksutredningens förslag. På ett par punkter vill jag dock göra en kommentar.

Mot utskottets förslag under C att arealbidraget skall följa brukningsenheten har den kritiken riktats, att en köpare inte bara köper ett jordbruk utan även ett bidrag på några hundra kronor; detta skulle säljaren å sin sida kapitalisera och alltså vid försäljning begära några tusen kronor mera för sitt jordbruk.

Det är givetvis ett teoretiskt oantastligt resonemang, men jag tror att detta i praktiken inte har någon som helst betydelse. Småbruk är sannerligen inte någon så eftersträvansvärd kapitalplacering att onödigt höga priser skulle betalas för dem.

Däremot torde det ur rättvisesynpunkt vara önskvärt att en nyttillträdande jordbrukare erhåller samma hjälp som sin företrädare. Över huvud taget kan ju all statsunderstödd verksamhet kapitaliseras på detta sätt. Om man vill skämta skulle man kunna ställa frågan, hurvida en norrlandsko har högre värde än en annan ko, då ju norrlandskons avkastning är statssubventionerad genom det extra mjölkpristillägget — norrlandskon ger alltså högre avkastning än andra kor. Men mig veterligt är inte priset på norrlandskor högre! Jag tror alltså inte att man får hårdra detta resonemang alltför mycket.

Vidare har man mot våra förslag sagt, att ett höjt arealtillägg skulle motverka storleksrationaliseringen — ett bidrag kan ju falla bort eller minska om jordbrukaren kompletterar sitt jordbruk med ett eller annat hektar jord. Även detta torde vara rent teoretiska spekulationer. Tror någon av denna ärade kammars ledamöter att en småbrukare skulle avstå från att köpa ett eller några hektar jord till sin gård bara för att han då skulle mista exempelvis 250 kronor i bidrag, om han förut har en gård på 10 hektar? Någon grad av ekonomiskt förnuft måste man väl ändå tillerkänna även en småbrukare. Och är småbrukaren så ekonomiskt finurlig att han kan öka kapitaliserade värdet på sin gård därför att han får ett bidrag till den, så kan han väl lika lätt räkna ut att det bara behövs ytterligare något tunnland jord för att ersätta bortfallet av ett bidrag på 250 kronor.

Till sist, herr talman, vill jag göra några allmänna reflexioner kring denna fråga. Det avgörande för all verksamhet, även småbrukarens, är de allmänna betingelser som råder och inte i första hand förekomsten av ett eller flera bidrag. Det var t. ex. — detta är numera känt — den inhemska kost-

Ang. särskilt stöd åt det mindre jordbruket

nadsutvecklingen i vårt land som spräckte det gamla tvåårsavtalet för jordbruket och även åsamkade jordbrukarna stora ekonomiska förluster.

För alla jordbrukare har utan tvekan den allmänna pris- och skatteutvecklingen varit ytterst besvärande. Detta gäller alltså inte bara småbrukare, men det finns en väsentlig skillnad i behandlingen av denna grupp och andra grupper. Medan arbetslösa, barnfamiljer och folkpensionärer m. fl. fick ökade bidrag t. ex. när omsen infördes, tog regeringen ifrån småbrukarna 30 miljoner kronor. Trots att konsumentprisindex steg 17 procent från 1955 till 1956 sänktes anslaget till småbruket från 128 till 98 miljoner kronor, eller med omkring 25 procent.

Mot den bakgrunden har man svårt att förstå reservanternas en smula hjärtlösa hållning gentemot denna grupp. Jag skulle vilja ställa en direkt fråga till de socialdemokratiska ledamöterna i utskottet som står bakom reservationen: På vilket sätt har småbrukarnas ställning förbättrats sedan 1956 så att det skulle motivera en sänkning av anslaget till småjordbruket med cirka 12 miljoner under utskottets moderata krav på 110 miljoner kronor?

Den höjning av småbrukarstödet på 12 miljoner kronor, som vi föreslår, är enligt min mening synnerligen välmotiverad och sakligt underbyggd. Vi skall väl inte heller glömma att småjordbrukaren är mantalsbunden vid sin gård och alltså inte har samma möjlighet att utnyttja den just nu mycket gynnsamma arbetsmarknaden som andra människor har.

Vad utskottet här föreslår är alltså en mycket rimlig grad av rättvisa åt en låglönegrupp, som dock är av stor betydelse för samhället som arbetskraftreserv inom både skogsbruket och det större lantbruket och som producent av animalieprodukter.

Jag vill, herr talman, med dessa ord yrka bifall till utskottets hemställan.

Innan jag lämnar denna talarstol vill jag emellertid gärna bemöta herr Hjalmar Nilsson när han anklagar utskotts-

majoriteten för att enbart vilja höja bidragen till småbrukarna i tron, som han uttrycker sig, att vi skall kunna lösa småbrukarnas problem genom att höja ett bidrag med 50 eller 100 kronor.

Nej, herr Nilsson, det tror vi sannerligen inte att vi kan göra! Jag skulle kunna ställa samma fråga till herr Nilsson och säga: Herr Nilsson löser väl inte heller några problem genom att ge de arbetslösa 2 kronor om dagen eller genom att räkna upp barnbidraget eller ge ett indextillägg till folkpensionärerna när omsen infördes? Men herr Nilsson gör det ändå, och han gör det av rättviseskäl, ty har man ett bidrag, som bevisligen urholkats år efter år, skall man ju också se till att det i någon mån behåller sitt värde.

Herr NILSSON, HJALMAR, (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara till herr Ringaby säga, att hans resonemang till försvar för motiveringarna till utskottsförslaget inte håller.

Herr Ringaby påstår att utredningens förslag på 133 miljoner kronor blev 98 miljoner kronor på grund av att departementschefen inte följde utredningens förslag. Strax förut drog herr Ringaby ur 1960 års jordbruksutrednings betänkande, s. 56, statistiska uppgifter, som visar att antalet småbruk här i landet under de senaste åren i betydande utsträckning har minskat. Då frågar jag mig: Är summan 133 miljoner kronor samma summa i år som för två år sedan, fastän ett antal jordbruk har nedlagts? Det kan inte vara på det sättet.

Jag har hävdat att ni vid er diktamen av utskottsutlåtandet har stirrat er blinda på 133 miljoner kronor som det enda saliggörande och lämnat de övriga åtgärderna åt sidan.

Jag frågar herr Ringaby: Var har ni er programförklaring för att hjälpa det svenska småbruket ur det besvärliga läge som det befinner sig i? Ni har ju haft tillfälle att i detta utskottsutlåtande diktera er ståndpunkt när det gäller vad ni vill göra för det svenska småbruket.

Ang. särskilt stöd åt det mindre jordbruket

Det finns inte ett ord om detta. Det enda som finns är att ni kräver 133 miljoner kronor.

Herr RINGABY (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag har redan i mitt första inlägg försökt ange några andra vägar, som man skulle kunna komma fram på när det gäller denna fråga, men jag vill upplysa herr Hjalmar Nilsson om att debatten i dag faktiskt gäller arealbidraget till småbrukarna och inte hur vi skall kunna lösa deras problem genom andra åtgärder. Jag är emellertid villig att vid något annat tillfälle ta upp en debatt med herr Hjalmar Nilsson på den punkten, men i dag måste vi hålla oss till denna bidragsfråga.

Den summa, som vi i dag kan räkna oss fram till när det gäller kostnaderna för småbrukarbidrag, är enligt utskottets förslag 123 miljoner kronor, men eftersom det finns cirka 10 miljoner kronor i reservationsanslag skulle det räcka med 110 miljoner kronor, medan reservanterna ju har hamnat på 98 miljoner kronor.

Herr HANSSON, NILS, (fp):

Herr talman! Stödet till det mindre jordbruket är naturligtvis en avväggningsfråga och ingenting annat. Om slutmålet för den svenska jordbrukspolitiken enligt 1947 års principbeslut, nämligen att bereda den i jordbruket sysselsatta befolkningen en med jämförliga befolkningsgrupper likvärdig inkomststandard, är vi ju alla ense. Jag tror inte heller att utskottsmajoriteten i stort sett har något att erinra mot de riktlinjer för den tänkta utvecklingen, som reservanterna skisserar i reservationens två första stycken.

Vad som skiljer majoritet och minoritet i utskottet kommer snarare fram i reservationens tredje stycke, där det heter att under den ganska långa tid, som krävs innan en rationalisering av det mindre jordbruket till anpassning efter det nya läge, som vi strävar efter, hunnit genomföras, skall samhället lämna

det mindre jordbruket ett stöd för att i någon mån mildra övergångssvårigheterna.

Åtminstone för mig — och jag tror också för utskottsmajoriteten i dess dess helhet — finns, såsom jag tidigare sökt betona, två väsentligheter, nämligen talet om den ganska långa tid som krävs för rationaliseringens genomförande och uttalandet om ett stöd för att i någon mån mildra övergångssvårigheterna. Först då tiden. Den yttre och inre rationaliseringen har ju pågått i närmare 15 år, men vi kan inte säga att vi har hunnit långt i fråga om den yttre rationaliseringen. Vi behöver ju bara erinra oss det långsiktiga jättearbete som återstår i t. ex. Kopparbergs län för att skapa väl arronderade, bärkraftiga skogs- och jordbruk, för att inse detta. Det svenska jordbruket dominerar i dag som tidigare av jordbruksenheter med mindre än 10 hektar åker, och troligen behöver vi — även vid energisk och målmedveten strävan — minst en mansålder, d. v. s. sannolikt resten av detta århundrade, för att kunna fullfölja principbeslutet av år 1947. Jag är för övrigt övertygad om att vi behöver denna relativt långa tid för omställningen även därför att övergången av flera anledningar måste göras mjuk, d. v. s. vi måste låta det kommande följdriktigt och ändamålsenligt växa fram ur det som är och det som har varit. Forcerar vi utvecklingen alltför brutalt, kan det lätt leda till en så brådstörtad flykt från landsbygden, att kaos uppstår med mycket olyckliga följdverkningar.

Nå, om vi nu är överens om att ett realiserande av 1947 års principbeslut tar sin tid, räcker det givetvis inte med att i någon mån mildra övergångssvårigheterna. Vi kan inte låta de mindre jordbrukarna alltmer så sacka efter i realinkomstutvecklingen, att de finner läget helt hopplöst och hals över huvud flyr till tätorterna. Vi ser ju redan tecken på att denna osäkerhets känsla har gripit omkring sig. Vi må då hålla i minnet att lantbruk inte bara är jordbruk utan även skogsbruk. Avfolkningen

Ang. särskilt stöd åt det mindre jordbruket

i vissa landskap har redan gått utöver vad som ur samhällsekonomisk synpunkt är önskvärt. I många bygder står gårdarna öde, i andra kan väl lantbruksnämnderna förvärva gårdar i rationaliserings-syfte men inte finna köpare till de basjordbruk som nämnderna skapat. Följden blir att den kanske speciellt för jordbruket oundgängliga arbetskraften börjar sina.

Utöver vad andra talare för utskottet nu har framhållit, vill jag särskilt fästa uppmärksamheten på detta skogsbrukets arbetskraftbehov. Över hela landet utgör i dag arbetskraftproblemet kanske skogsbrukets största bekymmer — beroende på de nu även väsentligt ökande avverkningarna. Min på erfarenhet grundade övertygelse är den, att hur än strukturrationaliseringen utvecklar sig, måste ett betydande antal småbruk bli bestående med hänsyn till skogsbrukets arbetskraftbehov. Och jag vet att kombinationen småbrukare—skogsarbetare är en lycklig kombination, som kan ge en utkomst i full nivå med jämförliga medborgargrupper och samtidigt en känsla av oberoende och frihet, som många önskar sig.

Med hänsyn härtill har jag inte heller tvekat att tillstyrka det förslag, som härstammar från småbruksutredningen, att även nytillträdande jordbrukare bör bli delaktiga av arealtillägg. Det må medgivas att dessa tillägg åt nytillträdande ur ren och kärv rationaliseringssynpunkt kan anses omotiverade, men ser man det ur arbetskraftrekryterings synvinkel, måste inställningen bli en annan. Härvidlag blir det i viss mån samma bedömande som i fråga om det extra mjölkpristillägget i norra Sverige. Skall Norrland kunna fortsätta att vara självförsörjande i fråga om mjölk, kräves efter allt att döma ytterligare stimulans till mjölkproducenterna där. Skall den oundgängliga tillgången på arbetskraft för skogsbruket kunna tryggas, krävs likaså stimulans för att arbetarsmåbruk skall bibehållas i tillräcklig omfattning.

Till slut, herr talman, måste det väl betecknas som glädjande, att åsikterna i denna fråga inte går mer isär än de

gör. Jag har ett bestämt intryck av att en kompromiss i denna fråga legat mycket nära till hands. Har jag förstätt en del reservanter rätt, beklagar de nog att inte en kompromiss har kommit till stånd.

Den eniga småbruksutredningen beräknade ju det årliga stödbehovet till 133 miljoner kronor. Vad vi i dag dryftar är ju om anslag skall utgå med 98 eller 110 miljoner kronor. Skillnaden är alltså ungefär 12 miljoner kronor eller cirka 10 procent. Jag tror att det ur flera synpunkter vore olyckligt att pruta ytterligare och skära ned utskottets förslag till stöd åt en medborgarkategori, vars betydelse ur samhällets synpunkt man tyvärr på flera håll synes inte förstå eller i varje fall underskatta.

Herr talman! Jag vill här endast säga, att jag ansluter mig till yrkandet om bifall till utskottets hemställan.

Herr SVANSTRÖM (cp):

Herr talman! I det läge debatten nu befinner sig — sedan herr talmannen givit små råd till oss som kommer på slutet, med det utscende dagsprogrammet har med småbrukarfrågorna sist och sedan utskottets talesmän har yttrat sig — faller ett uttryck från mina vilda nordsmåländska hembygder mig i minnet, nämligen att nu har lillturen kommit.

Eftersom lillturen har kommit, skall jag fatta mig synnerligen kort, herr talman, och jag skall nöja mig med att instämma i vad herr Hermansson, herr Ringaby och nu senast herr Hansson yttrat i fråga om bifall till utskottets förslag. Jag vill endast, eftersom jag har kommit hit, begagna tillfället att göra några reflexioner.

Vad jag skulle önska är att människan kunde sättas i centrum. Vi har ofta här i riksdagen en benägenhet att syssla med siffror och andra fakta på ett sätt som gör att vi nästan glömmor bort att det bakom allt detta sysslande med teoretiskt aldrig så riktigt siffermaterial ändå finns ett antal människor att ta hänsyn till. De människor som det här gäl-

Ang. särskilt stöd åt det mindre jordbruket

ler är — det har sagts tidigare i debatten — besjälade av vilja att göra sitt bästa, sitt yttersta för att bidra till samhällets utveckling.

Det är inte utan att man i detta läge har fått en känsla av att de maktägande gärna ser att dessa människor försvinner ju fortare desto hellre. Det är väldigt illa om man får en sådan känsla inom en befolkningsgrupp, som fortfarande är så stor att man inte kan underlåta att räkna med den. Det är klart att en dylik uppfattning innebär en väsentlig överdrift, men det är illa nog att den över huvud taget kan uppstå.

Jag tror att många av dessa människor är klart medvetna om att de inte kan uppnå den likställighet med andra befolkningsgrupper som riksdagen tidigare har förutsatt att de skulle få. Allra minst tror de att de skall kunna få denna likställighet tack vare mer eller mindre rikligt tilltagna kontanta eller andra bidrag, utan deras strävan är, vilket också har framgått av herr Hanssons anförande, att medverka i en strukturrationalisering, och den pågår ju. Det finns enligt min uppfattning ingen anledning att ytterligare forcera den. Det försvinner som vi vet ett mycket stort antal småbruk varje år i vårt land.

Jag betraktar småbrukarstödet kanske främst som en uppmuntran till de människor det gäller, en uppmuntran som har psykologisk verkan. Jag tror att resultatet av riksdagens bedömning av den här frågan i dag kommer att uppfattas bland småbrukarna såsom en välvilja eller också som motsatsen. Jag tror att det inte minst ur den synpunkten vore angeläget att vi hade möjligheter att följa utskottets förslag.

Jag skall inte uppehålla mig vid de faktiska siffrorna, men jag vill understryka vad som har sagts tidigare om rimligheten av en förändring i fråga om förmögenhetsgränsen från nuvarande 50 000 kronor till 80 000 kronor. Det kapital som representeras av taxeringsvärdet på en gård är ju ett bundet kapital, som för övrigt ger en mycket liten utdelning i ränta, sådan som lönsamheten för närvarande är på detta område.

Jag vill också understryka att jordbruket inte får betraktas som en enskild företeelse, utan det måste ses i samband med skogen. Speciellt gäller detta småbruket. I t. ex. smålandsbygderna och i Norrland och övriga skogsbygder utgör den reservarbetskraft som finns på småbruket en faktor av mycket stor betydelse för skogsbruket.

Herr talman! Jag skall försöka att hålla vad jag lovade, och jag ber endast med dessa ord få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr GUSTAFSSON, NILS-ERIC, (cp):

Herr talman! Jag tror att jag med full rätt vågar säga att småbruksfrågan betyder mer för Norrland än för landet i övrigt. Jag har den uppfattningen att den strukturuomvandling som sker inom det svenska jordbruket inte får ske och inte kan ske på samma sätt som måhända är fallet i Syd- och Mellansverige. Det är av allmänt näringspolitiskt intresse att det finns småbruk i Norrland. Jag tänker då rätt mycket på möjligheten att anskaffa arbetskraft för andra näringar. Jag har därvidlag en helt anorlunda uppfattning än vad reservatiomens talesman herr Hjalmar Nilsson gjorde sig till tolk för. Den ökning av småbruksstödet som utskottet föreslår är enligt min mening det *minimum* man kan anse att vårt gemensamma folkhushåll ur solidaritetens och också ur riksekonomisk synpunkt bör ge, *inte som en allmosa* utan därför att det är i hela folkhushållets intresse och därför att det är *rättvist*. Det är, tror jag, att beklaga att den enighet som kommit till uttryck därigenom att de tre borgerliga partierna kunnat gå fram gemensamt inte har kunnat utsträckas till att gälla samtliga partier i denna kammare. Vi har dock ännu voteringen kvar, och jag hoppas att partigränserna kommer att genombrytas där och att utskottsmajoriteten får det stöd denna fråga är värd.

Av vad jag har anfört torde framgå dels att jag respekterar herr talmannens önskan om korta inlägg, dels — och framför allt — att jag vill yrka bifall till utskottets förslag på alla punkter.

Ang. särskilt stöd åt det mindre jordbruket

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt rörande varje punkt av utskottets i det nu ifrågavarande utlåtandet gjorda hemställan.

I fråga om punkten I A, fortsatte herr talmannen, hade yrkats, dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Bertil Andersson m. fl. vid utåtandet avgivna reservationen i motsvarande del.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr Nilsson, Hjalmar, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 31 punkten I A, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Bertil Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom appresning.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 65;

Nej — 67.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagit, att han avstode från att rösta.

Därefter gjorde herr talmannen i enlighet med de angående punkten I B framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Bertil Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen i motsvarande del; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition var med övervägande ja besvarad.

Herr Nilsson, Hjalmar, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 31 punkten I B, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Bertil Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen i motsvarande del.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom appresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nej-propositionen.

Då emellertid herr Hermansson begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 65;

Nej — 68.

Vidare gjorde herr talmannen enligt de beträffande punkten I C förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innehölls i den av herr Bertil Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen i förevarande del; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat

Ang. särskilt stöd åt det mindre jordbruket

propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Nilsson, Hjalmar*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 31 punkten I C, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Bertil Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen i motsvarande del.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nej-propositionen.

Då emellertid herr *Hermansson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 65;

Nej — 67.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Med avseende å punkten I D, anförde nu herr talmannen, hade yrkats 1:o) att utskottets hemställan skulle bifallas; 2:o) av herr *Nilsson, Hjalmar*, att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Bertil Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen i motsvarande del; samt 3:o) av herr *Person, Helmer*, att kammaren skulle bifalla motionen I: 529.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Nilsson, Hjalmar*, begärde votering, i anledning varav och sedan till

kontraposition därvid antagits bifall till herr *Hjalmar Nilssons* yrkande uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 31 punkten I D, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Bertil Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen i motsvarande del.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nej-propositionen.

Då emellertid herr *Hermansson* begärde rösträkning; verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 65;

Nej — 68.

Ytterligare gjorde herr talmannen enligt de rörande punkten I E framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Bertil Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen i motsvarande del; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Nilsson, Hjalmar*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 31 punkten I E, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Ang. särskilt stöd åt det mindre jordbruket

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Bertil Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen i motsvarande del.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nej-propositionen.

Då emellertid herr *Ringaby* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 65;
Nej — 68.

Härpå gjorde herr talmannen i enlighet med de avseende punkten I F förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innehölls i den av herr Bertil Andersson m. fl. vid utlåtandet anförda reservationen i förevarande del; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Nilsson, Hjalmar*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 31 punkten I F, röstar

Ja;
Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Bertil Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen i motsvarande del.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för nej-propositionen.

Slutligen bifölls på gjord proposition vad utskottet i punkten II hemställt.

På framställning av herr talmannen beslöts att handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till kammarens sammanträde onsdagen den 17 maj.

Anmälades och godkändes utrikesutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 251, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av konventionen angående Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD), m. m.;

nr 252, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 10 juli 1947 (nr 511) om särskilda förmåner för vissa internationella organisationer, m. m.;

nr 253, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Sveriges anslutning till en konvention för upprättande av en europeisk organisation för astronomisk forskning rörande södra stjärnhimlen; samt

nr 254, i anledning dels av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Europarådets rådgivande församling år 1960 och 1961 vid dess tolfte ordinarie möte fattade beslut, dels av motioner väckta i anslutning till sagda proposition.

Anmälades utrikesutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 255, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande för Sveriges del av vissa ändringar i konventionen angående upprättande av Europeiska frihandelssammanslutningen;

nr 256, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående en överenskommelsen om en association mellan medlemstaterna i Europeiska frihandelssammanslutningen och Republiken Finland, m. m.; samt

nr 257, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse med överlämnande av redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation jämte i ärendet väckta motioner.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning beträffande vart och ett av dem, att andra kammaren i avseende å motsvarande utskottsutlåtande fattade samma beslut som första kammaren.

Anmälades och bordlades följande till kammaren överlämnade kungl. propositioner:

nr 163, angående ratifikation av vissa av Internationella arbetsorganisationens konferenser år 1946 vid dess tjuguförsta sammanträde och år 1958 vid dess fyrtioförsta sammanträde (sjätte respektive sjunde sjöfartskonferensen) antagna konventioner; samt

nr 165, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 17:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 104, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa avlöningsm. fl. anslag under riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1961/62 m. m.;

nr 105, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag angående effektivisering av verksamheten på pris- och konkurrensområdet jämte i ämnet väckta motioner;

nr 106, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1961/62 till vissa forskningsråd m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 107, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag ur kyrkofonden m. m., i vad propositionen avser underhållsarbeten i lokalerna för domkapitlet i Göteborg, jämte motioner;

nr 108, i anledning av väckta motioner om anslag till Religionspedagogiska institutet;

nr 109, i anledning av väckt motion om arvode av kyrkofondsmedel till blivande präst;

nr 110, i anledning av Kungl. Maj:ts

proposition angående handelsgymnasieutbildningen samt anslag för budgetåret 1961/62 till de statsunderstödda handelsgymnasierna jämte i ämnet väckta motioner;

nr 111, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa frågor rörande rektorstjänsterna inom skolväsendet m. m. jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 112, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om redareavgift för sjöfolks pensionering, m. m., såvitt propositionen avser anslag till Bidrag till pensioneringskostnaderna för handelsflottans pensionsanstalt, jämte i ämnet väckt motion;

sammansatta stats- och bevilningsutskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till viss busstrafik m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

bevilningsutskottets betänkanden:

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändring av vissa postavgifter m. m. jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning med särskilda bestämmelser om rätt till avdrag vid 1961 års taxering för avsättning till pensionsstiftelse jämte i ämnet väckta motioner;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 30, i anledning av väckta motioner om utredning angående införande i det svenska reaktionssystemet av kortvarigt frihetsberövande; samt

nr 33, i anledning av väckta motioner om upphävande av viss inskränkning i domstols rätt att förordna om omhändertagande av villkorligt dömda;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 35, i anledning av väckta motioner om utredning angående införande av högertrafik i Sverige;

nr 46, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 7 § lagen den 20 mars 1936 (nr 56) om socialregister, dels ock i ämnet väckt motion; samt

nr 47, i anledning av dels Kungl.

Interpellation ang. arealtilläggs anknäytning till fastighetstaxeringens uppgifter om åkerareal

Maj:ts proposition med förslag till lag om redareavgift för sjöfolks pensionering, m. m., dels ock i ämnet väckt motion, i vad propositionen och motionen hänvisats till lagutskott;

tredje lagutskottets utlåtande nr 24, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 26 § lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m., så ock om fortsatt giltighet av samma lag, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; ävensom

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upprustning av forskning, försök och högre undervisning på jordbruks- och trädgårdsområdena jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ytterligare åtgärder för kvalitetsförbättring av matpotatis jämte i ämnet väckta motioner.

Interpellation ang. arealtilläggs anknäytning till fastighetstaxeringens uppgifter om åkerareal

Herr LARSSON, ANTON, (cp) erhöU på begäran ordet och anförde:

Herr talman! De arealtillägg, som enligt 1959 års reform av det särskilda stödet till det mindre jordbruket ersatt de tidigare producentbidragen, avser att lämna ett ekonomiskt tillskott för sådana jordbrukare, som brukar en åkerareal av 2,1—10,0 hektar och som enligt särskilda inkomst- och förmögenhetsgränser är i behov av sådant stöd. I kungörelsen om arealtilläggen har bestämmelserna om åkerarealens fastställande utformats sålunda: »Såsom åkerareal skall gälla den enligt den senaste fastighetstaxeringen för brukningsenheten angivna, vartill i förekommande fall skall läggas den åkerareal, som jordbrukaren därutöver arrenderar och brukar.»

Vid den praktiska tillämpningen av

bestämmelserna har det emellertid visat sig, att åtskilliga brukare med den i riksdagsbeslutet avsedda åkerarealen inte kunnat få arealtillägget, emedan fastighetstaxeringens uppgifter varit felaktiga. Även om brukare genom lantmäterikartor, täckdikningskartor eller på annat sätt kunnat styrka, att deras brukade åkerareal är av den storlek, som enligt riksdagsbeslutet skulle berättiga till arealtillägg, har de ändå inte kunnat få ifrågavarande stöd på grund av den utformning, som bestämmelserna fått i kungörelsen.

Förslaget om att arealtillägget skulle anknytas till fastighetstaxeringens uppgifter om åkerarealerna framfördes av utredningen om det särskilda stödet till det mindre jordbruket. Ändringarna i åkerarealerna skulle beaktas i samband med de periodiskt återkommande fastighetstaxeringarna, medan under mellanperioderna fastighetstaxeringens uppgifter skulle gälla vid utbetalningen av tillägget.

Avsikten vid utredningen och riksdagsbeslutet torde väl dock inte ha varit, att fastighetstaxeringens uppgifter skulle följas så rigoröst, att de skulle tillämpas även i fall, då de bevisats vara uppenbart felaktiga. Det väsentliga i riksdagsbeslutet var ju att arealtillägget skulle beräknas på den sammanlagda brukade åkerarealen, vilket syfte också intagits i kungörelsen. Departementschefens uttalande om att anknytningen till fastighetstaxeringens uppgifter »i princip» borde godtagas synes också böra tolkas på det sättet, att tillämpningen inte borde bli rigorös.

Syftet med arealtillägget är att brukare, som brukar en åkerareal av storleken 2,1—10,0 hektar, skall få ett särskilt stöd, om de är i behov av det. Det framstår då som angeläget, att bestämmelserna utformas på sådant sätt, att detta syfte kan tillgodoses. I fall, då det genom lantmäterikarta, täckdikningskarta eller på annat sätt kan styrkas, att den brukade åkerarealen är bidragsberättigad, bör bidrag utgå, även om arealen enligt fastighetstaxeringen felaktigt an-

Interpellation ang. farledsdjupet i den allmänna farleden genom Liljeholmsviken givits utanför de bestämda arealgränserna. Det betyder, att i förekommande fall avvikelser från fastighetstaxeringens uppgifter skulle medges. Sådan avvikelse har emellertid förutsatts även i kungörelsen, nämligen i det fall att jordbrukaren utöver egen fastighet samtidigt arrenderar och brukar annan åkerareal.

Med stöd av vad jag här har anfört anhallen jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet ställa följande fråga:

Är herr statsrådet beredd vidtaga åtgärder för en sådan ändring av kungörelsen om arealtilläggen, att sådant tilllägg kan utgå i fall, då fastighetstaxeringens uppgifter är felaktiga och brukare genom lantmäterikarta, täckdikningskarta eller på annat sätt kan styrka, att den brukade åkerarealen faller inom de för arealtillägget fastställda arealgränserna?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågakvarande spørsmål finge framställas.

Interpellation ang. farledsdjupet i den allmänna farleden genom Liljeholmsviken

Ordet lämnades på begäran till herr OSVALD (fp), som yttrade:

Herr talman! Under senare tid har frågan om sjöfartsförbindelserna till och genom Stockholm, d. v. s. till hamnstäderna kring Mälaren, kommit att uppmärksammas genom tunnelbanebygget under Liljeholmsviken. För en sund utveckling av näringslivet i hamnstäderna vid Mälaren vore det av största betydelse, att 12-metersdjupet bibehölls i allmänna farleden genom Liljeholmsviken. Sedan Stockholms stad hos Österbyggs vattendomstol sökt tillstånd att få lägga tunnelbanan på en sådan nivå, att vattendjupet i farleden blir endast 6,9 meter, lämnade domstolen sitt tillstånd härtill. Domen överklagades av två kommuner och några firmor, men enligt gällande lag fränkandes klagandena sakägarrätt.

I Kungl. Maj:ts nyligen till riksdagen avlämnade proposition nr 154 med för-

slag till lag om ändring i vattenlagen m. m. föreslås bl. a., att landskommuner, köpingar och städer skall få rätt att självständigt föra talan i flertalet vattenmål för tillgodoseende av allmänna intressen inom orten. Lagen är avsedd att träda i kraft den 1 januari 1962.

Det sålunda framlagda lagförslaget äger visserligen ej tillämpning beträffande mål eller ärenden, som av vattendomstolen eller synemän avgjorts före ikraftträdandet. Med hänsyn till den stora betydelse, som sjöfartsförbindelserna genom Stockholm har för flera av hamnarna vid Mälaren — liksom också för mälarsidan av Stockholms hamn — synes det emellertid rimligt, att frågan ånyo omprövas, även om en ändring i det Stockholms stad givna tillståndet skulle komma att medföra icke obetydliga kostnader.

Frågan aktualiserades för övrigt genom kungl. byggnadsstyrelsens underdåniga utlåtanden S. 688/60 angående ändring och utvidgning av stadsplanen för tunnelbana under Liljeholmsviken inom stadsdelarna Liljeholmen och Södermalm i Stockholm (Pl. 5583) och S. 742/60 angående ändring och utvidgning av stadsplanen för kvarteren Skofabriken och Stora Katrineberg m. m. inom stadsdelen Liljeholmen i Stockholm (Pl. 5217 A), båda av den 10 februari 1961, vilka angår den under byggnad varande tunnelbanan genom Liljeholmsviken.

Med stöd av det nu anförda anhallen jag om första kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet ställa följande fråga:

Har herr statsrådet för avsikt att vidtaga åtgärder i syfte att möjliggöra en omprövning av farledsdjupet i den allmänna farleden genom Liljeholmsviken?

Det sålunda begärda tillståndet lämnades av kammaren.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 16.48.

In fidem

K.-G. Lindelöv

Tisdagen den 16 maj

Kammaren sammanträdde kl. 16.00

Justerades protokollet för den 9 innevarande månad.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 233, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avsättning av viss del av statens vinst från Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag för stöd till industriellt forsknings- och utvecklingsarbete, m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

Anmälades och godkändes allmänna beredningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 270, till Konungen i anledning av väckta motioner angående ungdomens fostran till psykisk och fysisk hälsa, om främjande av ungdomsfostrande verksamhet, om utredning angående ungdomens spritmissbruk och om åtgärder mot alkohol- och narkotikamissbruk.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 273, till Konungen i anledning av väckta motioner om nedskrotning av bilar.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 274, till Konungen i anledning av väckta motioner om begränsning av alkoholreklamen, m. m.

Ang. tobaksreklamen

Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet STRÄNG, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Bengtsons interpellation angående tobaksreklamen, erhöll ordet och anförde:

Herr talman! Herr Bengtson har i en interpellation frågat inrikesministern om han anser den nuvarande tobaksreklamen försvarlig ur folkhälsosynpunkt, om EFTA-avtalet medger att man ur folkhälsosynpunkt förbjuder eller begränsar tobaksreklamen samt om han i folkhälsans intresse ämnar vidtaga åtgärder mot tobaksreklamen.

Då frågorna hör under finansdepartementet, har interpellationen överlämnats till mig för besvarande.

Lagstiftningen om tobaksvaror har i motsats till rusdryckslagstiftningen inte till ändamål att begränsa försäljningen och förebygga eventuella skadeverkningar. Numera råder i praktiken fri konkurrens inte bara olika försäljare emellan utan även mellan tobaksmonopolet och utländska tillverkare. Någon ändring härvidlag har veterligen inte på allvar satts i fråga.

Under dessa omständigheter saknas uppenbarligen förutsättningar för att i fråga om tobaken genomföra någon motsvarighet ens till den måttliga reklam-begränsning, som iakttagas när det gäller rusdrycker. Denna begränsning innebär som bekant i huvudsak, att de statliga monopolbolagen, som omhänderhar all partihandel och utminutering, inte gör reklam för spritdrycker. Mot mera ingripande inskränkningar har med visst fog anförts invändningar från tryckfrihetssynpunkt.

För några år sedan tog monopolet initiativ till ett frivilligt reklamstopp beträffande cigaretter. De utländska tillverkarna återupptog emellertid efter kort tid reklamen i full utsträckning. Ett ensidigt reklamstopp från monopolets sida skulle i dagens läge endast betyda att monopolet skulle lida avbräck i den hårda konkurrensen med de utländska tillverkarna. Nämnas kan att de utländska tillverkarna, som svarar för omkring 10 procent av tobaksförsäljningen i landet, under fjolåret lade ned drygt 1 1/2

Ang. tobaksreklamen

gångar så mycket pengar på annonsering som monopolet.

Av det sagda torde framgå, att jag inte är beredd att vidtaga åtgärder mot tobaksreklamen. Jag saknar under sådana förhållanden anledning att närmare ingå på herr Bengtsons övriga frågor, liksom på de uppgifter rörande tobaks-konsumtionen och vetenskapens rön som herr Bengtson lämnat i sin interpellation.

Härmed anser jag, herr talman, interpellationen besvarad.

Herr BENGTON (cp):

Herr talman! Till finansministern ber jag att få framföra ett tack för det enligt min uppfattning fragmentariska svaret som enligt hans uppfattning dock var ett svar på interpellationen. Svaret är såsom framgår av ordalydelsen ytterligt negativt. I min interpellation tog jag upp frågan helt ur folkhälsosynpunkt, men finansministern har svarat att han inte är beredd att vidta åtgärder mot tobaksreklamen.

Trots de uppgifter som jag lämnat om tobaksreklamens skadlighet har den saken inte behandlats. Man har dock givit en liten antydning om denna skadlighet — finansministern sade i första meningen av svaret att lagstiftningen om tobaksvaror har i motsats till rusdrycks-lagstiftningen inte till ändamål att begränsa försäljningen och förebygga *eventuella* skadeverkningar. Härefter ligger alltså en viss tvekan, om man kan säga att tobaksbruket har skadeverkningar.

Jag har anfört så mycket i interpellationen om dessa skadeverkningar att jag inte skall säga någonting nämnvärt för att ytterligare bestyrka det. Jag skulle dock vilja citera ett yttrande, som jag tycker passar bra i sammanhanget, av professorn Sven Hultberg vid radiumhemmet: »Trots all vederhäftig upplysning och enstämmiga rapporter från välkända forskare från hela världen om tobakens skadliga verkningar finns det egendomligt nog fortfarande folk som tvivlar. Ett 20-tal stora undersökningar i olika länder visar, att den

katastrofala ökningen av lungkräfta beror på ökad cigarrettrökning. Likväl utgör denna statistik varken det enda eller ens det viktigaste beviset för cigarretternas skuld.»

Det skulle också vara intressant att återge radiodoktors ord om rökning för ett par dagar sedan när han talade om tobaksbegärets styrka. Han sade att när han efter kriget var ute i det svältande Europa med livsmedelstransporter viskades det eller ropades det överallt: »Har ni cigaretter?» Det föreföll som om kalorismängden gick lättare att fördrå än nikotinhungern. Han tillade: »Det är faktiskt i sig självt ett fruktansvärt gift som i mycket små mängder kan döda den starkaste oxen och i form av en nersvald cigarettfimp kan ta livet av ett litet barn.»

Jag vill med detta bara visa att man nog kan stryka ordet »eventuella» när finansministern i svaret talar om »eventuella skadeverkningar».

Svenska folket använder ungefär tre miljoner kronor om dagen på tobak. Redan det är ju så anmärkningsvärt att man borde observera det.

I stället för att ta upp de allvarliga folkhälsoproblemen har finansministern anfört vissa formella skäl. Han säger i första hand att lagstiftningen inte medger att man gör någonting åt tobaksreklamen. Jag vill göra den kommentaren att ett suveränt och fritt land har möjlighet att ändra lagstiftningen, om man är positivt inställd till att skydda folkhälsan, och ett initiativ till en sådan angelägen åtgärd kan lämpligen tas av regeringen. Det är en angelägen uppgift. En demokrati bör inte vara så släpphänt att den tillåter precis vad som helst som förstör folkhälsan, utan man bör ingripa där det verkligen är befogat.

I andra hand stöder sig finansministern på tryckfrihetslagstiftningen. Den punkten är så viktig, att jag har letat fram ett protokoll. Det har sagts att det finns vissa likheter mellan denna fråga och frågan om alkoholreklamen, och därför vill jag citera vad dåvarande justitieministern Herman Zetterberg sade

Ang. tobaksreklamen

i ett interpellationssvar år 1955, som jag tycker är utomordentligt passande i detta sammanhang.

»Tryckfrihetsförordningens uppgift är att skydda yttrandefriheten såsom grundval för ett fritt samhällsskikt. Där emot bör tryckfrihetsförordningen inte tolkas på det sättet, att den reglerar varje förfarande, vari tryckt skrifts innehåll, taget i bokstavlig mening, kommit till användning. Den hindrar därför icke tillämpningen av bestämmelser, som icke ingriper i yttrandefriheten, utan har ett annat syfte, t. ex. är av näringsrättslig natur. Den principfråga som det här gäller har vid åtskilliga tillfällen varit under debatt. — — Ett principiellt ställningstagande av den innebörd som jag här antytt kom sålunda till stånd vid antagandet av 1931 års lagstiftning om illojal reklam. Bestämmelser därom ansågs icke hindras av tryckfrihetsförordningen, oaktat reklamen kunde förekomma i tryckt skrift. Frågan om tryckfrihetens innebörd undersöktes närmare av 1944 års tryckfrihetssakkunniga, och de kom till samma resultat som riksdagen hade gjort år 1931. Den nya tryckfrihetsförordningen bygger alltså på den nu angivna principuppfattningen.»

Jag har, herr talman, velat göra detta citat, som gäller för både tobaks- och alkoholreklamen, för att klargöra, vilket för övrigt vid flera olika tillfällen fastslagits, att tryckfriheten på intet sätt skulle trädas för när om man vidtog åtgärder mot gifter av olika slag.

För bara några dagar sedan har riksdagens båda kamrar på förslag av ett enhälligt bevillningsutskott beslutat en framställning till Kungl. Maj:t med hemställen om åtgärder mot alkoholreklamen. Det torde inte möta något hinder ur tryckfrihetssynpunkt. Bevillningsutskottet gjorde säkert inte något misstag när det framlade sitt enhälliga förslag, och riksdagen gjorde heller inte något misstag när den följde utskottets förslag. Det finns enligt min uppfattning inga som helst hinder från tryckfrihetssynpunkt att vidtaga åtgärder mot tobaksreklamen.

Finansministern säger nu att det är

utländska firmor som svarar för en stor del av tobaksreklamen här i landet. Ja, men vårt eget svenska tobaksmonopol ligger inte precis efter i fråga om reklam. Denna skrift som jag har här i min hand och som finns utlagd i korridoren visar att Svenska tobaksmonopolet använder de bästa reklammetoder för att få sin reklam så effektiv som möjligt. Enligt reklamexperterna lär det ju vara två saker som är bra i reklanhänseende: vackra flickor och hundar. Tobaksmonopolet utnyttjar i varje fall i denna skrift det ena av dessa hjälpmedel. I skriften redogör Tobaksmonopolet också för årsresultatet i fråga om försäljningen förra året.

Inom parentes vill jag påpeka att när man talar om den reklam som görs av utländska firmor här i landet avser man *annonseringen*. För att få en rättvisande bild av läget bör man ta hänsyn till alla former av reklam och således även ta med en sådan skrift som denna. I denna skrift från Svenska tobaksmonopolet förklaras, att Tobaksmonopolet intensifierar sin kundkontaktverksamhet. Man skickar ut representanter som hjälper till med skyltningar och säljfrämjande arrangemang. Vi höver för övrigt bara åka i tunnelbanan i Stockholm för att få se ytterligt insmickrande två meter höga reklamtavlor som i mycket hög grad inger ungdomen — det är i första hand ungdomen som här är i fara — den föreställningen att tobaksbruket är något som man bör tillägna sig. Det har man också lyckats bra med, mycket med hjälp av Svenska tobaksmonopolets reklam.

Cigarrettkonsumtionen i vårt land visar en stegring som enligt 1959 års siffror uppgick till cirka fyra procent. Det finns också i denna skrift en framställning som visar att Tobaksmonopolets försäljning av egen tillverkning och import exklusive tobaksskatt och tull ökat från 105 miljoner kronor år 1951 till ungefär 185 miljoner kronor år 1960. Nog kan man därför säga att den intensiva reklamen, framför allt från Svenska tobaksmonopolet, gett resultat. Det är ovedersägligt.

Ang. svenskt bidrag till internationell samverkan för tillgodoseende av världens livsmedelsförsörjning, m. m.

Finansministern drar fram tre saker som talar emot att ett ingripande skulle göras, nämligen lagstiftningen, som jag redan har behandlat, tryckfriheten, som jag också redogjort för, och den omständigheten att de utländska företagen ändå skulle komma att göra reklam för sina varor.

Tobak för framställning av cigaretter finns ju inte i någon större utsträckning här i landet utan måste importeras, men eftersom vi tar lika hög skatt på den utländska tillverkningen kan man inte säga att en försäljning av utländska cigarettsorter skulle leda till sämre inkomster för staten. En försämring blir däremot för de människor som är sysselsatta inom denna industri i vårt land — det är jag medveten om — men för statens del kan man inte tala om att det skulle bli ogynnsammare. Utländska cigarettsorter svarar dock inte för mer än 10 procent av försäljningen här i landet.

I och med att finansministern avfärdat interpellationen med synpunkter, som jag inte anser bärande, har han heller inte gått in på andra spörsmål som jag berört. Men jag bör kanske närmare redovisa vad jag menade beträffande EFTA. Då vill jag citera vad som står i artikel 12 av EFTA-konventionen. Hela denna artikel har rubriken Undantag, och där står följande: »Under förutsättning att dylika åtgärder icke användas såsom medel för godtycklig eller oberättigad diskriminering mellan medlemsstaterna eller till en förtäckt begränsning av handeln mellan dessa, skall ingen bestämmelse i artiklarna 10 och 11 hindra någon medlemsstat att besluta eller genomföra åtgärder, — — — c) nödvändiga för att skydda människors, djurs eller växters liv eller hälsa.» Med hänsyn till de forskningar jag åberopat får man nog säga att tobakskonsumtionen gäller människors hälsa, och därför kan jag inte se annat än att EFTA-konventionen mycket väl skulle tillåta ett ingripande mot tobaksreklamen.

Sammanfattningsvis innebär dessa re-

flexioner, herr talman, att jag givetvis inte på något sätt anser att detta svar tillgodoser de önskemål man ur folkhälsosynpunkt borde kunna framställa när det gäller tobaksreklamen. Ute i våra skolor startar många lärare kampanjer för att få barnen att avstå från rökningen — det är ju ganska vanligt att skolungdom börjar röka i tidig ålder — och jag undrar verkligen hur dessa lärare skall känna det när meddelandet kommer om att tobaksreklamen skall kunna fortgå obehindrat och motverka deras ansträngningar att förmå barnen att avstå från rökningen. Jag skulle tro att dagens interpellationssvar kommer att skapa en ganska pessimistisk stämning bland dessa lärare.

Jag kan bara sluta med att uttrycka den förhoppningen att forskningen kommer att ge ytterligare bevis för dem som eventuellt fortfarande tvivlar på tobaksrökningens farlighet — om det nu kan finnas något spår av tvivel i det avseendet kvar — och då kan det hända att så småningom trots detta negativa interpellationssvar åtgärder mot tobaksreklamen kommer att vidtagas.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. svenskt bidrag till internationell samverkan för tillgodoseende av världens livsmedelsförsörjning, m. m.

Ordet lämnades därefter till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet NETZEN, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara herr Bengtsons interpellation angående svenskt bidrag till internationell samverkan för tillgodoseende av världens livsmedelsförsörjning, m. m., och nu yttrade:

Herr talman! Med första kammarens tillstånd har herr Bengtson frågat mig.

1) om jag avser att i anledning av en utav interpellanten berörd skrivelse från riksdagen och resolution av Förenta Nationernas generalförsamling vidtaga åtgärder i det syftet att Sverige i ökad ut-

Ang. svenskt bidrag till internationell samverkan för tillgodoseende av världens livsmedelsförsörjning, m. m.

sträckning skall kunna bidra till internationell samverkan för tillgodoseende av världens livsmedelsförsörjning — och i så fall vilka åtgärder,

2) om jag anser att med hänsyn till livsmedelsbristen i världen Sverige bör fullfölja en jordbrukspolitik, som leder till att högsta möjliga produktionsresultat icke utvinnes av det svenska jordbruket.

I anledning härav vill jag först erinra om att man från svensk sida givetvis inte är främmande för de problem som beröres i interpellationen. Sverige har också aktivt stött tillkomsten av den i interpellationen berörda FN-resolutionen och vi följer med stort intresse dess fortsatta behandling. Jag vill erinra om att FAO, som är FN:s fackorgan när det gäller internationella livsmedelsfrågor, genom resolutionen fått i uppdrag att undersöka på vilka vägar denna kan realiseras. FAO har emellertid ännu inte officiellt framlagt något resultat av sitt arbete i denna fråga, men vi vet att man kommit relativt långt i dessa undersökningar. Avsikten är att FAO, när organisationen är färdig med sitt uppdrag, skall rapportera till FN:s ekonomiska och sociala råd, där den vidare behandlingen av FAO:s rapport kommer att äga rum, innan frågan på nytt tages upp vid en FN-session.

Att FAO har fått i uppgift att göra undersökningar i anledning av sagda FN-resolution är inte någon tillfällighet. Inom FAO har man, såsom interpellanten påpekar, sedan länge varit sysselsatt med frågan om världens försörjning med livsmedel. Från svensk sida har man stött denna verksamhet och därvid lämnat bidrag i olika avseenden. Bland FAO:s mest betydelsefulla initiativ på detta område under senare tid vill jag främst nämna kampanjen »Frihet från hunger», vilken tillkommit mot bakgrunden av den stora befolkningsökningen i världen samt de allvarliga bristerna i produktionen och distributionen av livsmedel i vissa länder. Kampanjen igångsattes den 1 juli 1960 och är avsedd att pågå fram till den 30 juni 1965. Det är emellertid inte osannolikt, att den kom-

mer att förlängas och bedrivs även efter nämnda slutår. Kampanjen är uppdelad i olika skeden; först har man koncentrerat sig på att sprida information om livsmedelsbristen i olika länder och verkningarna härav, varefter man kommer att stimulera till olika åtgärder för att förbättra produktionen och distributionen av livsmedel i dessa länder.

Sverige har även när det gäller kampanjen »Frihet från hunger» medverkat och man har försökt att genom information i tidningar, radio och television få allmänheten intresserad. De medel, som inflyter genom insamlingsaktionen »Sverige hjälper», skall till en del gå till »Frihet från hunger»-kampanjens ändamål. Jag vill i detta sammanhang erinra om att statsmakterna för att stimulera till ett gott resultat av insamlingen »Sverige hjälper» inom kort torde fatta beslut om att bidra till insamlingen med ett belopp, som motsvarar vad man lyckas få in från enskilda och olika organisationer. Vi kommer dessutom att svara för en del kostnader i samband med FAO:s kampanj.

Sverige har vidare på olika sätt lämnat sitt stöd till den tekniska biståndsverksamheten i de s. k. utvecklingsländerna. Hjälpen har bland annat inneburit, att Sverige ställt tekniska specialister till förfogande samt att vi här hemma vidareutbildat yrkesmän och studenter från de aktuella länderna.

Därefter vill jag något beröra frågan om den svenska jordbruksproduktionens storlek. Jag får därvid först erinra om att enligt 1947 års riksdagsbeslut huvudsyftet med den svenska jordbrukspolitikens bör vara att bereda innehavarna av rationellt bedrivna jordbruk ekonomisk likställighet med jämförbara befolkningsgrupper, närmast industriarbetare på landsbygden. Denna målsättning är alltjämt gällande. Inkomstlikställighetsbegreppet utgjorde grundvalen såväl vid slutandet av treårsavtalet 1956—1959, som för det nu löpande sexårsavtalet. Av synnerlig betydelse för möjligheterna att förverkliga den angivna målsättningen är självfallet storleken av den inhemska jordbruksproduktionen. Till

Ang. svenskt bidrag till internationell samverkan för tillgodoseende av världens livsmedelsförsörjning, m. m.

grund för 1947 års beslut låg bland annat överväganden om produktions- och konsumtionsutvecklingen, varvid i ett s. k. medelalternativ förutsattes, att produktionen i kalorier räknat till ca 92 procent skulle täcka det inhemska konsumtionsutrymmet i normalfallet.

I verkligheten har självförsörjningsgraden sedan år 1947 genomsnittligt legat betydligt högre än det förutnämnda procenttalet 92. Under första delen av 1950-talet låg talet sålunda vid 100. En stagnation i produktionen har därefter inträffat, vilken i viss utsträckning har sammanhängt med anhopningen av dåliga skördeår under senare delen av 1950-talet. Emellertid har en stagnation även inträffat i fråga om konsumtionen av de produkter, som kommer från det svenska jordbruket, varför självförsörjningsgraden vid normala skördebetingelser alltså ligger nära talet 100. Det förtjänar tilläggas, att den totala produktionsvolymen enligt normalkalkylerna för 1959/60 och 1960/61 låg 4 à 5 procent högre än under det för 1930-talet goda skördeåret 1938/39.

Den höga självförsörjningsgraden har otvivelaktigt bidragit till att försvåra möjligheterna att stadigvarande uppehålla inkomstlikställigheten i jordbruket. Att utvecklingen här icke blivit mindre gynnsam än vad som faktiskt varit fallet sammanhänger bland annat med att produktiviteten per arbetstimme inom det svenska jordbruket har ökat i minst samma takt som inom industrien. Trots detta kunde man, då sexårsavtalet slöts, konstatera att inkomstklyftan mellan jordbruk och industri, som vid ingången av 1950-talet antogs vara praktiskt taget helt eliminerad, återigen ökat icke oväsentligt.

Även en tämligen begränsad överskottsproduktion medför ur inkomstlikställighetssynpunkt allvarliga olägenheter. Det har under 1950-talet visat sig att redan avsättningen av överskotten på de traditionella marknaderna tidvis har kunnat ske endast under stora svårigheter och med betydande förluster. I avvaktan på vilka konkreta åtgärder den berörda FN-resolutionen kan leda till

måste vi tyvärr notera, att det är förhållandevis svårt att överföra livsmedel, som vi kan producera här i Sverige utöver det inhemska konsumtionsutrymmet, till de aktuella bristområdena. Det gäller även i fråga om gåvosändningar. I olika sammanhang både tidigare och nu senast i samband med hjälpsändningar av livsmedel till Kongo har sådana svårigheter uppstått. Jag kan här inskränka mig till att nämna de betydande transportkostnaderna samt det förhållandet, att de svenska livsmedlen till viss del på grund av andra konsumtionsvanor, klimatförhållanden o. dyl. inte är gångbara i de s. k. utvecklingsländerna.

Man kan vidare ifrågasätta lämpligheten av att ett land som Sverige med dess gynnsamma produktionsbetingelser när det gäller industrivaror inriktar sin hjälpverksamhet just på livsmedel. De länder det här är fråga om torde vara bättre hjälpta genom att de erbjudes direkta kontanta bidrag samt teknisk utrustning och tekniskt bistånd bland annat för produktion av livsmedel inom ifrågavarande länder. Livsmedel för hjälpaktioner inom den närmaste tiden torde vidare kunna anskaffas billigare på annat håll än i Sverige.

Sammanfattningsvis vill jag framhålla att vi aktivt på olika sätt deltagit i den internationella samverkan som pågår för tillgodoseende av världens livsmedelsförsörjning och att vi är beredda att göra det även i fortsättningen. För dagen är vi emellertid inte beredda att binda oss för efter vilka linjer vårt bistånd skall ske då vi ännu inte på det internationella planet har sett i vilka åtgärder den av interpellanten berörda FN-resolutionen skall utmynna.

Härmed, herr talman, anser jag mig ha besvarat herr Bengtsons interpellation.

Herr **BENGTSON** (cp):

Herr talman! Till jordbruksministern ber jag att få framföra ett tack för svaret på min interpellation. Det är ett utförligt och i många avseenden positivt

Ang. svenskt bidrag till internationell samverkan för tillgodoseende av världens livsmedelsförsörjning, m. m.

svar, fastän jag kanske inte riktigt delar alla uppfattningar som där kom till uttryck. Jag kan emellertid med tillfredsställelse konstatera att svaret i åtskilliga punkter är positivt.

Beträffande den första delen av min interpellation, som gäller världens livsmedelsförsörjning och vad Sverige i det avseendet kan göra, har statsrådet Netzen uttalat sig mycket positivt i fråga om vår vilja att på olika sätt hjälpa till, och han har även refererat till vad vi därvidlag gjort tidigare. Jag vill instämna i att Sverige intagit en relativt positiv inställning till dessa frågor, i varje fall när det gäller att i Förenta Nationerna och även vid andra tillfällen arbeta för ökade insatser från vår sida för att förse jordens befolkning med livsmedel.

Frågan om hjälpåtgärdernas storlek får vi anledning att tala om i andra sammanhang — jag syftar på hjälpen åt u-länderna — och därför kan jag kanske lämna denna fråga åsido så länge och i stället ta upp den andra delen av interpellationssvaret, som berör den svenska jordbruksproduktionens storlek.

Statsrådet Netzen erinrar om att enligt 1947 års riksdagsbeslut huvudsyftet med den svenska jordbrukspolitiken bör vara att bereda innehavarna av rationellt bedrivna jordbruk ekonomisk likställighet med jämförbara befolkningsgrupper, närmast industriarbetare på landsbygden. Detta var självfallet ett av huvudsyftena, men man bör kanske tillägga att det också var fråga om en beredskapsåtgärd, d. v. s. att det svenska jordbruket skulle i stort sett förse Sveriges befolkning med livsmedel och för det arbetet erhålla den betalning som statsrådet här nämnde.

Det gläder mig speciellt att statsrådet har en så positiv inställning till att denna inkomstlikställighet skall genomföras, och även om den anföres i detta sammanhang är den lika värdefull. Jag är kanske då något förvånad över att centerpartiets motioner, där vi ville ha en noggrann bestämning av huruvida vi i dagens situation verkligen är på väg

att erhålla denna inkomstlikställighet eller om vi kanske släpar efter fortfarande i detta avseende så att ytterligare åtgärder behöver vidtagas, inte har rönt någon förståelse. Med denna positiva inställning från statsrådets sida kan vi kanske emellertid förvänta ett klarläggande av hur det ligger till med denna inkomstlikställighet, som vi egentligen skulle vara på väg att ernå.

Storleken av produktionen kan ju diskuteras. I interpellationssvaret anföres att Sverige kanske inte är det mest lämpade landet när det gäller att förse jordens befolkning med livsmedel. Jag är inte riktigt av den uppfattningen, ty Sverige har dock efter Holland och Danmark de högsta hektarskördarna i världen. Det beror på att vi driver ett mycket intensivt jordbruk, och det visar att vi trots vårt nordliga läge har kunnat driva fram en enastående jordbruksproduktion. Alla växtslag är ju inte lämpade att odla på alla delar av jorden, men det finns här i Sverige vissa livsmedel som är mycket lämpade att producera på de breddgrader där vi befinner oss.

Om Sverige verkligen vill ge ett bidrag till jordens livsmedelsförsörjning, tror jag att det är ganska nödvändigt att vi inte minskar den svenska jordbruksproduktionen, ty allt vad som kan odlas behövs så innerligt väl.

Jag har här en uppgift ur FAO:s årsbok för år 1949, som visar vad vi kan vänta oss av livsmedelsproduktionen i världen.

Där sägs att totalt sett skulle enligt expertbedömningarna ytterligare 379 miljoner hektar lämpa sig för uppodling, d. v. s. 3 procent av den totala landytan, vilket ger rum för en ökning på 10—11 procent av de arealer som nu är tagna i anspråk för jordbruksändamål. Det verkar ganska litet att vi bara skulle kunna öka arealen med 10—11 procent.

Jag är medveten om att vi genom en intensifierad drift i stora delar av världen kunde åstadkomma en ytterligare ökad produktion. Experterna på området är dock pessimistiska till att vi på något sätt skulle kunna hålla jämna steg

Ang. allergiframkallande kemisk-tekniska artiklar

med befolkningsökningen på jorden, som nu är så stark att vi ungefär vid år 2000 skulle ha dubbelt så många människor som nu — bortemot sex miljarder människor — som måste ha livsmedel.

Med hänsyn till detta vill jag inte säga att vi i Sverige absolut skall driva en jordbruksproduktion som vore så hög att vi kunde exportera några större mängder livsmedel. Å andra sidan anser jag att vi har en levnadsstandard som är så hög att den mycket väl skulle kunna medge att vi nöjde oss med en jordbruksproduktion som helt och fullt tillgodosåg behovet för svenska medborgare. Om det därvid uppkommer vissa marginaler så att vi måste exportera till låga priser, kommer ju inte dessa livsmedel bort i den internationella hanteringen, utan de blir ändå ett tillskott till världens livsmedelsförsörjning. Vi borde i Sverige ha råd att kunna förlora de relativt små summor som det skulle kunna bli fråga om, om det uppstode förluster. Ur världsförsörjningssynpunkt blir det inte någon förlust, eftersom livsmedlen i alla fall kommer till användning.

Jag har i detta sammanhang en principiell uppfattning, vilket också framgick av själva interpellationen. Jag anser att Sverige är ett land som har så goda resurser, att vi mycket väl kan hjälpa våra nödlidande medmänniskor i andra delar av världen genom att i vårt land uppehålla en ordentlig livsmedelsproduktion.

Det har i interpellationssvaret framhållits att en stagnation har uppstått i konsumtionen av de produkter som det svenska jordbruket levererar. Ja, men det är just det som jag inte önskar, d. v. s. att vi får en stagnation av den svenska konsumtionen. Vi behöver då en påfyllnad från världens livsmedelsförråd, och därmed tar vi ju undan livsmedel som egentligen skulle gå till länder som mycket bättre behöver få dessa livsmedel.

Ja, herr talman, detta är de reflexioner som jag har velat framföra i detta sammanhang. Jag anser att vi i Sverige har så hög standard att vi har möjlig-

het att kunna uppehålla en jordbruksproduktion som helt och fullt förser vårt lands befolkning med livsmedel. Vi behöver inte vara så rädda om det skulle bli något överskott. Vi gör en god sak också genom att lämna över detta överskott till andra länder.

Jag ber än en gång att få tacka för det utförliga och i många stycken positiva svaret på interpellationen.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. allergiframkallande kemisk-tekniska artiklar

Herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet JOHANSSON, som förklarar sig ämna vid detta sammanträde besvara herr Harald Petterssons interpellation angående allergiframkallande kemisk-tekniska artiklar, fick nu ordet och anförde:

Herr talman! Ledamoten av denna kammare herr Pettersson i Kvänum har ställt tre frågor till mig, nämligen

dels om jag uppmärksammat ökningen av allergiska åkommor på grund av användningen av kemisk-tekniska artiklar på hushållets och den personliga hygienens område,

dels om jag anser, att f. n. förekommande åtgärder i syfte att förebygga sådana åkommor är tillfredsställande, samt

dels — om det sistnämnda icke skulle vara fallet — vilka ytterligare åtgärder, som enligt min mening bör vidtagas i förebyggande syfte.

Till svar härpå får jag anföra följande.

Medicinskt klart diagnosticerade fall av allergiska åkommor torde starkt ha ökat under de senaste decennierna. Med hänsyn till bristen på exakt sjukdomsstatistik är det dock synnerligen svårt att bedöma i vilken utsträckning de s. k. allergiska sjukdomarna rent faktiskt ökat i antal.

Den kemisk-tekniska industriens utveckling har medfört, att allmänheten utsättes för en mångfald olika, delvis nya ämnen. Härmed följer givetvis också större risker för att allergiska åkommor

Ang. allergiframkallande kemisk-tekniska artiklar

kan uppträda, utlösta av ämnen, som tidigare ej kommit till mera allmänt bruk. Möjligheten att på förhand avgöra, om ett visst ämne enbart eller i förening med andra utlöser en överkänslighet hos ett större antal människor anses dock vara mycket ringa. Endast genom erfarenhet efter längre tids användning av ett visst ämne kan man avgöra, huruvida detta kan anses mera olämpligt än ett tidigare likartat, såsom oskadligt ansett ämne. Man måste nämligen beakta, att praktiskt taget varje ämne kan — ehuru i mycket olika frekvens — utlösa allergiska reaktioner hos en eller flera, som blivit utsatta. Varje ämne innebär alltså en viss risk.

Med hänsyn härtill har det inte kunnat undvikas, att kemisk-tekniska preparat kommit ut på marknaden, som efter viss tids användning framkallat allergiska reaktioner. I de fall de allergiframkallande komponenterna kunnat bestämmas, har härvid som regel vederbörande fabrikant vidtagit sådana åtgärder beträffande fabrikatets sammansättning, att riskerna för uppkomsten av nya allergiska åkommor väsentligen reducerats.

Från industrihåll har det upplysts mig, att den kemisk-tekniska industrien har ett nära samarbete med forskare på allergiområdet. Nya produkter, som i något hänseende kan bedömas medföra obehag, testas sålunda genom samarbete med allergilaboratorierna vid sjukhusen, innan de släpps ut på marknaden.

Det vore självfallet av värde, om de kemisk-tekniska preparaten kunde förseas med en deklARATION av i medlen ingående ämnen. Det torde därvid icke vara nödvändigt med deklARATION av den procentuella fördelningen av de i preparatet ingående ämnena utan enbart en uppgift om vilka ämnen, som ingår, torde räcka. En sådan deklARATION skulle tjäna två syften. Dels kunde den undersökande läkaren därigenom få bättre möjlighet att vid ett inträffat fall av allergisk sjukdom studera de olika ämnen, den sjuke varit utsatt för. Dels kunde en person med allergisk åkomma, som vid undersökning funnits vara över-

känslig för visst ämne eller viss grupp av ämnen, därigenom lättare undvika kontakt med preparat innehållande just detta ämne.

Att föreskriva en sådan varudeklARATION är dock en åtgärd som kräver noggrant övervägande och inte utan vidare lär kunna påbjudas, bl. a. med hänsyn till fabriktionshemligheter. Emellertid torde det komma att alltmer ligga i vederbörande fabrikants eget intresse att för allmänheten tala om vad varan innehåller med hänsyn till den uppmärksamhet allergifrågan numera tilldrar sig.

Vad som från det allmännas sida främst kan göras på området är enligt min mening — förutom förbättring av vårdmöjligheterna för de allergisjuka — att intensifiera forskningen rörande allergiernas orsaker och att genom en utvidgad sjukdomsstatistik skapa bättre underlag för bedömningen av de allergiska sjukdomarnas utbredning. Vidare kan det säkerligen i åtskilliga fall vara av värde om berörda myndigheter — främst medicinalstyrelsen och statens institut för folkhälsan — utfärdar råd och anvisningar till skydd och upplysning för förbrukaren.

Jag vill här erinra om att riksdagen för budgetåren 1959/60 och 1961/62 anvisat medel för uppförande av nya lokaler för allergilaboratoriet vid karolinska sjukhuset samt att enligt de av 1960 års riksdag godtagna riktlinjerna för regionsjukvårdens utbyggande laboratorier för beredning av allergenextrakt avses skola inrättas vid regionsjukhusen. Härjämte avses dermatologien bliva representerad med kliniker på både regionplanet och länsplanet.

Jag vill även erinra om den s. k. giftinformationscentralen vid karolinska sjukhuset, där på frivillighetens väg information samlats om ett stort antal i marknaden befintliga preparat av kemisk-teknisk natur. Centralen har fungerat som informationscentral för läkare och sjukhus vid inträffade fall av framför allt akuta förgiftningar. Det är möjligt att verksamheten vid denna central, som är under uppbyggnad, kan

Ang. allergiframkallande kemisk-tekniska artiklar

komma att utvidgas att avse information även beträffande det allergologiska området.

Herr **PETTERSSON, HARALD**, (cp):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få framföra mitt tack för detta svar på interpellationen. Det område som jag här har tagit upp kan vara nog så svårbedömt, men jag tycker det är glädjande att statsrådet har velat ägna denna fråga så pass mycken uppmärksamhet.

I en tid, då våra sjukvårdsresurser — både de vetenskapliga, personella och materiella — i anspråk tas på ett sådant sätt som de gör i dag, frågar man sig om det på något område kan finnas en möjlighet att med förebyggande åtgärder minska behovet av vårdmöjligheter. Jag tror inte att det här är något alldeles speciellt anmärkningsvärt område, men jag har den uppfattningen att vi på det här området nog har försummat en del. De åtgärder som har vidtagits i förebyggande syfte är av mycket begränsad omfattning.

Statsrådet har i dag redovisat en del synpunkter på vad som kan göras, och statsrådet har på ett alldeles särskilt sätt uppehållit sig vid just vårdmöjligheterna för personer som har drabbats av åkommorna. För egen del anser jag — och det gäller naturligtvis alla sjukdomar — att det är ytterst värdefullt om man med förebyggande åtgärder kan skona människor från lidanden, besvär och kostnader, samtidigt som man avlastar det allmänna högst betydande kostnader. Statsrådet har i dag i sitt svar erinrat om att man såväl på regionsplanet som på länsplanet ämnar tillskapa specialiteter på detta område, d. v. s. att man skall inrätta dermatologiska avdelningar. Det är naturligtvis i och för sig glädjande, och det är naturligtvis nödvändigt att utöka vårdmöjligheterna, eftersom vi kan förmärka en så kraftig ökning av sjukdomarna. Jag vill alldeles särskilt lägga statsrådet detta på minnet att allt vad vi kan göra för att förebygga åkommors uppkomst har ett utom-

ordentligt stort värde, och jag tror att det på detta område finns stora möjligheter.

Statsrådet har inte velat nämna den möjlighet jag tog upp i interpellationen. Vi har ju en arbetarskyddslag här i landet, där det finns vissa bestämmelser rörande redskap, maskiner och tekniska anordningar. Man har på det området med lagstiftningens hjälp gjort ett ingripande. Denna lag föreskriver skyldighet för tillverkare och försäljare att tillse att ifrågavarande anordningar erbjuder betryggande säkerhet mot ohälsa och skyldighet att tillhandahålla för användning och skötsel erforderliga föreskrifter. Vad beträffar artiklar som den kemisk-tekniska industrien framställer till hjälp för hushållen och på den privata hygienens område föreligger ingen skyldighet att lämna en deklaration eller analys av preparaten. Detta tror jag är någonting som man allvarligt bör undersöka. Statsrådet har i någon mån berört denna fråga.

En människa blir ansatt av allergiska besvär och söker läkare. Läkaren må vara specialist, men i den mängd av ämnen som patienten kommer i beröring med, kan det vara svårt för läkaren att komma på det rätta — det gäller ämnen som vi dagligen använder i våra hushåll och för den personliga hygien. En varudeklaration bör väl vara det minimum man kan kräva.

En intensifierad forskning, som statsrådet nämnde, är naturligtvis av allra största betydelse. Medicinalstyrelsen och statens institut för folkhälsan bör i större utsträckning än hittills ägna sig åt detta område. Den positiva ton som finns i inrikesministerns svar bådär gott, och jag tror att ingenting skall försummas på detta område i fortsättningen.

Jag ber att än en gång få tacka statsrådet och chefen för inrikesdepartementet för det mycket positiva svaret.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Föredros och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 163, angående ratifikation av vissa av Internationella arbetsorganisationens konferenser år 1946 vid dess tjuguattonde sammanträde och år 1958 vid dess fyrtioförsta sammanträde (sjätte respektive sjunde sjöfartskonferensen) antagna konventioner; samt

nr 165, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 17:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt.

Föredros och bordlades ånyo statsutskottets utlåtanden nr 104—112, sammansatta stats- och bevillningsutskottets utlåtande nr 1, bevillningsutskottets betänkanden nr 40 och 55, första lagutskottets utlåtanden nr 30 och 33, andra lagutskottets utlåtanden nr 35, 46 och 47, tredje lagutskottets utlåtande nr 24 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 26 och 29.

På framställning av herr talmannen beslöts att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde andra lagutskottets utlåtande nr 35 skulle uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden ävensom att samma utskotts utlåtande nr 47 skulle sättas närmast före statsutskottets utlåtande nr 112.

Anmälades och bordlades statsutskottets utlåtanden:

nr 113, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förflyttning av Svea artilleriregemente m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 114, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande av kostnader för svenska FN-styrkor m. m.;

nr 115, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag för budgetåret 1961/62 till försäkringsdomstolen m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 116, i anledning av riksdagens år 1960 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverket m. m. jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 117, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1961/62 till vissa högskolor jämte i ämnet väckt motion;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen den 26 maj 1954 (nr 521) jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 15 november 1912 (nr 298) om provianteringsfrilager, m. m.;

första lagutskottets utlåtanden och memorial:

nr 35, i anledning av väckta motioner angående tillhörigheten till de s. k. nationella församlingarna;

nr 36, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om handräckning vid taxeringsrevision, dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 37, i anledning av väckta motioner om inrättande av ungdomsdomstolar;

nr 38, i anledning av väckt motion angående rätt till resning vid konflikt mellan svensk och internationell domstols avgöranden; samt

nr 39, föranlett av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande första lagutskottets utlåtande nr 34 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag ur kyrkofonden m. m., dels en i ämnet väckt motion; ävensom

andra lagutskottets utlåtande nr 45, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring, m. m., i vad propositionen hänvisats till lagutskott, dels ock i ämnet väckta motioner.

Interpellation ang. säkerhetsbestämmelser för fritidsbåtar

Herr SJÖNELL (fp) erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Under de senaste veckorna har drunkningsolyckor i stigande antal inträffat genom användning av båtar av plast och andra lätta material, vilka överbelastats. Inför den stundande sommarsäsongen synes en ytterst olycksbådande utveckling vara att förvänta. Det ständigt ökande intresset hos den stora allmänheten för sjön och för båtar tar sig nämligen i stor utsträckning uttryck i förvärv av just lätta småbåtar. Dessa är lätthanterliga och föga skrymmande och kan med enkla medel medföras vid bilutflykter, något som visat sig slå i reklamen och därför blivit ett effektivt försäljningsargument.

Det är uppenbarligen av största intresse, att fler och fler människor i vårt land beredes möjlighet till den utmärkta rekreation och avkoppling, som båtfärder utgör. Det är emellertid samtidigt ett samhälleligt intresse, att denna rekreation skall kunna utövas något så när riskfritt och utan ständiga faror för olycksfall. Det kan erinras om att beträffande motorfordon en rad föreskrifter om fordonets tillstånd och utrustning i säkerhetssyfte finns utfärdade och att dylika fordon underkastats särskild sakkunnigbesiktning för att få användas.

I fråga om båtar icke avsedda för yrkestrafik, utan för fritidsändamål finns icke några som helst kontrollbestämmelser. En fritidsbåt kan konstrueras och byggas hur långt från elementära sjövärdighetskrav som helst, och den kan få överbelastas ända intill gränsen av sin bärförmåga utan några hindrande säkerhetsbestämmelser. Dessa förhållanden har också medfört att drunkningsdöden börjat skörda fler och fler offer, en fruktansvärd utveckling som med alla medel måste stoppas. Det främsta medlet torde vara att genom en brett upplagd propaganda sprida ökad kunskap om sjön, sätet att använda båtar, navigering etc. — kort sagt att göra allmänheten mera båt- och sjövan. En sådan propaganda torde lämpligast utföras av enskilda föreningar

och organisationer med fritidsverksamhet anknuten till sjön på sitt program ävensom av båttillverkare och deras organisationer.

Det torde dock få ankomma på samhället att fylla sitt ansvar i förevarande avseende genom att utfärda vissa enkla säkerhetsföreskrifter. Den inom sjöfartsstyrelsen arbetande fartygsinspektionen, vilken besiktigar och kontrollerar fartyg, vilka användes i yrkesmässig trafik, besiktigar även livbåtar. I samband med besiktningen uppmättes dessas kubikinnehåll, varefter föreskrives vilket antal personer som högst får medfölja livbåten i fråga. Motsvarande bestämmelser om typbesiktning av alla av fartygsinspektionen icke inspekterade fartyg, d. v. s. alla fritidsbåtar, samt i samband därmed föreskrifter om högsta tillåtna antal personer, som får tas ombord på vederbörande båttyp, skulle säkerligen få gynnsamma följder på olycksfallsfrekvensen. Fabrikanter och importörer skulle sedan vara skyldiga att på synlig plats i varje båt anbringa en skylt av hållbart material utvisande det för typen godkända passagerarantalet.

Sistnämnda åtgärder skulle sannolikt med lätthet kunna åstadkommas genom en frivillig överenskommelse mellan någon lämplig myndighet och de svenska småbåtsvarven, vilka senare med få undantag utmärkes av stor yrkesskicklighet och ansvar inför sin uppgift. Då emellertid exporten hit av alla slags fritidsbåtar redan är stor och tenderar att öka och utländska leverantörer icke kan bindas genom några frivilliga överenskommelser, synes lagbestämmelser vara nödvändiga åtminstone i den blygsamma omfattning, som här angivits.

Med hänvisning till ovanstående hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för handelsdepartementet få rikta följande frågor:

Anser statsrådet att nu gällande bestämmelser om tillsyn av fartyg vara av sådant slag, att de verksamt kan förhindra en snabbt stigande olycksfallsfrekvens vid användning av fritidsbåtar?

Om så icke är fallet, är statsrådet beredd att föranstalta om en bearbetning av dessa bestämmelser i linje med vad

Interpellation ang. säkerhetsbestämmelser för fritidsbåtar

ovan föreslagits eller på annat sätt men med samma målsättning?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Anmälades och bordlades följande under sammanträdet till herr talmannen avlämnade motioner:

nr 669, av herr *Bengtson m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 150, angående komplettering av rikstatsförslaget för budgetåret 1961/62, m. m.;

nr 670, av herr *Ewerlöf m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 150, angående komplettering av rikstatsförslaget för budgetåret 1961/62, m. m.;

nr 671, av fru *Carlqvist*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 157, med förslag till kungörelse med särskilda bestämmelser om utförsel av obeskattade varor i fartygstrafiken över Öresund;

nr 672, av herr *Sveningsson m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 157, med förslag till kungörelse med särskilda bestämmelser om utförsel av obeskattade varor i fartygstrafiken över Öresund;

nr 673, av herr *Bengtson m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 160, med förslag till lag om ändrad lydelse av 39 § 3 mom. och 46 § 2 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

nr 674, av herr *Ewerlöf m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 160, med förslag till lag om ändrad lydelse av 39 § 3 mom. och 46 § 2 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

nr 675, av herr *Källqvist m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 160, med förslag till lag om ändrad ly-

delse av 39 § 3 mom. och 46 § 2 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

nr 676, av herr *Lundström m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 150, angående komplettering av rikstatsförslaget för budgetåret 1961/62, m. m.;

nr 677, av herr *Lundström m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 160, med förslag till lag om ändrad lydelse av 39 § 3 mom. och 46 § 2 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

nr 678, av herr *Ringaby* och herr *Bergh, Ragnar*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 160, med förslag till lag om ändrad lydelse av 39 § 3 mom. och 46 § 2 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

nr 679, av herr *Ringaby m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 160, med förslag till lag om ändrad lydelse av 39 § 3 mom. och 46 § 2 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

nr 680, av herr *Spetz*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 160, med förslag till lag om ändrad lydelse av 39 § 3 mom. och 46 § 2 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370); samt

nr 681, av herr *Ewerlöf m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 150, angående komplettering av rikstatsförslaget för budgetåret 1961/62, m. m.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 16.55.

In fidem
K.-G. Lindelöw